

TI
ÖNIG

SÉD 52.

VESZPRÉMI KRITIKAI LAP

X. évfolyam, 2024. 5. szám

séd

Veszprémi kritikai lap

2024. 5. szám

Megjelenik évente hatszor

Szerkesztik:

Demel Eszter, Géczy János, Gopcsa Katalin

Grászli Bernadett, Perlaki Claudia

Vonderviszné Kapor Ágnes

E szám szerkesztője:

Géczy János

Szerkesztőségi titkár:

Horváth Brigitta

Olvasószerkesztő:

Sövényházi János

Lapterv: Somody Péter

Tördelés: Dénes Tamás

Felelős kiadó:

a Pannon Egyetem

rektora

E-mail:

seed.veszpreem@gmail.com

Nyomda: OOK-Press Kft., Veszprém

ISSN 2416-0628

Megjelenik Veszprém Megyei Jogú

Város Önkormányzata

támogatásából

Folyóiratunk elektronikus formában

elérhető az alábbi címen:

<https://epa.oszk.hu/03500/03506>

SZÁMUNK SZERZŐI

Durst György *filmrendező*

Farkasné Molnár Csilla *művelődésszervező*

Franczia Dániel *ütőhangszeres zenész, tanár*

Fürj Katalin *drámapedagógus, középiskolai*

tanár

Haász János *író, újságíró*

Hankó András *újságíró*

Horváth Viktória *magyar–angol szakos*

tanár

Kovács Attila *zeneszerző, zongorista*

Ladányi Ibolya *középiskolai tanár*

Mészáros Zsolt *művészettörténész*

Mórocz Anikó *újságíró*

M. Tóth Antal *ny. egyetemi tanár, orvos,*

zenetörténeti kutató

Nagy Balázs Vince *főlevéltáros*

Nyakas-Fehér Fatime *műfordító*

Órsi Ágnes *újságíró*

Rainer Pál *régész*

Regenye Judit *régész*

Rostetter Szilveszter *organaművész*

Szabó Balázs *zenetörténész, zenetanár*

Szemadám György *festőművész*

Tevesz Mária *művészettörténész, muzeológus*

Zalán Tibor *költő*

2 Tevesz Mária
Újabb üvegkincseink

5 Rostetter Szilveszter
Fanfár az Auer Fesztiválhoz

A Corpus Harsona Kvartett hangversenye
a Szent Mihály-székesegyházban. 2024. július 29.

6 Mórocz Anikó
Akinek a színpad az otthona
Gidon Kremer az Auer Fesztiválon. Közreműködött:
Madara PETERSONE és a Mendelssohn Kamarazenekar
(művészeti vezető: Kováts Péter). Hangvilla, 2024. július 29.

7 Kovács Attila
Bársonyhegedű
Gidon Kremer az Auer Fesztiválon. Közreműködött:
Madara PETERSONE és a Mendelssohn Kamarazenekar
(művészeti vezető: Kováts Péter). Hangvilla, 2024. július 29.

8 Rostetter Szilveszter
Csak ül és csellózik
Santiago Cañón-Valencia gordonkaművész szólókoncertje az
Auer Fesztiválon. Megyeháza, 2024. július 30.

A borítón:

Illusztráció Mészáros Zsolt
kritikájához

séd könyvek

• Csuhay István:
*Szobornék városa. Tizennégy veszprémi
szobor a múlt század második feléből*

• Strenner József–Gáspár Gábor:
Veszprémi fák és bokrok

• Gopcsa Katalin:
Veszprémből nézvést

• Palágyi Sylvia:
A teljesség szimbóluma

• Géczy János–Stirling János szerk.:
Régi magyar kertek

• Ladányi István:
Időszaki kiállítás

a séd

az alábbi helyeken kapható:

• ActiCity Tánc- és Mozgásművészeti
Központ, Veszprém, Hóvirág utca 1.,

• Agóra Városi Művelődési Központ
Veszprém, Táborállás park 1.,

• Egyetemi Könyvtár és Levéltár
Veszprém, Wartha Vince utca 1.,

• Eötvös Károly Megyei Könyvtár
Veszprém, Komakút tér 3.,

• Hangvilla
Veszprém, Brusznyai Árpád u. 2.,

• Kabóca Bábszínház
Veszprém, Deák Ferenc utca 13.,

• Laczkó Dezső Múzeum
Veszprém, Erzsébet sétány 1.,

• Művészetek Háza
Veszprém, Vár utca 29.,

• Pannon Egyetem B épület, porta
Veszprém, Egyetem utca 10.,

• Veszprém Megyei Jogú Város
Önkormányzata Polgármesteri Hivatala
Veszprém, Óváros tér 9.

Folyóiratunk minden páros
hónap első hetében jelenik meg.
Lapzárta: minden páratlan hónap 20-án.

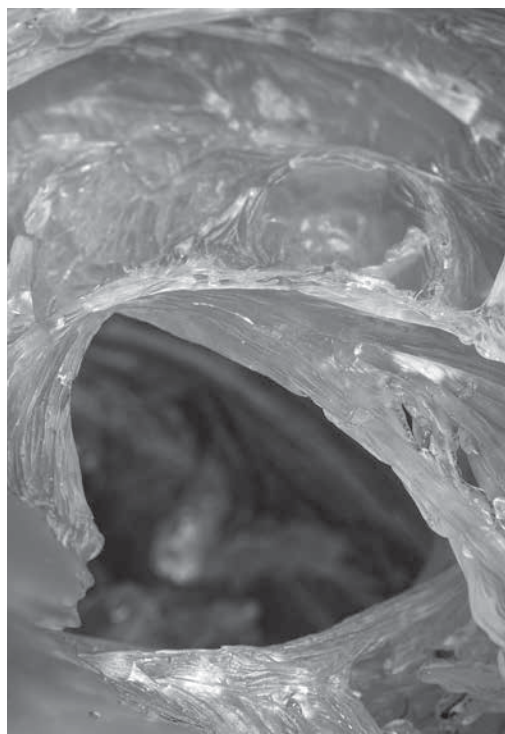
Tartalom

- 8 Kovács Attila
Lengyel világzene
- 9 Rostetter Szilveszter
A mandolin diadala
Avi Avital mandolinművész és a Mendelssohn Kamarazenekar hangversenye. 10. Auer Fesztivál, Hangvilla. 2024. augusztus 1.
- 11 Rostetter Szilveszter
Ütős népzene
A Setup ütőegyüttes hangversenye. 10. Auer Fesztivál. Hangvilla, 2024. augusztus 2.
- 11 Kovács Attila
Igazi fiesta
Alexis Cárdenas és a Recoveco. 10. Auer Fesztivál. Hangvilla, 2024. augusztus 3.
- 12 M. Tóth Antal
Válogatás a romantikus vonós kamarazene gyöngyszemeiből
Az Új Auer Vonósnyégyes koncertje. 10. Auer Fesztivál. Megyeháza, Szent István-terem. 2024. július 31.
- 15 Szabó Balázs
A megélt pillanatok embere
- 16 Haász János
Túlcordultak a skálán a kapott eredmények
Vad Fruttik. Dupla koncert a Kobuci kertben. Első nap. 2024. augusztus 23.
- 18 Nyakas-Fehér Fatime
(S)Texas és a Királynémék
\$Texas és a King Bees. Terem, 2024. szeptember 21.
- 18 Farkasné Molnár Csilla
Foton. A vizualitás új otthona a tűztorony tővében
A VEB 2023 Európa Kulturális Fővárosa programsorozat keretében egy évvel ezelőtt, 2023. június 6-án megnyílt a Foton Audiovizuális Centrum.
- 20 Horváth Viktória
1989 35 év távlatából
Szalay Péter: *Nincs parancs!* Dokumentumfilm, 71 perc, 2020. MMA Filmklub, Foton Audiovizuális Centrum..
- 20 Őrsi Ágnes
Könyvtárjárás
A Kulturális Örökség Napjai az Eötvös Károly Könyvtárban. 2024. szeptember 21.
- 21 Hankó András
Megtalált (?) illúziók
Inota Focus: Radiance fesztivál. 2024. augusztus 30. – szeptember 1.
- 24 Nagy Balázs Vince
Hit, akarat
Földesi Ferenc: *Erős hit – erős akarat. A Magyar Királyi Veszprém-jutasi Honvéd Altisztképző és Nevelőintézet 1924–1944.* (2. bővített és átdolgozott kiadás). Veszprémi Szemle-könyvek 15. Veszprémi Szemle Várostarténeti Közhazsnú Alapítvány, Veszprém, 2024. 586. p.
- 25 Ladányi Ibolya
Földi és mennyei harmóniák
„If Music be the Food of Love.” A Harmonia Caelestis Barokk Zenekar hangversenye. Jezsuita templom, 2024. augusztus 23.
- 25 Rostetter Szilveszter
Virágh Veszprémben
Orgonahangverseny a veszprémi Szent Margit-templom Zenés Esték sorozatának keretében. 2024. szeptember 8.
- 26 Őrsi Ágnes
Vagyunk, akik vagyunk
A Nemzetközi Cigány Dal Napja. Agóra Veszprém Kulturális Központ, 2024. augusztus 8.
- 26 Francia Dániel
A közös ünneplés öröme
- A Nemzetközi Cigány Dal Napja.* Agóra Veszprém Kulturális Központ, 2024. augusztus 8.
- 27 Nyakas-Fehér Fatime
NOLA-jazz újragondolva
Fröccs Trió. Papírkutya, 2024. szeptember 18..
- 27 Szemadám György
Szotyory László kiállítása elé
Szotyory László Munkácsy-díjas festőművész kiállítása. Györöki Nyári Tárlat. Bertha Bulcsu Művelődési Ház és Könyvtár, Balatongyörök. 2024. augusztus 17–28.
- 28 Őrsi Ágnes
A céh Budapesten
A Veszprémi Művész Céh kiállítása a Bartók 1 Galériában. Budapest, 2024. augusztus 2. – szeptember 6.
- 29 Regenye Judit
Laczkó 120 – Kiállításaink 120 éve
Kiállítás a Laczkó Dezső Múzeumban. Kurátorok: Pátkai Ádám Sándor régész és Törő Balázs néprajzos muzeológus. 2024. szeptember 18. – december 1.
- 30 Rainer Pál
Jutas 100. Konferencia és kiállítás a Jutasi Altisztképző Intézet emlékére
Az eseménysorozatra 2024. szeptember 14-én került sor Veszprémben. A konferencia a MNL Veszprém Vármegyei Levéltárában zajlott, a kiállítás december elejéig a Laczkó Dezső Múzeumban látható.
- 34 Mészáros Zsolt
Vershordozók – az anyag metruma
Feltakarás: Géczy János dekolázsai. Műcsarnok, 2024. július 19. – október 6.
- 36 Zalán Tibor
Gyűjtemény
Kiállító művészek: Bada Dada, Balázs János, Banga Ferenc, Baráth Ferenc, Barcsay Jenő, Batai Sándor, Benes József, Bognár Zoltán, Csikász Imre, El Kazovszkij, Ézsias István, Felhősi István, Fenyvesi Ottó, Füzesi Heierli Zsuzsa, Gaál József, Gáspár Gábor, Gubis Mihály, Györgydeák György, Halmi-Horváth István, Horváth László, Ircsik József, Jokesz Antal, Kádár Tibor, Kovács Endre, Kő Pál, Láng Eszter, Lukácsi Ákos, Maurits Ferenc, Nagy Márta, Penovác Endre, Raffay Béla, Siflis András, Sinkó István, Somody Péter, Somogyi Győző, Szabados Árpád, Szajkó István, Szilágyi László, Szilágyi ZOE PIT, Szotyory László, Tandori Dezső, Tolnay Imre, Torok Sándor, Várnagy Ildikó, Veres Lidi néni, Vető János, Zsubori Ervin. *Magánkép – válogatás Géczy János műgyűjteményéből.* Művészetek Háza Veszprém, Csikász Galéria. 2024. szeptember 3. – október 26.
- 37 Durst György
Digitális betűtésza
Rettentő gondolatok boltja (és a Jó gondolatok terme). Can Togay kiállítása. Művészetek Háza Veszprém, Dubniczay-palota. 2024. szeptember 7. – október 6.
- 38 Hankó András
Zárványok, titkok, anyai ölelés
Lugossy Mária szobrászművész retrospektív kiállítása. Dubniczay-palota, 2024. szeptember 11. – október 31.
- 43 Tevesz Mária
Lugossy Mária és Veszprém
- 44 Fürj Katalin
Családi esték Zenóbiában
Hrutka Róbert – Kovács Dominik – Kovács Viktor: *Pablo és Picasso, avagy az állatok karneválja.* Családi musical (ösbemutató). Rendező: Vándorfi László, Lenchés Márton. Koreográfus: Widder Kristóf. Pannon Várszínház, 2024. szeptember 20.

Számunkat Gáspár Gábor fényképeivel illusztráltuk.

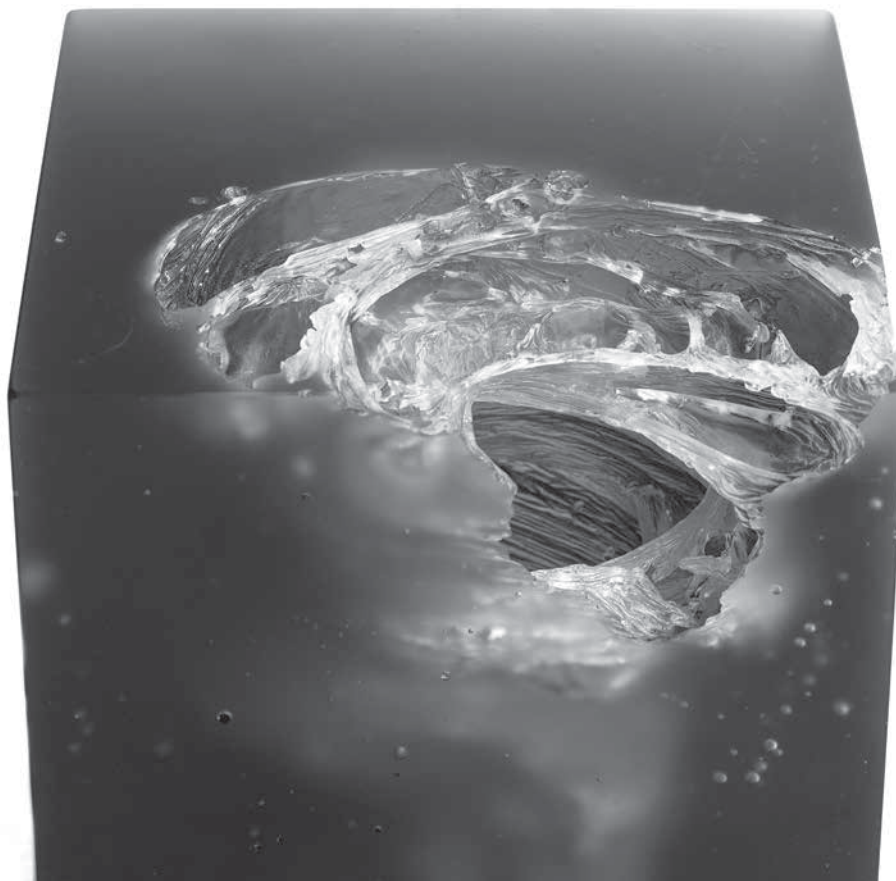

York-palota lépcsőházi üveglakainak restaurálása (Walther Gida után), a Klotild-paloták ólmozott üveglakainak rekonstrukciója (Róth Miksa tervei nyomán), a kaposvári Nagyboldogasszony-székesegyház üvegeinek megújítása (Kratzmann Ede alapján) vagy a siklósi várkapolna üvegeinek restaurálása (Kopp Ferenc után). Az ő nevéhez fűződik a kaposvári Rippl-Rónai Múzeum Andrásy-ebédlőjének rekonstrukciója, a tiszadobi Andrásy-kastély Rippl-Rónai-üvegeinek újraalkotása, de üvegmunkái megtalálhatók a ciprusi Antara Palace-ban, a kijevei Sas Radisson Hotelben is. 1988-tól számos hazai és külföldi kiállítás résztvevője, szakmai előadásokat tart és publikál üvegművészeti-restaurálási témában.

A művész szerint üvegesnek lenni létforma, tudatállapot, életmód. Vallja, hogy az igényesen, akár egyedi üveggel díszített közeg felemel. Építészeti üvegalkotásai mellett folyamatosan készített autonóm üveglasztikákat, üvegeképeket. Ezek az ún. „örömüvegei” egyrészt megosztott színvilágú építőkockák, másrészt – mint a szerzeményezett alkotás is – plasztikus felületkezelésű üvegeképek, amelyek bontott színrendezésük révén ritmikai dinamizmust teremtenek. A kifejezetten a múzeum számára készített *Szekvenciák LDM* című, fémgözzöléssel színezett, melegen alakított alkotása is ki lépni látszik az üveglap síkjából, külső és belső terek bonyolult rendszerét érzékelteti egymáson átszövődő felületeivel. Az egynézetű üvegtábla geometrikus négyzetformája megelevenedik, az áttetszőséget, a fényeljártságot sugallja rendkívül kifejező módon, aranylő színei bonyolult forma- és fényinterferenciákat hoznak létre.

A másik alkotó, Bősze Eszter a hazai üveges szakemberek tehetséges fiatal generációjához tartozik. A művész a Szombathelyi Művészeti Szakközépiskolában még bútorműves szakon tanult (1999–2004), majd a Nyugat-Magyarországi Egyetem formatervező szakán már az üveg szakirányt választotta (2004–2011). Külföldi

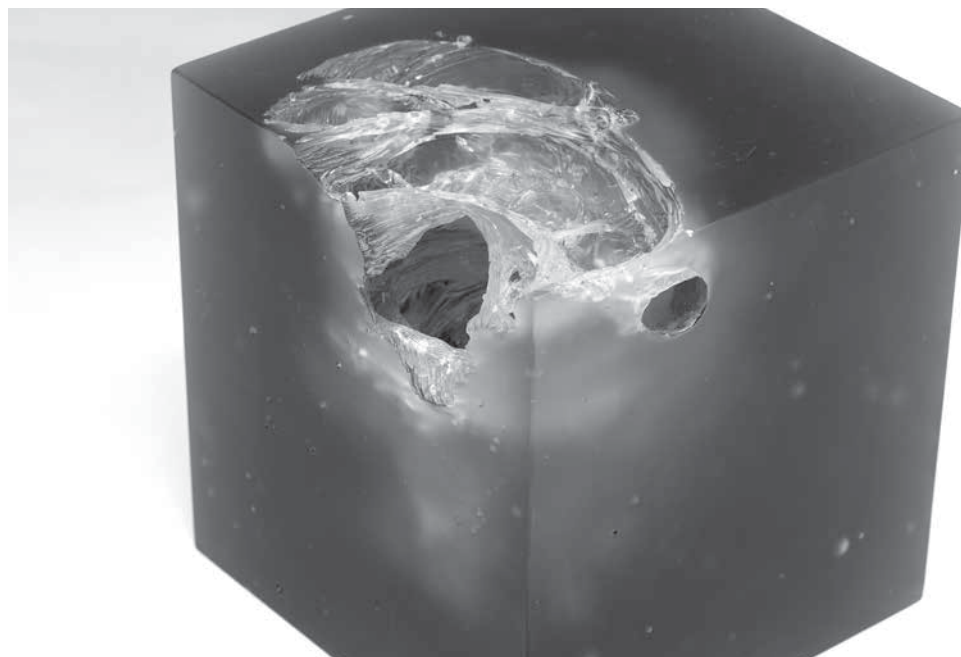
tanulmányi ösztöndíjak keretében eljutott a lengyelországi Wrocław E. Geppert Képző- és Iparművészeti Akadémiájára (2009–2010) és a csehországi Ústí nad Labem J. E. Purkine Egyetemére (2010–2011).

2007 óta folyamatosan állítja ki műveit. Elnyerte a Zepter International Design díját (2007), a Stanislav Libensky-díjat (2011) és a Soproni Őszi Tárlat (2015) elismerő díját, munkái a Magyar Üvegművészek Társasága szervezésében a Glassification elnevezésű hazai és európai utazókiállításon vesznek részt. Közgyűjteményekben máris megtalálhatók a németországi Coesfeld üvegmúzeumában (Glasmuseum Lette) és a FISE galériában, hazai közgyűjteménybe viszont még nem kerültek.

Üvegtárgyai azt az autonóm irányt képviselik, amely az üveg anyagát szobrászati igénnyel közelíti meg. Hasáb vagy kocka alakú plasztikai a természeti erők eróziós hatását idézik meg, annak pusztuló lenyomatát hagyva, roncsolt, mara-

tott üvegfelületeket alkotva. Különleges viaszvesztéses eljárásával organikus jellegű struktúrákat hoz létre. Ez a különleges technológiai eljárás arra épít, hogy az olvasztott viasz az eltérő halmazállapotú vízben más-más, egyedi formát vesz fel, amíg ki nem hűl. A művész a viasz és a víz találkozásából született viaszformákat kombinálja az üveggel oly módon, hogy a viasz formája határozza meg az üveg belső mintázatát. Üvegtömbjei ezeknek az elemeknek az egymást alakító küzdelméből születnek, egymásra hatásuk egyszeri és megismételhetetlen lenyomatát rögzítik. A szerzeményezésre kiválasztott *Parttalan* című, formába olvasztott casting üvege is ezt az alkotóra jellemző technológiai eljárást szemlélteti. Itt a mélyzöld árnyalatú kockaforma geometrikus zártságát bontja meg az erózió marta belső üreg, amely plasztikus belső felületeinek áttetsző hatásával sejtelmes benyomást kelt.

Tevesz Mária

Az idén 10. alkalommal megrendezésre kerülő Auer Fesztivált a méltán világhírű, idén Liszt-díjjal is kitüntetett magyar együttes, a Corpus Harsona Kvartett hangversenye nyitotta Veszprém fő templomában, mintegy fanfárként s egyben különlegességként a jubileumi vonósfesztiválhoz.

Fanfár az Auer Fesztiválhoz

A Corpus Harsona Kvartett hangversenye a Szent Mihály-székesegyházban. 2024. július 29.

Séd, 2023. 5. sz., 27. old.

Séd, 2023. 5. sz., 31. old.

Az együttes tagjai – kisebb-nagyobb személyi változásokkal – 2001 óta játszanak együtt. Annyira megtanultak egymásra figyelni, annyira együtt képesek levegőt venni, olyan tisztán tudnak intonálni, dinamikai egységet alkotni, mintha egyetlen hangszer lenne, az orgona egyik regisztere. Nem véletlen, hogy éppen a rézfúvós hangszerek voltak azok, melyek először kaptak helyet a templomban

az orgona mellett, mint az énekeseket kiegészítő, ill. helyettesítő instrumentumok. Az alapító tagok közül mára ketten maradtak, a Veszprémből származó és itt nevelkedett Sütő András, ill. Pálinkás Péter.

A helyszín kiválasztása is szimbolikus jelentőségű: a templom nemcsak akusztikai környezetet ad a harsonák fényes hangzásának kidomborítására, hanem mintegy Isten áldását kéri a fesztiválra. Ennek megfelelően Vedres Csaba dicsérő zsoltárával indult a koncert: *Laudate Dominum*, mely a karzatról csendült fel.

Amíg az együttes tagjai elfoglalták helyüket a lépcső fölött a szentély szélén, Dankos Attila székesegyházi zeneigazgató orgonán improvizált a Vedres-mű reneszansz, alaphelyzetű akkordokból álló homofóniájának stílusában, nagyszerűen kitöltve a teret és az időt a művészek érzékenység.

Pálinkás Péter konferálta végig a közepkortól napjainkig ívelő műsort. Az istencsüvészet után Mozart *Varázsfuvola*-nyitányát adták elő, melyben elvarázsolta minket a négy művész virtuóz technikája, amellyel eljuttatják a harsonán eljátszhatatlant, lenyűgözve a hallgatót. Igaz, itt még csak a virtuozitást lehetett megcsillogtatni, mert ez a nyitány annyira összetett hangzasképet igényel, hogy egyetlen hangszínen, ha tetszik, harsonakivonatban nem lehet a zene drámai feszültségeit hordozó hangszínkontrasztokat visszaadni.

Vonósfesztiválról lévén szó, egy barokk triószonáta átírata következett, Corelli *e-moll szonátája* az op. 1-es sorozatból.

A rézfúvós hangszeresek a 18. század közepéig toronyzenek voltak, s onnan hívták őket esetenként a templomba vagy az udvarba muzikálni, természetesen ott is valamilyen ünnepi fanfárt. Francesco Sponga *Arie francese secondája* eredeti toronyzene, amit a barokk egyik legnépszerűbb tételének átírata követett, Bach

Airje a D-dúr szvitből. Az átírat pompásan sikerült, még akkor is meggyőző volt, ha szokatlanul is hatott esetleg a dallam hasonlóságú, az eredetinel mélyebb fekvése.

A klasszikus kor bécsi zeneszerzője, a fiatalkorában a győri orsolyita templom karnagyaként ismert Albrechtsberger *Kettős fúgáját* Sütő András első zenetanárának, a legendás hírű harsonatanárnak, a közönség soraiban helyet foglaló Szuro-mi Miklósnak a tiszteletére adták elő, akit nagy lelkesedéssel tapsolt meg a közönség.

Noha a 19. század végéig harsonakvartett terén csak átíratokra szorítkozhatunk, Beethoven mégis írt egy három kis darabból álló sorozatot négy harsonára, alkalmi használatra, gyászzeneként...

Vivaldi *a-moll kettősversenye* első tételének harsonalettéje valódi kuriózum. Egyedi, virtuóz, ám megfogalmazásában a szerző szándékát tükröző előadását hallottuk a népszerű hegedű-kettősversenynek

Meglepően szépen, lágyan szólt Verdi *Ave Mariája az Otellóból*. Az imádságos hang ismét előtérbe került, a délután tán legbensőségesebb pillanatait nyújtva.

A hangverseny központja a Németországban élő magyar zeneszerző és orgonista, Gárdonyi Zsolt *Fantáziája négy harsonára és orgonára* volt. A rézfúvósok és az orgona együttese mindig is ünnepi emelkedettséget sugároz, hangjuk tökéletesen simul egymásba, akár lassú, méltóságteljes hangzatokat, akár fürge, sziporkázó frázisokat hallunk. A műben felcsendülő korál Szent Imre emlékét idézi. Dankos Attila orgonajátéka nagyszerűen egészítette ki a rézfúvós hangzást, ahol kellett, felerősödött hozzájuk, ahol kellett, halk kísérője volt a

hangzásnak, ahol kellett, egy-egy hangfluoreszkálással fölébe kerekedett a nyugvó hangokat játszó harsonáknak.

Wagner *Tannhäuser*ének Zarándokkórusa a korálszerű dallamon túl vissza tudta adni még a zenekari kíséret lüktető triolait is, pazar, szellemes hangszerezéssel.

Ezután két, az együttes számára komponált mű következett; a Korál és a Fúga az osztrák Mancusi *Harsonásból*, ill. Fekete Gyula *Karácsonyi kvartettjének* két utolsó tétele.

A hangverseny zárószáma Bartók *Rómán népi táncai* voltak.

A szünni nem akaró tapsot a Corpus Harsona Kvartett Kodály *Esti dalával* köszönte meg.

Rostetter Szilveszter

Akinek a színpad az otthona

Gidon Kremer az Auer Fesztiválon. Közreműködött: Madara Pētersone és a Mendelssohn Kamarazenekar (művészeti vezető: Kováts Péter). Hangvilla, 2024. július 29.

A jobbító

Georg Friedrich Händel: *Messias* – oratórium. Először az Óceánia Északkeleti régiójában és a Budapesti Erkel Csok Megyei Zoltán és Najbauer Lóránt, karmester főszereplésével. Nyilvános előadás augusztus 19-én, előadás a borsodabonyi Szent Máté A koncert teljes felvétele elérhető a Szent Máté

Séd, 2023. 5. sz., 32. old.

Zene határ

A YIO – Nemzetközi Ifjúsági Szimfonikus Zenekar Hangvilla, 2023. július 28.

Séd, 2023. 5. sz., 24. old.

Ipsó f

Debargue és a Mendelssohn Kamarazenekar hangvill

Séd, 2023. 5. sz., 25. old.

Gidon Kremer visszatért Veszprémbe.

2018-ban volt az Auer Fesztivál egyik legünnepelebb sztárja, amikor Schubert *Esz-dúr triójával* varázsolta el a közönséget Julianna Avdejeva orosz zongoraművésszel és Giedrė Dirvanauskaitė litván gordonkaművésszel.

A várakozással teli érdeklődés most is megtöltötte a Hangvilla nagytermét, és Kremer ezúttal sem egyedül érkezett, Madara Pētersone-t hozta magával. A harmincöt éves lett hegedűművész 2012 óta tagja Kremer kamarazenekarának, a fiatal balti muzikusokat összefogó Kremerata Balticának, és tíz évvel ezelőtt már Weinberg két hegedűre írt szonátáját játszotta Kremerrel.

A kiadott műsortól eltérően szünet nélkül ment az előadás, ami Kremer egyik legkedvesebb zeneszerzőjének, Schubertnek a *B-dúr polonézével* kezdődött. Ahogy a mester színpadra lépett, azonnal tapintható volt a Mendelssohn Kamarazenekar tagjai felől áradó végtelen szeretet és tisztelet, amit Kremer kedves, érzékeny lényének minden rezdülése viszonzott. A 77 éves művész filigrán alakját éterien fonta körül a rezidens zenekar aranyló napsugárragyogása. Kremer talán fáradt volt, de a teste még így is zenévé oldódott fel a vidám polonézben.

Az estnek kifejezetten jót tett a műsorváltoztatás, Vasks meditatív zenéje elé kellett Schubert. A *Lonely Angel*hez Madara Pētersone talpig feketébe öltözve jött ki a színpadra, amitől érthetőbbé vált, hogy a Mendelssohn Kamarazenekar hölgytagjai miért bújtak szintén fekete nadrágba. Vasks hegedűre és vonószekarra írt darabja olyan volt, mint egy ima, a hegedű szinte sírt Pētersone kezében. Menthetetlenül Arvo Pärt zenéjét idézte, mégis arra inspirált, hogy sokkal jobban megismerjük Vasks muzsikáját, és az előadók is gyakrabban tűzzék műsorra a darabjait.

A műsor szépen felépített ívén ebben a meditatív állapotban érte a közönséget Kremer másik kedves zeneszerzőjének, Schumannnak az eredetileg gordonkára írt a-moll versenyműve, annak is szerzői változata, amit René Koering hangszerelt.

A zenekar Kremer iránt tanúsított mély szeretete az első hangtól az utolsóig körbelengte a teret: a puha, lágy színekben csillogó szappanbuborék-burokba a közönséget is bevonták, ölbe vették és lágyan ringatták, miközben lendületet, dinamikát vittek Kremer érett gyümölcsöz hasonlóan, zamatos játékába.

Szünet helyett egy gyors színpadi átállás következett, félhomályban hagyva a nézőteret és a színpadot, ami lehetőséget adott a közönség számára, hogy tovább ringassa magát Schumann hangfürdőjében, magába szíva és elraktározva annak minden rezgését. Csak a szem fogta fel, hogy a halványkék színpadi fényben valami különleges készül: több szék eltűnt a színpadról, a kottaállványok hosszabb lábbon szinte lábujjhegyre álltak, és átrendeződtek a Bartók rádió felvételéhez használt, zsiráfnyakú mikrofonok is. A zenészek megérkezése után teljes sötétség borult a nézőterre és a színpadra is.

A szokatlan helyzet a felépített műsorstruktúrájának köszönhetően teljesen magától értetődő és otthonos volt. Így érkezünk meg Kremer majdhogynem házi szerzőjéhez, Alfred Schnittkéhez, aki több művét is Kremernek ajánlotta. Mintha csak pár évszázad múlva az úrből érkezőnek egy letűnt korról mesélne a *Moz-Art à la Haydn* darab, aminek az előadásához állva érkezett meg a szűkített létszámú zenekar Kremerrel és Pētersone-nal. A zene sötétben indult, majd a reflektorok verőfényében, a zenészek dramatizált játékkal folytatódott. A muzikusok sétálva helyet változtattak, arcuk is életre kelt a vicces-humoros előadásban. Derűtséget váltott ki, ahogy Pētersone játék közben a hegedűjét próbálta hangolni, majd a *Búcsú szimfóniát* idézve a zenészek elkezdtek elszivárogni a színpadról. Csak a két csellista és a nagybőgős maradt a helyén, némán figyelve a még mindig nagy átéléssel vezénylő karmestert. A pantomimnek a közönség nevetéssel teli tapsa vetett véget.

A ráadásra az egész zenekar visszajött a színpadra. Az olasz Ezio Bosso *Halak beszéde* című darabja után vastapsban tört ki a közönség. Kremer finom kezébe örömtelien simult a hangszere, az 1641-ben készült Nicola Amati-hegedű, ami a csaknem négyszáz éve alatt megszámlálhatatlan csodát élhetett már át, ám így is kiváltságos helyzetben van annak a Gidon Kremernek a kezében, aki saját bevallása szerint a világ számos országában élt már, igazi otthonának mégis a színpadot tartja.

Mórocz Anikó

Az Auer Fesztivál 10. évfordulójának nyitánya minden csinnadrattát nélkülöz. Minek is? A Hangvilla nyitókoncertjén Gidon Kremer neve és játéka a biztosíték a hegedűjáték valódi ünneplésére. Madara Pētersone közreműködése és a házigazda Mendelssohn Kamarazenekar állandó színpadi jelenléte tapintható érzékenységgel sugározza a világhírű művész felé.

Bársonyhegedű

Gidon Kremer az Auer Fesztiválon. Közreműködött: Madara Pētersone és a Mendelssohn Kamarazenekar (művészeti vezető: Kovács Péter). Hangvilla, 2024. július 29.

Az emberiséget, azon belül is a zenészetet tekintve nagyon sok jó van, nagyon jó már csak a töredéke, zseniális százmilliomod számban, Isten áldotta művész meg csak milliárdodrészben. Ezen az estén az utóbbiak közül lép elénk egy. Mély emberi kisugárzása mellett hegedűjének hangja utánozhatatlanul finoman sugározza felélek a művek valódi tartalmát, és anélkül, hogy harsány lenne, olyan erővel szól, hogy tényleg belerezdül a lélek. Én még ilyen pianissimót hegedűn nem hallottam! Egy hátránya van ennek a fajta játékmódnak: a hallgatónak is meg kell éreznie, képesnek kell lennie befogadni ezt a felfogást. Lehet persze szuperlatívuszokban sok dolgot kijelenteni („a világ legjobb hegedűse”), azt hiszem, nem ez a lényeg. Abból a belső világból, ahonnan az ilyesfajta emberek kiszólnak és átadnak nekünk valami olyat, ami megfoghatatlanul ragad el bennünket, érezzük, magasan felettünk állnak, mégis közülünk valók.

Gidon Kremer rigai születésű, orosz hegedűiskolán – David Ojsztrah tanítványaként – nevelkedett, a szó valódi értelmében világpolgár, aki művészi értékrendjét a Föld számos pontján közvetíti Amati hegedűjével. Az est másik szólistája Madara Pētersone, aki ugyancsak rigai születésű, tanulmányait a Litván Zeneakadémián végezte, a Kremerata Baltica tagja, de Európa-szerte számos színpadon szólistaként is szerepel. Tiszta, érett hegedűhanggal, meggyőzően játszik. A Mendelssohn Kamarazenekar nem csak házigazda és nem is mellékszereplő. A Kovács Péter vezénylete mellett felhangzó művek kíséretnél sokkal többet kívánnak: stílusérzetet és összhangot, ritmikai stabilitást és mély zeneiséget. Nincs hiányérzetem, dirigens és zenekara felkészülten, zenei érzékenységgel, magasra nivellált szemlélettel teszi jól a dolgát.

Az est – kis programváltozással – Schubert *B-dúr polonézével* (D. 580) indul. Karmester nélkül, Gidon Kremert követve hangzik fel a bécsi romantika fiatalon elhunyt zsenijének darabja. Már itt is érezhető hegedűjátékának egyedisége. Sokan – szerintem tévesen megítélve – visszafogottnak érzik, erőtlennek, pedig nem az. Ő így játszik, ez az ő felfogása, csak be kell tudni fogadni, máris egy más zenei világ tárul elénk, és az bizony gyönyörű. Persze a mű is nagyszerű, Schubert rövid élete alatt is mesterművek sorozatával bizonyítja, a romantika egyik legnagyobb szerzője.

Nehéz Péteris Vasks kortárs lett zeneszerző *Lonely Angel* (*Magányos angyal*) szólóhegedűre és vonósokra komponált műve. Megszakítás nélküli – szürrealisztikus, álomszerű – dallamív tulajdonképpen az egész mű, és ez adja a nehézségét is, eközben persze glissandók, flageolettek és egyéb vonós hangszeren használatos effektusok színezik a művet, összpontosításra készítve szólistát és zenekart. A szimbólum zenei megvalósítása maradéktalan Madara Pētersone és a vonóegyüttes megszólalásában. Schumann *a-moll* (szerzői átíratban gordonkaversenyből) *hegedűversenye* (op. 129), ha nem is vetekszik a legjobbnak tartott *d-moll hegedűversennyel*, ezen az esten Kremer és a Mendelssohn Kamarazenekar tolmácsolásában méltán arat sikert. Kremer tudatosan fátyolos és lágy tónusa tényleg gordonkaérzetet hordoz, amely tökéletes hegedűtechnikával kiegészülve ragadja magával a publikumot. Már a címe is furcsa, de sokat sejtető Alfred Garrievich Schnittke 20. századi orosz komponista *Moz-Art à la Haydn* című – Gidon Kremer számára komponált – művének. Felismerhető Mozart- és Haydn-dallamok egy sajátosan átírt zenei köntösbe burkolva, én a „koreografált zene” jelzővel illettem magamban, ami meg is állja a helyét, hiszen a színpadot is át kell rendezni. A zenészek játék közben mozognak egy megadott, megkomponált koreográfia szerint, időnként helycserék történnek, és szinte komikus a lesötétített színpadon ráirányított reflektorfényben maradó karnagy, akit a sorra kivonuló muzsikusok után magára maradván, még mindig vezényletre készítet a csend. Abszolúte avantgárd felfogás, amit maga a mű is sugároz. Disszonancia a kakofónia határán, miközben itt-ott előbukkan a két bécsi klasszikus zeneszerző óriás pár dallama. Ami igazán tetszett, hogy nem magától értetődően, hanem fel kellett ezeket a motívumokat fedezni ebben a kiterjesztett zenei térben. Nem lehet könnyű egy ilyet megírni, ahogy játszani sem. Kremer, Pētersone és a zenekar is önfelédten vesz részt ebben a furcsa játékban, a homo ludens úgyis minden zenészben ott van. Vége is lenne a koncertnek, ha a közönség vastapsa nem készítené ráadásra az előadókat. Ezio Bosso, fiatalon elhunyt, így is termékeny olasz zeneszerző műve, aminek sajnos nem értettem a címét. Kovács Péter kérdésére, hogy mit is mondjon a műről, Kremer az „azt, hogy nehéz”

választ javasolja. Nem is téved. A nehézséget nem is a dallam vagy a harmóniavilág, hanem a változó polimetrika (ütemjelzés) adja. A közönség számára pulzáló dinamikus ritmikai érzet mögött egy zenészt próbáló, állandóan változó metrumú ritmus érezhető, amit igazán a zeneértő fül hall, mert eközben teljesen egységesen hat. A c, h, c, h, g dallamocská adja az indító témát, amit aztán a-ról ismételve, majd szólásokban együtt hangoztatva, variálva, végül gazdagon hangszerelve bont ki a szerző a már említett bonyolult metrumú építkezés mellett. Szinte popzenei egyszerűségű alap-harmóniastruktúra bonyolult ritmika mellett, nagyon érdekes és hatásos, ez a mű varázsa. Nem tévedek, ha azt mondom, ez robbant a legnagyobbat az este. A rómaiak nem véletlenül használták

az *intentio auctoris*, *intentio operis*, *intentio lectoris* (a szerző szándéka, a mű szándéka, az olvasó [itt hallgató] szándéka) hármaskifejezést. A Hangvilla közönsége megértette a szerzőt és a művet, szándéka szerint be is fogadta. Ez a lényeg.

Érdekesek az emberek, mellettem egy idős úr kijövet azt mondta a párjának, azért valami Paganini-*Caprice*-t játszhatott volna (értsd Kremer). Nehéz, még egy olyan színvonalas fesztiválnak is, mint az Auer Fesztivál, minden igényt kielégíteni, még akkor is, ha a tizedik, jubileumi. A magam részéről teljes elégedettséget éreztem az előadókat, Gidon Kremert, Madara Pētersone-t, a Mendelssohn Kamarazenekart és a műveket illetőleg is. Méltó jubileumi nyitány.

Kovács Attila

Csak ül és csellózik

Santiago Cañón-Valencia gordonkaművész szólókoncertje az Auer Fesztiválon.
Megyeháza, 2024. július 30.

Santiago Cañón-Valencia fiatal kora ellenére a világ egyik legnagyobb, legismeretesebb és -elismertebb csellistájává nőtte ki magát. A kolumbiai Bogotában született 1995-ben, de már hatévesen fellépett szólolistaként a helyi filharmonikus zenekar élén. Huszonöt éves korára egy sor versenygyőzelmet mondhatott magáénak, minek következtében a világ minden tájáról kapott meghívásokat, így növelve tapasztalatait. Még most sincs harminc, ám látásmódja, zenei ismeretanyaga, bölcsessége, tapasztalata alapján csak a kora akadályozza meg abban, hogy a „szakma” nagy öregjei közé soroljuk. Technikai felkészültsége páratlan, vonókezelése igen precíz és érzékeny, a harsogó fortissimótól a hallhatóság alsó küszöbéig képes megszólaltatni a húrokat, ami rendkívül laza karra, illetve csuklóra utal. Azzal, hogy hol, mekkora erővel, a vonószőr teljes felületével vagy kissé élére fordításával szólaltatja meg, továbbá azzal, hogy bal kezével mennyire teljesen vagy érintve fogja le a húrt, soha nem hallott hangszíneket képes a hangszeréből elővarázsolni.

A magyar közönség előtt eddig ismeretlen csellista a pillanat tört része alatt beopta magát a publikum szívébe. Nézzük hát sorjában.

A koncert előtt a közönség kisebb-nagyobb csoportokban, várakozással tekintett az ismeretlen elé: volt, aki előzetesen felkészült, volt, aki úgy jött, hogy „az Aueren csak jókat hallani”, de mindnyájan egyetértettünk abban, hogy mekkora állóképesség és szellemi erő kell egy szóló csellóhangverseny előadásához, de befogadásához is. Nos, eljött a nyolc óra, egyszer csak a pódiumra bejön egy szerény fiatalember csellóval, s leül. A (telt házas) közönség elcsendesedik, ő pedig játszani kezd. Bach *d-moll szólószvitjének* első hangjai töredezzve, a semmiből kikelve, alázattal törtek fel alig hallhatóan a hangszerből, hogy aztán szemünk láttára életre kelve valósággal letaglózzák a hallgatót. Nem szokványos vonásokkal, sokkal kevesebb kötést alkalmazva, szinte új aspektusból szemléli a művet, s győzi meg minden hangjával még a régizene legakadémikusabb tudorait is: hiszen a művész szívének legmélyebb bugyraiból fakadt ez a muzsika, melyet a közönség a csodálattól lélegzet-visszafojtva figyelt. Az *Allemande* és a *Courante* tételek virtuóz elemei játszi könnyedséggel, szinte észrevehetetlenül pörögtek ujjai alatt, a *Sarabande* súlyos kettősfogásai, majd a zárótételben még a csellón törés nélkül eddig lehetetlennek vélt hármassfogások is csak fokozták a csodát, melynek tanúi voltunk. Ekkora csend csak pillanatokig szokott tartani, most azonban csaknem húsz percen át...

A folytatásban a művész földrészének zenéjéből adott ízelítőt. Az európai fül szá-

mára kevésbé ismert amerikai, különösen dél-amerikai hangzásvilág még akkor is feltűnik e művekben, ha zenei stílusjegyei a 20–21. századi hangzásideal modern, esetleg avantgárd világába ágyazódnak be, így mindenképpen különleges csemege a számunkra.

Az 1980-ban született argentin Danián Ponce de León *La Ruta de la Mariposa* című műve hét rövid epizódból áll, melyekben háromféle zenei anyag változik: egy üveghangú kvintmenetből, egy széles ívű dallamból és egy akkordsorból, melyek váltakozása izgalmas közjátékokkal bilincsel le. Különleges a darab vége: egy fölfelé ívelő glissandóval, folyamatosan halkuló csúsztatással ér véget, mintha ki akarna siklani a világból.

George Crumb (1929–2022) Virginia állambeli zeneszerző szólószonátája nem kevesebb izgalmat rejt a maga bő pizzicato (pengetett) akkordjaival, harmónia- és dallamkezelésével.

Az ugyancsak argentin Osvaldo Golijov (szül. 1960) *Omaramor* című műve szinte szélsőséges szenvedélyeket hordoz. A román származású szerző által adott cím sokféleképpen enged következtetni. Lehetne gondolni Ámorra, esetleg Omár szerelmére, de a „mor” szótó hallatán akár a halálra is, valójában szlovén szóról van szó, ami gardróbszekrényt jelent. Ezzel persze továbbgondolható, hogy mennyire a bezártság, mennyire egyfajta lelki tárház, raktár is lenne a mondanivaló. A zene mindent elárul mindarról, ami itt elhangzott, benne van: sok-sok glissando, meg-megszakított dallamok, tánckíséret, majd dallam hozzáadása, villamossín sikoltására emlékeztető vonítások, pengetések tartott hangok felett stb.

A művész saját maga által konferált műsorának záró száma saját kompozíció, melyben tükröződik mindaz a technikai tudás, ami jellemzi játékát, a rengetegféle hangszín, minden stílus és kor tökéletes ismerete a barokktól a metálzenéig.

Santiago Cañón-Valencia játékára jellemző, hogy nem pusztán előveszi tokjából hangszerét, és igen szuggesztíven előad rajta ilyen-olyan darabokat, hanem életre kelti a tárgyat. Mintha maga a hangszer önálló életre kelve együtt zokogna és örvendezne kezelőjével, aki szerényen meghúzódik mögötte. A zene, amit játszik, egyáltalán nem úgy hat, mint egykor megírt kompozíciók reprodukálása, kiállítás, szemlére bocsátása, hanem mintha ott, akkor születne meg a szemünk láttára, szinte látjuk a zene születésének vajúdását, akár egy klasszikus jazzkoncerten. Ennek megfelelő a közönség reagálása: még a legvadabb hangzásokat is ugyanazzal a lélegzet-visszafojtott figyelemmel követte, mint a hangverseny első hangját. Mintha megállt volna az idő, vagy maga is újjászületett volna. Hiszen minden művet külön vastaps jutalmazott, majd minden kezdődött előről...

Rádásként Bach *G-dúr csellószvitjének* nyitótételével búcsúzott a művész.

Rostetter Szilveszter

Lengyel világzene

A 10. Auer Fesztivál utolsó előtti napján a lengyel Wołosi vonóegyüttes forrósítja fel a hangulatot és ragadtatja lelkes közönségét vastapsra. Érdekes felállítás, különleges hangzások népzenei talapzaton.

Már a zenekar felállása is más, mint egy európai népi (roma?) zenekaré. Öt vonós hangszer, két hegedű, egy brácsa és egy bőgő mellett – ebben a kontextusban szokatlan módon – egy cselló egészíti ki a formációt. Stanisław Lasoń gordonkahangja ihletetten ötletes, érezhetően sokszor ő a valódi irányító. A primhegedűs Krzysztof Lasoń átélt virtuozitással, Zbigniew Michałek a második hegedűs, akinek hangszeres képességei semmivel sem kisebbek. A brácsás (azaz a kontrás) Jan Kaczmarzyk, a „ritmusszekció” feszességének mestere, míg nagybőgőn a ritmikai talapzatért elsősorban felelős Robert Waszut teszi pontosan a dolgát. Érezhetően összeszokott és magas zenei értékrenddel megszólaló csapat, ahol az összpontosítás, a kollektív improvizációs készségek, az át-

szelleműlten megvalósított komponált és a rögtönzött megszólalás felforrósított zenei teret teremt és repíti magával a koncert hallgatóságát.

Milyen is ez a zene? Mindenképpen népi alapokon nyugszik, ami elsősorban a lengyel népzenei hagyományokra épít, de kinyúl a Kárpát-medence és a Balkán népzenei gyökereihez is, sőt harmónia- és modális dallamvilágával a rockból is merít, pár improvizációs hang erejéig még a jazz-érzet is megvillan, és egyfajta, mai divatos szóval világszenei érzetben manifesztálódik. Egy sajátos fúzió, ami az öt muzikus kreativitásából fakadva egy olyan, eddig még nem tapasztalt formavilágot eredményez, amely Európa-szerte népes rajongótáborra képes vonzani. Játékukban érezhetően ott van a klasszikus képzés precíz hagyománya, azaz a hangszeres technika stabil alapokon nyugszik, amelyre belső zenei világuk bizton támaszkodhat. Erre építhetik aztán azt az esti koncerten is megtapasztalt sajátos, bő forrásokból táplálkozó zenei képződményt, energiával telítetten, gazdag intenzitással, merész megoldásokkal, amely valóban kuriózzummá teszi fellépéseiket. Kollektív improvizációik időnként tényleg varázslatosak. Nem tagadhatóan sok energiát fektetnek a látványba is, nem füsttel és egyéb színpadtechnikai eszközökkel, hanem az ihletettség látszatának fokozásával. Tudatosan teszik, tudják, hogy egy koncerten a zenét a látvány erősít(he)ti. Van ebben egy veszély, hiszen az ihletettség a zenéért van, a teatralitás a közönségért. Ha ebben a balansz megbomlik, az akár visszas is lehet. Lehet hanghatásokat elérni nem szokványos játékmóddal, mondjuk a húrtartón történő vonóhúzással, és az így megzengetett hangszertest érdekes hangzást is ad, vagy az erősített hangzásokba beiktatott mai hangtechnikai eszközökkel való hanghatások keltése, ha azok nem öncélúan, hanem tényleg a zene érdekében történnek, de a túlmozgás is lehet za-

varó, ha nem ösztönös vagy természetes. Ebben a tekintetben nekem néha közelítették a határhoz, bármennyire is igényesen és nagyszerűen, kimagasló hangszeres tudással zenélnek, érzek egyfajta showillatot, amire nincs igazán szükség. Merészen és igényesen improvizálnak, ez a rögtönzés imponánsan népi jellegű és inkább a túlfűtött cifrázat érzetét kelti, de tūponos, szinte a kidolgozottság érzetével hat. Ösztönösség és tudatosság igényességgel párosul, ami feltétlenül a javukra írandó. Az első hegedű és a cselló viszi ebben is a prímét, a bőgő és brácsa pedig a páratlan ütemszámú struktúráknál is nagyon karakteres és biztos támaszték. Nagyon együtt vannak, nagyon figyelnek egymásra. Ebben a zenei határokon átvéelő, különleges fordulatokkal teli, zenei eutektikumban nagyon nagy szükség is van erre. Klasszikus hangszereseken, népi hagyományokon építkezve új minőséget alkotni nem könnyű. Nekik sikerült! Érdekes módon az sem zavart senkit, hogy a tapsra hálás mosollyal történő reakción kívül semmilyen

szóbeli kommunikáció sem zajlott. Valljuk meg, nem is igen volt rá szükség, daloltak a muzikusok és hangszereik.

Az Auer Fesztivál szervezői kezdetől fogva figyeltek arra, hogy a klasszikus műfajú zene mellett más műfajok is megjelenjenek a fesztiválon, legyen az jazz vagy latin, vagy mondjuk, mint ezen az esten is, népi ihletésű muzika. Ez a fajta nyitottság mindenképpen a fesztivál javára írandó, nem beszélve a zene kapuinak szélesebbre tárásáról, amin nagyobb számú publikum térhet be. Ez utóbbi financiálisan is értelmezhető persze, de szerintem inkább a szervezők érzékenységéről, magasabb horizontjáról regél. A Vołosi kvintett meghívása sem véletlen, és a fesztivál szempontjából is fontos momentum, akár a minőséget, akár a műsor változatosságát tekintjük, nem beszélve a majdnem telt házról. A lengyel muzikusok másfél óras fellépése két ráadással különleges és magas igényű koncerttel hálálta meg a fesztivál és a közönség figyelmét is.

Kovács Attila

A mandolin diadala

Avi Avital mandolinművész és a Mendelssohn Kamarazenekar hangversenye.
10. Auer Fesztivál, Hangvilla. 2024. augusztus 1.

Fokozott izgalommal vártuk a mandolin császáranak koncertjét, hiszen néhány évvel ezelőtt óriási közönségsikert aratott első veszprémi útja alkalmával. Műsorának felét most is barokk művek (ezúttal Vivaldi és Bach concertói) tették ki, melyeket kortárs művek követtek.

A hangszerről magáról annyit tudunk, hogy a 17. század derekán tűnt fel, előbb Nápolyban, majd végig a Földközi-tenger partvidékén, a gitárfélék családjába tartozik, négy húrjának hangolása ugyanaz, mint a hegedűé, és pengetővel szólaltatják meg. Dél-Európában népszerűsége a lantéval vetekedett, mondhatni, a mai bendzsó őse. Az izraeli születésű Avi Avital ebben a hangszerben látta meg zenei önmegvalósításának legmegfelelőbb eszközét, és ennek a hangszernek lett koronázatlan királya, még Grammy-díjra

is jelölték. Egyformán otthon van minden stílusban, amit csak e hangszeren el lehet játszani, a barokktól a klezmerig. A negyvenes éveinek derekán járó művész az este első részében Vivaldi *D-dúr* és *C-dúr lantversenyét* és J. S. Bach *a-moll hegedűversenyét* adta elő a Mendelssohn Kamarazenekar közreműködésével. Hiába azonos a hangolás a hegedűével, a megszólaltatás módja gyökeresen eltér. A vonóval lehet hosszan tartott hangokat játszani, a pengetett hang azonban azonnal elillan. Így egész másképp kell hozzá-

nyúlni egy vonós concertóhoz, mint egy pengetőshöz. Nyilván mások lesznek a tempók, más lesz a dinamikai felépítés, más a dallami frazeálás. Utóbbi tekintetben a lantzenétől is eltér a pengető obligát használatá miatt.

Vivaldi *D-dúr lantversenye* eredetileg kamarakoncert: két hegedű és basso continuo (cselló és a basszusra épülő akkordokat játszó csembaló vagy más pengetős hangszer), illetve a szólóhangszer együttese volt. Nem véletlen tehát, hogy brácsások nem szerepeltek az együttesben,

csak a második számra jöttek be. A *C-dúr lantverseny* hangszíne rendkívül érdekes azáltal, hogy e műben a vonósenekart is pengetve, pizzicato játszatja a szerző, hogy a megszólaltatási mód azonos legyen a szólóhangszerével. A zenekar karmester nélkül játszott, a zenei folyamatot a szólista irányította – volna, ha ez sikerül. Egyetlen gyors tétel indítása sem volt makulátlan, mert noha Avital fejmozdulatai és lélegzetvételei érthetőek és korrektek voltak, a zenekari belépés – talán a szemkontaktus hiánya miatt – mégis kissé lötyögött, s csak egy-két ütem elteltével rázódott helyre. A Vivaldi-versenyműben a szóló-tutti váltakozások esetében a szóló basszusát az első cselló látja el, mely – ha a pillanat törtrészevel is, de – lényegében bizonyos távolságból kísérte a mandolint, gyakran még az ütemegyekre sem sikerült utolérni a felfokozott tempójú interpretációt. A lassú tételek viszont valódi drágakőként csillogtak a zene szövetében.

A Bach-mű hasonlóan impulzív előadás volt, ugyanezekkel az észrevételekkel. Megfordult a fejemben, hogy talán más elképzelése lehet a zenekarnak a barokkról, mint a szólistának, mely elképzelések mindegyike jó és hiteles, ám egymással nem összeegyeztethetők a hangszerek sajátosságai miatt, s tán amiatt, hogy a barokk mindkét „fél” repertoárjának szerves része, s a kompromisszum nem jött létre maradéktalanul.

A csembaló continuo alig volt hallható, ami hiányérzetet keltett. Itt-ott a hangszer fakadó ciripelő hangja hallatszott ugyan, de a szólam lényege, hogy ahol túlságosan vékony, áttetsző a zenei szövet, azt kiegészítse különféle akkord- vagy dallami figurációkkal, részben vagy teljesen improvizálva azokat. Jelen esetben egy nem túl szerencsésen sikerült kész számozott basz-

szuskidolgozás kottahú, pedáns előadását hallottuk, ami megfosztott attól a varázstól, hogy úgy érezzük, mintha ott születne a zene a szemünk láttára. Helyette régészeti leletre bukkantunk... Szó, ami szó, az előadás szuggesztív ereje, a szólista tudása és zeneisége kárpótolta mindezt.

A mandolin kényes hangszer. Mivel a húrok elég nagy szaggatásnak vannak kitéve, szükséges a gyakori hangolás. A Vivaldi-művekben elég volt csak az egyes művek között, ám a Bachban télenként kellett hangolni. Ezt természetesen mindenki megérti és tudomásul veszi, de be kell látnunk, hogy egy kicsit zavaró, ha egy-egy gyönyörű tételkicsengés után a szinte mennyekig emelkedett lelkünket a hangolás zaja hirtelen visszarángatja a földre, és ismét észrevesszük Mari néni cukroszacskójának csörgését vagy egy-egy kóbor mobiltelefon csengőhangját.

Az eredetileg a második részre tervezett műsorból Giovanni Sollima olasz csellista és zeneszerző *Prelude szólómandolinra* című művét Avital előhozta Vivaldi és Bach darabjai közé. Szerencsés döntés volt: a két barokk mester egyéni nyelve között akkora a különbség, hogy indokolt beiktatni egy teljesen más hangzásvilágot, mely egyúttal a mandolin igazi virtuóz lehetőségeit hivatott kiaknázni. E darabban aztán volt minden: széles dallamív pengetve (!), sűrű, gyors akkordsor páros és páratlan, majd aszimmetrikus súlyozással, a húrok láb alatti részének pengetése, üres húros tremolós orgonapont szembeállítású változó egy- vagy többszólamú dallammal, nem pengetett, hanem a bal kéz erőteljes húrlefogása által koppintott hangokkal, a legszeleesebb dinamikai térben.

A második rész Bach közismert d-moll *Chaconne*-jával kezdődött. A nagy

művészi alázattal és tökéletes technikai biztonsággal előadott mű meggyőzőt afelelől, hogy a hegedűre írt, a vonó által tartott hangok egymásutánjára alapozó veretes muzsika lényegét tekintve bármilyen hangszerezen előadható, ha kezelője képes a zenei tartalmat átplántálni saját hangszereire, még a teljesen alkalmatlannak tűnő mandolinra is...

Ezután bejött a zenekar, mellyel Sulchan Tsintsadze 20. századi grúz zeneszerző *Hat miniatűrjé*t adták elő. A szellemes, grúz és ázsiai dallamvilágot idéző tételek egyike-másika a világzene előfutáraként is tekinthető. Az idős generáció a középső tételben még felismerte Sztálin kedvenc dalát is, mely egykor szerepelt az iskolai énekeskönyvekben.

Ebből és a záró számot jelentő Aldema-mű, az *In Chassidic Mood* utolsó három tételéből – mely valódi klezmerzene – kiderül, hogy a zenekar mégis képes átvenni Avital tempóit, bármilyen hajmeresztőek is legyenek, s e népszerű dallamvilágot hozó stílusban, melyben eredetileg nincsenek annyira otthon, mégis abszolút biztonsággal és tökéletességgel interpretálták. Valószínűleg, miután ebben Avital inkább otthon van, a próbák során sikerült saját látásmódját teljességgel elültetni a zenekar tagjaiban.

A pazar, virtuóz és a szó legnemeesebb értelmében szórakoztató második rész ugyancsak szünni nem akaró vastapsot kapott, melyet két ráadásszámmal köszöntek meg az előadók: Bartók *Román népi táncai* hallatán megdöbbenve észleltem, hogy e dallamosság számomra sokkal meggyőzőbb mandolin-, mint hegedűszólóval előadva. A másik darab ismétlése volt a Tsintsadze-mű *Szuliko* (grúz dal) tételének.

Rostetter Szilveszter

Ütős népzene volt a címe a 2020-ban három, részben veszprémi kötődésű fiatal ütőhangszeres művész által alapított Setup együttes koncertjének. Tagjai: Józsa Bálint, Kovács Árpád és Májer Dániel, akik közül az első kettő elsősorban dallamhangszereken, Májer elsősorban ritmushangszereken játszik.

Ütős népzene

A Setup ütőegyüttes hangversenye. 10. Auer Fesztivál. Hangvilla, 2024. augusztus 2.

A rokokó

A Concerto Armonico hangversenye. Auer Fesztivál. Megyeháza, Szent István-terem, 2023. augusztus 10.

Séd, 2023. 5. sz., 26. old.

A mintegy egyórás műsor négy blokkból állt: az elsőben balkáni népzene hallottunk xilofonon, marimbán, vibrafonon előadva ritmushangszer-kísérettel, melyek zömmel Nebojsa Jovan

Živković, a szerb születésű, Ausztriában élő híres ütős és zeneszerző feldolgozásai, azaz e feldolgozások három játékosra az együttes tagjai által átalakított változatai. A szomszédos szerb zene aszimmetrikus ritmusvilágához társuló, jobbára szekundmenetekre épülő, kis hangterjedelmű dallamosság enyhén idegen ugyan a magyar fülnek, ám mégis magával ragad, talán épp e különlegessége miatt.

Józsa Bálint szellemes, humorral teli műsorközlése remek hangulatot teremtett a teremben. Röviden leírta a balkáni zene jellemzőit, majd az idiofon (azaz dallam-) hangszerek ismertetése után bemutatta az afrikai dobokat, kolompokat és egyéb csörgő-zörgő szerszámokat, majd bekonferálta a második részt, melyben tradicionális afrikai népzene hallhattunk. Ebben nem szerepeltek dallamhangszerek, ám – miután lényegében sámánzenéről van szó – némi bekiáltásokkal, ún. akklamációkkal fűszerezve kiválóan mutatta be az ütőhangszeres zene legősibb megjelenési formáját.

Ezután Živković két darabja következett: görög, macedón, bolgár, sőt arab elemekből táplálkozó, gyakran aszimmetrikus ritmusai nem egyszerűen a délszláv népzene elemeiből nyújtottak ízelítőt, hanem – szerkesztettségük folytán – beemelik azt az „ars”, vagyis a művészi zene világába. A *To the Gods of Rhythm* című művének végén egy pravoszláv dallam szerepel énekelve, melyet Kovács Árpád adott elő. A következő, *Trio per uno* című mű első és utolsó tétele jól felépített kompozíció különféle dobokra és kolompokra; az első tétel külön érdekessége, hogy a három játékos egy lefektetett nagydob mellett foglalt helyet, és saját hangszereik mellett ez a hangszer közös volt, melyen mindnyájan játszottak, hol együtt, hol külön-külön, remek komplementer ritmusokat alkotva.

A harmadik rész végén a közönséget is bevonták a játékba: egyharmaduk – Májer Dánielt követve – combjait verdeste meghatározott ritmusban, a másik kétharmad pedig különböző ritmusokat tapsolt a másik két művész útmutatásai alapján. A rögtönzött „szólampróbát” követően rögtön következett az előadás, ami igen derűs móka volt.

Az utolsó blokkban magyar népzene hallottunk: előbb az *Ürögi kanásztáncot* Bartók *Gyermekeknek* című sorozatából, majd rábaközi dallamokat az együttes saját feldolgozásában. Józsa Bálint kérte a kö-

zönséget, hogy bátran énekeljék az ismert dallamokat, ám az eredmény csak bátortalan dudorászás volt.

Raadásként Kárpát-medencei magyar dallamokat ígért Józsa, valójában csángó zenét hallottunk. A Kárpát-medence nyilvánvaló elszólás volt, bizonyára az egyetem magyar népzeneire gondolt, melynek a Kárpát-medencén túli csángók is részei...

A délután, noha rendkívül hangulatos volt, s a zenei anyag előadása igen virtuóz és művészi értékű, mégis inkább gazdagon illusztrált zenetörténeti ismertetésnek tűnt, mintsem hangversenynek. A címnek ugyan maradéktalanul megfelelt a műsor, azonban az autentikus és mesterségesen ütőkre hangszerelt délszláv, afrikai és magyar zene kontrasztja azt az érzést keltette bennem, hogy a fő cél itt valójában az ütőhangszerek világának és lehetőségeinek bemutatása volt, s nem a műélvezet esztétikai aspektusának megteremtése.

Noha mindenki igen jól szórakozott, vidáman, jókedvűen távozott, azt azonban most sem teljesen értem, hogy kerül egy ilyesfajta esemény pont az Auer Lipót, s rajta keresztül a vonósmuzika tiszteletére rendezett fesztivál eseményei közé, azzal együtt, hogy az előadók veszprémi gyökereik, s a műsor színvonala igen magas volt. Ha legalább egy szál hegedű, ne adj’ isten egy bőgő lett volna!

Rostetter Szilveszter

Igazi fiesta

Alexis Cárdenas és a Recoveco valódi ünnepé varázsolta az idei Auer Fesztivál zárónapját, 2024. augusztus 3-át a Hangvillában. A latin muzika az európai fül számára mindig is hordozott egyfajta túlfűtöttséget, de az est ilyenén delejes zenei szárnyalására talán senki sem számított.

A latin zene a dél-amerikai földrész történelméhez kapcsolódva alakul és változik. Összefoglaló név, az őslakosok modális alapokon nyugvó zenéje mellett a spanyol hódítások nyomán vagy a fekete rabszolgák behurcolásával egyre színesedik a zenei összkép. Cumbia, bachata, bossa nova, merengue, rumba, salsa, samba, son, argentin tangó, számos zenei stílus keletkezik és él, virágzik ma is tájegység-specifikusan. Természetes, hogy ezen ösztön alakította stílusok mentén megjelennek az igazán képzett, nagy zenei műveltséggel rendel-

kező és tehetséggel megáldott zenészek, zeneszerzők, akik művészi szintre emelik Latin-Amerika zenéjét. Astor Piazzolla, Aldemaro Romero, Antonio Carlos Jobim és sorolhatnám. Ebből a világból hoz el számunkra az esti koncert ízelítőt, lélegzetelállító erővel és temperamentummal.

Alexis Cárdenas minden sejtje zenét hordoz. Sztereotípiákkal vagy elcsépelettel jelzőkkel tiszteletlenség lenne játékát minősíteni. A zsenikre jellemzően magától értetődő, ahogy játszik. Pont. Invenciózus, mérhetetlenül technikás, elegánsan

laza, humorral telített, igazi művész. Egy biztos: nincs, amit ne tudna eljátszani a hegedűirodalomból. A legnagyobbak közé tartozik. Venezuelában születik, vérben van a latin muzika is. Aztán jelen van improvizációiban a „jazzista” is, nem az elvontabb, hanem a bebop „play the chords” (játssz a harmóniakra) felfogása, de az nem akárhogy: sokkal több, mint lenyűgöző. Félelmetesen lazán, hiperteknikával kezeli a hegedűjét, tűpontos hangok és a ritmikai elemek, a hegedűjáték csínját-bínját birtokolja, nincs olyan, amihez, ha

hozzányúl, ne hordozná a tökéletesség érzetét. Azt tesz hangszerén, amit csak akar. Ahogy eltolja a metrumon belül a dallamíveket, csak kapkodja a fejét az ember, most éppen hol járhat. És ha kell, füttyül, amihez vagy akkordokat, vagy éppen ellenszólómat generál a hangszerén. Sugárzik a tehetség.

A koncert első felében négyesben állnak a színpadra. A Recoveco együttes három tagja mandolinon, Miguel Siso, akit Cárdenas „the new guy”-ként aposztrofál, Francisco Gonzales gitáron és énekkel, valamint Nelson Gómez nagy testű gitáron (guitarrón vagy mexikói gitár) baszszushangszerként. Ez a műsor rész számos szerzőt idéz, Toots Thielemans-tól a „probably you know” (valószínűleg ismeritek) Johann Sebastian Bachig, számos dél-amerikai zeneszerző mellett, persze mindet latin zenei környezetbe ágyazva. Szédületes, mivé tudnak bármit is formálni. Cárdenas és az „új srác” mesébe illő intenzitással improvizálják meg a megkomponált műveket, vagy akár a kolumbiai, venezuelai eredetű dalokat. A mandolin akkordi-

kus és dallamimprovizációi semmivel sem maradnak el a hegedűtől. Olyan ritmikai eltolásokkal operál, amelyek magabiztos belső metronómot érzékeltetnek, és mindent sallangok nélküli átéléssel, sőt mosolyogva. A bőgőt helyettesítő nagy testű mexikói gitár feszesen, pontosan biztosítja öblösebb hangján az alaplüktetést. Egyébként is jellemző a csapatra a könnyedség, az önfeledt muzsikálás öröme, az őszinte öröm, ahogy fogadják a tapsokat, kedvesen, az önteltség legkisebb jele nélkül. Igazi szimpátia és leereszkedés nélküli öröm sugárzik belőlük, érezni, hogy ez az életük, és örömmel, tisztelettel, alázattal, de mindenképpen nagy magabiztossággal adják, amit tudnak. A *Caramba (Átkozott)* című ráadásdalban a világtalan gitáros, Francisco Gonzales megindító áhítattal énekel hegedűsünk másodszólomával támogatva, persze pezsdítő improvizációkkal tarkított ez a merengue is. Természetesen szünni nem akaró taps és teljesen érthető ováció.

Szünet után a házigazda Mendelssohn Kamarazenekar társul Cárdenaséhoz. Astor Piazzolla *Négy évszak Buenos Airesben* című darabjával, valamint két Aldemaro Romero-művel bájolójk el a publikumot. Szó szerint. Maguk a művek a latin gyökereikkel, a sajátos dallam- és harmóniaszerkezettel, a szaggatott, lebegő ritmikáikkal önmagukban is felérnek egy bájitalall. Amit aztán Cárdenas és a Recoveco „rápakol”, attól az ember elfelejti, hogy hol van. Valami olyan zenei addendummal teszik még különlegesebbé az eredeti kompozíciókat, hogy az ember levegőt is elfelejt venni. Szerintem

nincs senki a teremben, aki képes lenne – jó értelemben véve – nyugodt maradni. Olyanfajta érzelmi túltelítettség fogja el az embert, ami nem sűrűn adatik meg egy élet folyamán. Annyi pozitív áramlat sugárzik zenéből és zenészből, hogy aki ezt nem érzi, azzal valami baj lehet. És milyen nagyszerű látni, hogy a Mendelssohn Kamarazenekar muzsikusaira is átragad ez az érzés, játékkukat magával ragadja és felfokozza ez a zenei varázslat. Élvezetes nézni, ahogy a klasszikus muzsikához szokott, máskor komoly arcon öröm csillog, mozognak fejek, lábak, testek. A meghökkentően ötletes hegedűhangok, beszólások, technikai bravúrok mosolyt váltanak ki. Élvezik és jól játszanak! Cárdenas vezeti a zenekart, hol első hegedűsként, hol szólístaként – de hogy! – irányít, és a zenekar követi, a virtuóz zenekari és szólóstimmeiben is, maradéktalanul, ahogy kell. Nem véletlen a koncert végén az összeölelkezés szólísta és zenekari tagok között. Ez katartikus siker, megérdemelt.

Egy teljes kiadványt lehetne szentelni a művek, a szóló- és zenekari teljesítmények elemzésére. Nem hiszem, hogy a szerkesztők hozzájárulnának. Összegzésre meg nincs szükség. Aki ott volt, maradandó élményt kapott, én például tegnap este óta nem tudok szabadulni a hatástól. Az Auer Fesztivál zárónapján egy olyan zenei momentum született, ami még feljebb tolta az amúgy is magasan lévő léceket. Maradjon is fent!

Kovács Attila

Válogatás a romantikus vonós kamarazene gyöngyszemeiből

Az Új Auer Vonósnégyes koncertje. 10. Auer Fesztivál. Megyeháza, Szent István-terem. 2024. július 31.

A Veszpremben immár tizedik alkalommal megrendezett Auer Fesztiválon az Új Auer Vonósnégyes műsorát Franz Schubert, Antonín Dvořák és César Franck műveiből állították össze. Zongorán Lucas Debargue játszott.

Különböző kedvű a zongorán trió működés. A zará teremben kivételesen dímtyt jelentett.

Zongorás trió Auer Lipót sz

A IX. Auer Fesztivál záró hangversenye. Megyeháza

Séd, 2023. 5. sz., 30. old.

A 10. Auer Fesztivál egyetlen vonósnégyes-koncertjén az Új Auer Vonósnégyes mutatkozott be, amelynek tagjai a Mendelssohn Kamarazenekar művészei, Kovács Péter, Bendik Ágota, Nyári Gábor és

Kárász András Péter. Műsorukat a romantika századának legnagyobb kamarazene-komponistáinak a műveiből állították össze: először Franz Schubert (1797–1828) c-moll, *Quartettsatz* vonósnégyestetételét, majd Antonín Dvořák (1841–1904) F-dúr „Amerikai” vonósnégyesét adták elő. A szünet után César Franck (1822–1890) f-moll *zongoraötöse* hangzott el, a francia zongorista, Lucas Debargue közreműködésével.

Schubert mindössze tízperces zenei torzója több szempontból ideális mű egy

újonnan alakult vonósnégyes bemutatkozó koncertjének nyitó darabjaként. Egyrészt jól lehetőség arra, hogy a szerző egyik utolsó, befejezetlenül maradt vonósnégyesének egyetlen elkészült részletét hiteles előadásban meghallgassuk. Másrészt alkalom az előadó együttes számára, hogy felkészültségét, jártasságát egy zeneileg és technikailag is nagyon nehéz zenemű bemutatásával igazolja. A c-moll vonósnégyestetétel 1820-ban készült. Szokás a művet az akkor már 23 éves mester utolsó, „érett” időszaka bevezető alkotásának tekinteni, hiszen legnagyobb opusait, a h-moll *Befejezetlen* és a „nagy” C-dúr szimfóniát, a vonóstriókat, a késői vonósnégyeseket, a C-dúr vonósötöst, a *Téli utazás* és a *Szép molnárlány* dalciklusokat csak ezután komponálta. A *Quartettsatz* izgatott tremolómotívummal kezdődik. A mű tele van zenei szépségekkel, ki nem fejtett gon-

dolatokkal, melódiatöredékekkel, váratlan modulációkkal, akkordkombinációkkal. Schubert vonósnégyestetételének előadásával az együttes bemutatkozása jól sikerült.

A koncert Antonín Dvořák „Amerikai” vonósnégyesével folytatódott. A zeneszerző 1891-től 1895-ig az USA-ban élt, mert kinevezték a New York-i Nemzeti Zenei Konzervatórium igazgatójává. Az Op. 96-os vonósnégyestet 1893 nyarán komponálta, amikor Iowában, egy cseh bevándorlók által lakott kis faluban, Spillville-ben töltötte szabadságát. „Valami egyszerűt és dallamosat szeretnék írni” – olvashatjuk naplójában. A nyugodt környezetben két hét alatt elkészült máig legnépszerűbb vonósnégyesével. Ismert, hogy Spillville-ben őslakos indiánokkal is találkozott, akik kérésére énekeltek és táncoltak neki. A kvartett valamennyi tételében megjelenő pentaton skála, valamint a ritmikai oszti-

nátókra való hajlam feltehetően erre utal. De hatott rá az amerikai táj szépsége is. A látvány lenyűgözte és pihentette a számára idegen New York-i rohanó élet után. A vidéki élet nyugalma és derűje érezhető a mű bukolikus-idilli hangulatában.

Dvořák remekművét kiváló előadásban hallhattuk. Nagyon szép volt az I. tétel brácsán megszólaló, széles ívű, kihagyott ritmusú első témája, a középszólamok dallamai felett megszólaló hegedű, a cselló szép dallama. A 6/8-os lassú tétel a szerző instrukciói szerint érzelmesen, bensőségesen hangzott. Emlékezetes volt az első hegedű és a cselló párbeszéde, a brácsa tizenhatodos ringású zenéje, a két hegedű intim együtt muzsikálása. A harmadik tételben a hegedű magas regiszterében madárhang szólalt meg, amelyet a zeneszerző reggelente, sétái során hallhatott. A mű „élénken, de nem túlságosan” tempójelzésű, rondó formában írt fináléja dallamos, hangulatilag és dinamikailag színes örömezene volt. Sokáig emlékezünk a brácsa játéka felett könnyedén, pergően (leggiero) játszó első hegedű és a széles szláv dallamot éneklő cselló kettősére, vagy a gyors tétel egyik epizódjaként megszólaló áhítatos koráldallamra. A publikum meglepődöttségét és szeretetét ovációval fejezte ki.

A szünet után egyetlen kompozíció hangzott el: a 19. század második fele belga származású francia zeneszerzőjének, César Francknak 1879-ben írt háromtételű *f-moll zongoraötöse*. A kvintett technikailag nehéz és rendkívül igényes, versenymű jelentőségű zongoraszólamát a világszerte ünnepeelt francia Debargue játszotta. A mindössze 33 éves művész immár második alkalommal volt az Auer Fesztivál vendége. Szólamát most kot-

ta nélkül játszotta, zenésztársaival olyan intim együtt muzsikálást valósított meg, amely során egyszerre volt a produkció meghatározó irányítója és alázatos közreműködője.

César Franckot máig a zeneirodalom egyik legnagyobb orgonistaegyéniségének tekintik. Nagy hatású pedagógus, a párizsi konzervatórium orgonaprofesszora is volt. Zeneszerzői hírnevét élete utolsó szakaszában komponált alkotásai alapozták meg. Már elmúlt 50 éves, amikor legnagyobb hatású, máig népszerű műveit komponálta: többek között a most elhangzott *f-moll zongoraötöst*, az 1886-ban írt *d-moll szimfóniát* és a máig leggyakrabban játszott *A-dúr hegedű-zongora szonátát*. Ezeknek köszönhető a francia szimfonikus tradíció 19. századi megújulása, amely a továbbiakban Ravel, Debussy, a Francia Hatok és mások munkásságában folytatódott.

Franck a zongorás kvintettben új komponálási módszert alkalmazott: a karakteres tételeket a motivikus-tematikus részeket keresztül egységes egészzé kapcsolta össze. Hangulatai mély és komoly vallásos érzelmeket sugároznak, gyakran örömteli, misztikus, boldog, de sohasem könnyed felhangokkal. Zeneszerzői stílusának, a dallamfrázisok megalkotási módszerének legismertebb jegye a hangnemváltás, szinte állandó kalandozás a hangnemek között, a tonális bizonytalanság fenntartása. „Modulálni, folyton modulálni!” Ez volt leggyakoribb instrukciója.

Az első tételben, a lassú bevezetés után megszólaló, ritmikailag nagyon jellegzetes, az első hegedű által bemutatott dallam mindhárom tétel tematikus kiindulópontja. A szonátaformában fogant Alleg-

ro főtéma is a bevezető ötlet éles, pontozott ritmusából alakul ki. A második tétel „con molto sentimento” utasítása magában jelzi azt a nagyfokú dallamérzelmességet, a 12/8-os ütemben hömpölygő idillt, amely a tétel lírai központját adja, és a rövidebb drámai kitörések ellenére a tétel végéig érintetlen marad. A harmadik tétel komoran kezdődik: a második hegedű adja meg a drámai hangot, amely az ezt követő „con fuoco” vihart hordozza. A hangulat tűzessége a középszólamok ritmikai uniszónójában bontakozik ki. A mű hatásosan felépített kódával zárul. Az Új Auer Vonós-négyes világhírű zongorista partnerével César Franck technikailag nagyon nehéz, bonyolult zenei szövetű alkotását igen jól adta elő. Az együttes tagjai egyenként is remek teljesítményt nyújtottak.

A koncert végén megilletődött néma csend következett, majd a hallgatóság lelkesen ünnepelte a zenét és az előadókat. Szép este, kivételes kulturális esemény volt.

M. Tóth Antal

Egy zenészpályáról jeles évfordulók: születésnapok vagy kitüntetések, díjak kapcsán készülnek összefoglaló méltatások. Ilyesmiről most nincs szó – ha csak az idén 10. évfordulójához érkezett Auer Fesztivált nem tekintjük apropónak, hogy Kováts Péter Bartók–Pásztory-díjas hegedűművész, a veszprémi Mendelssohn Kamarazenekar művészeti vezetője, a fesztivál alapítója életútjához néhány gondolatot fűzzünk.

A megélt pillanatok embere

A hegedű

Szegeji Krilov és a Mendelssohn Kamarazenekar Hangvilla, 2022. augusztus 2.

Az Auer Fesztivál nyitónapját beárnyékolhatná, ha remélhetőleg botrányok miatt távolították volna el az est díjtalanul, szívesen lehetett a színpadok mögött koncertet adni. Az emellett sikeredett.

A koncerten részt vevő zenészek közül a legizgalmasabb a hegedűművész, aki a koncerten a Mendelssohn Kamarazenekar vezetője, a veszprémi Mendelssohn Kamarazenekar művészeti vezetője, a fesztivál alapítója életútjához néhány gondolatot fűzzünk.

Séd, 2023. 5. sz., 2. old.

Séd, 2023. 5. sz., 3. old.

A mediterrán és a zsenialitás

Séd, 2023. 5. sz., 4. old.

Engedtessek meg azonban e sorok írójának, hogy ezúttal ne a világhálóról pár kattintással összegyűjthető adatokat: koncertek dátumait és műsorait vagy éppen az életrajz feltehetően sokak által ismert eseményeit sorolja fel. Már csak azért sem, hiszen – szerencsére – nem egy lezárt történetről van szó: Kováts Péter ma is aktív a hegedülés, a zenekarvezetés, a tanítás vagy éppen a fesztiválszervezés területén, a meglévőkhöz ma is új fejezetek íródnak.

Önálló tanulmányok témája lehetne, hogy egy szuggesztív művész- és tanáregyéniség hogyan válik az őt követő generációk számára példaképpé. Akár olyan mértékben, hogy egy tanítvány a mester nyomába lépve – a maga egyéniségéből fakadó sajátos vonásokkal – lényegében reprodukálja annak élet- és pályáivét. Az orosz hegedűiskolát megteremtő nagy hegedűművész, Auer Lipót szülővárosa, Veszprém zenetörténete ad erre példát. Káté István hegedűművész a Veszprémi Szimfonikus Zenekar koncertmestereként, szólistájaként, zenészgenerációk pályára bocsátó tanáráként, a Csermák Antal Zeneiskola igazgatójaként évtizedeken át volt meghatározó figurája a város zenei életének. Gazdag életművének most egy oldalára, előadóművészi teljesítményére koncentrálna: 2013. január 14-én, a temetésén elmondott búcsúbeszédében tanítványa, Kováts Péter így fogalmazott: „Szinte ittuk azt a hegedűhangot, azt a sallangtalan, természetes zeneiséget, ahogyan interpretáltad többek között Mendelssohn, Dvořák, Glazunov hegedűversenyait, s ahogy Magdi nénivel együtt a Veszprémi Zongoraötös repertoárját építve muzsikáltál.” A veszprémi közönség a hegedűirodalom nagy alkotásait az 1970-es években Káté István tolmácsolásában ismerte meg – az 1980-as évek közepén ezt a „feladatot” Kováts Péter vette át: a Mendelssohn Kamarazenekar koncertjeinek közönsége, tanítványok sokasága számára már

az ő egyedi játékművészetének tükrében, az ő összetéveszthetetlenül egyéni hegedűhangján szólaltak meg a szóló- és kamararepertoár legfontosabb darabjai. Talán nem is tudják a ma a Csermák Antal Zeneiskolába járó növendékek, hogy e két egymáshoz kapcsolódó életútnak köszönhetően milyen kivételes helyzetben vannak: Veszprémben a hegedű-, tágabb értelemben a vonósjátéknak nem hagyomány, hanem kultúrája van – méltóan Auer örökségéhez. Ebből nemcsak az elmúlt évtizedekben a muzsikuspályát hivatásuknak választó fiatalok profitáltak, de a hazai és nemzetközi szinten nem véletlenül oly eredményes Gárdonyi Zoltán Kamarazenekar sok-sok tagja is, akiknek számára a vonós kamarazenekar nem lexikonból kikeresendő fogalom, hanem a mindennapok valósága; a vonósjáték művészete nem elsajátítandó tananyag, de Veszprémben mondhatni a levegővétellel beáramló tudás és attitűd.

A generációváltás, az életút mint feladat átadása mester és tanítvány viszonylatában lehet akár öntudatlan, éppen ezért organikus folyamat. A kívülálló azonban nem mindig a sok lemondással járó gesztust látják benne. Azt, hogy – sokakkal ellentétben – Kováts Péter és Bendik Ágota nem mentek el a világba, amihez minden képességük, adottságuk, zenei és nyelvtudásuk, ráadásul lehetőségük megvolt, hanem a maradás mellett döntöttek – majd a világot hozták el Veszprémbe. Az 1980-as években nem volt feszültségek-től mentes a Veszprémi Vonóegyüttes, a mai Mendelssohn Kamarazenekar indulása: akadtak, akik nehezen fogadták el az új generáció újat akaró elképzeléseit. Valódi emberi nagyságról tettek tanúbizonyságot az idősebb generáció olyan tagjai, mint Káté István, Pájer Sára és mindenekelőtt Nagyiván Éva, akik együtt tanítottak a fiatalokkal az 1983-ban indult zeneművészeti szakközépiskola tanári karában: sikerrel törekedtek rá, hogy ezeket a feszültségeket a növendékek ne érzékeljék. A szisztematikus munkával professzionális szintre fejlesztett, az egykori tanítványokból stabil utánpótlásbázist felépített Mendelssohn Kamarazenekar szakmai színvonalára azután olyan, a világ élvonalába tartozó művészeket is Veszprémbe hívott, akiknek turnétérképére a város önmagától minden bizonnyal aligha került volna fel. A sort Ruha István nyitotta meg, akinek varázslatos egyénisége és világszínvonalú hegedűjátékának egyszerre megrészegítő és fejbe

verő élménye majdnem negyven év után is sokak számára még mindig eleven. Reménytelen vállalkozás egy mondatba fűzni azon világnagyságok nevét Kocsis Zoltántól és Perényi Miklóstól Maxim Vengerovon, Vadim Repinen, Mischa Maiskyn át Vásáry Tamásig, akiket a folytatásban ez a zenekar, ez az inspiráló közeg ide szólított. Persze az együttes életében sincs még messze itt az ideje a számvetésnek: az emlékezésre minden bizonnyal jó alkalmat ad majd a következő esztendő, az alapítás 40. évfordulója. De tény: ha Kováts Péter annak idején nem fogja össze ezeket az energiákat, ez a történet a fantázia birodalmában maradt volna.

Egy sikeres muzsikuspályának mindig több, párhuzamosan futó aspektusa van: egyes területeit a széles nyilvánosság, másokat a kollégák-tanítványok szűkebb köre, a legszemélyesebb vetületet csak a család látja. Természetesen nekem is megvan a magam nézőpontja, amelyből viszsze tekintve a „film” mindig ugyanazzal a jelenettel indul. Harminckilenc év távlatából nézek vissza az egykorvolt veszprémi konzi Szeglethy utcai épületének a színházra néző kis tantermébe, s nézem, ahogy egy kamasz fiú próbálja elsajátítani a hegedűjáték művészetét elegáns, magával ragadóan szuggesztív, lehengerlően hegedülő fiatal tanárától. Számtalanszor lepergett már előttem ez a képsor, és ismerem a folytatását is. S ma már tudom, hogy többről-másról szóltak ezek az órák. A hangszer csupán a zenészi-emberi kiteljesedést szolgáló eszköz – tanította Kováts Péter –, a tanítás pedig nem a technika elsajátíttatása, hanem elsősorban egy gondolkodásmód átadása. Érezni a hegedűt a kezében, értelmezni a megszólaló zenét, s közben intenzíven élni meg minden egyes gyorsan elmúló pillanatot. Inspiráló gondolatok: márpedig életre szóló inspirációnál többet és fontosabbat tanár növendéknek, mester tanítványnak, muzikus közönségének nem adhat. Köszönet érte.

Szabó Balázs

És akkor azon a kavicsokkal felszórt augusztusi péntek éjszakán, abban az óbudai kastélykertben, ahol már annyiszor ugráltam ki másfél-két-akárhány órára az időből, egy pillanatra senkim nem volt nekem. Tartózkodom az olyasféle szavaktól, hogy katarzis, de ha nem tartózkodnék, most ezt használnám.

Túlcsordultak a skálán a kapott eredmények

Vad Fruttik. Dupla koncert a Kobuci kertben. Első nap. 2024. augusztus 23.

Hogy kinek mitől lesz egy koncert emlékezetes, jó, jobb, legjobb – vagy épp elmegy, pocsék, katasztrofális –, arra nincsenek objektív mérőszámok. Nem lehet műszerekkel mérni a nagy-nagy... semmit. Minden koncert annyi koncert valójában, ahány résztvevő, beleértve a zenészeket is, a hangmérnököt, világosítót, a stábot. Minden koncert, ahogyan tulajdonképpen minden zenehallgatás, minden elolvasott könyv, megnézett színdarab, kiállítás vagy mozifilm, megteremti minden befogadóban a saját valóságát, a saját alternatív világát.

A Vad Fruttik augusztus végén dupla koncertet adott a Kobuciban. Nagy kihagyás után láttam és hallottam őket újra, ami adott egy külön feszültséget és izgalmat az estnek. Volt az életemnek egy szakasza, nagyjából tíz éven át, a múlt év őszéig, amikor nem tudtam volna elképzelni, hogy ép ésszel elérhető közelségben lévő Vad Fruttik-koncerten ne legyek ott. Kitágítva az ép ésszel elérhető közelséget nagyjából kétszáz kilométerre, körmendi, szegedi, gyulai koncertekre (utóbbi persze szülővárosként, mint minden embernek a szülővárosa, élvezi valamiféle térenkívüliségnek az összes előnyét és hátrányát). Így elég pontosan végigkövethetem a 2022. őszi nagy krízis utáni átalakulás és újjászületés időszakát is. Ott voltam az új felállás (a két régi tag, Likó Marcell és Kerekes Gergely, iamyank, Tokár Gábor, Dexter) első koncertjén, hazai pályán, a veszprémi Expresszóban, a második, Gyöngyösön, láttam őket a fővárosi Zene Házában, a Kobuciban – és biztosan kihagytam még egy-két helyet –, majd ez év elején, az újjászületés első évének végén ismét az Expresszóban. Végül, hét hónappal később, ismét a Kobuci.

Erőltetettnek hathat a hasonlat, de nem az: olyan volt ez a tavaly január óta eltelt bő másfél év, mint egy kisgyerek felnövést látni különböző intenzitásokkal. Előbb szorosan követve minden rezdülést, minden lépést, ahogy a dalok lassan új köntösbe bújnak, az előadásmódok megváltoznak, látni a megújulás külső szemmel látható fázisait. Majd kihagyni egy olyan időszakot, ami számukra ugyanolyan intenzív volt, mint az addigi – nagyjából tucatnyi koncertjük volt ebben az időszakban, tavasszal új dal és klip is megjelent –, aminek mi is részesei voltunk, ha főleg csak megfigyelőként, és rácsodálkozni: milyen nagyot nőtt ez a baba!

Ezen az augusztusi estén rácsodálkoztam.

Nem ígérkezett ez egy rendkívüli koncertnek. Például családi okok miatt ismét egyedül voltam, ami az elmúlt nagyjából tíz év felénél természetes volt, a második felében, a Fruttik egy ne-

kem örökké emlékezetes váci fellépése óta viszont egyáltalán nem. Ez eleve ad az embernek egyfajta diszkomfortérzést, már ha az az ember úgy szereti a dolgokat megtörténni, ahogy ahhoz hozzászokott. Én történetesen így szeretem.

Szóval nem számítottam arra, hogy valami átütő zeneélményem lesz épp ezen az estén.

És akkor este tíz óra van, vagy mindjárt tíz, és a buli íze a számban, forog a világ, részeg dehogy vagyok, és mégis, forog a világ, ezer emberrel forog velem együtt, mindannyian éljük a saját belső koncertünket, hogy aztán ebből az ezer magányos koncertből kirobbanjon egy közös nagy ordításba, hogy elfolyik minden, hogy nekem senkim, de senkim nincsen. Pedig van.

De akkor és ott nincs. Egy másodpercig, vagy annak csak egy töredékéig, de soha nem tapasztalt mértékben behúz valami, amit nem lehet az elfogyasztott csekély mennyiségű, egyetlen pohárnyi Unicummal magyarázni. Olyan erejű, olyan szuggesztív hatású az előadás, hogy a torkom összeszorul, hogy járni alig bírok, hogy abban a másodpercben, vagy annak csak töredékében sírok, hogy most látnak utoljára, hogy magamat is most látom utoljára. Lekapcsolom magam. És ebben a töredéknyi másodpercben, ebben a vesztegelő pillanatban összesűrűsödik a koncert teljes másfél órája, én nem akarom, hogy álljon az idő, de az mégis megáll. Egyetlen másodpercben, vagy annak a törtrészében ott van minden, a pusztulásban mennyi báj van. Ott van minden, hogy hosszú szoknyás lányok jönnek a mezőkről, hogy egy eldobott sörösdoboz kacsázik, a torkomban kiáltás feszül, nem feszül, kijön, dobhártyák szakadnak szét az ordítástól. Kék krepp-papírok szakadnak szét az ordítástól, a betonlap megreped az ordítástól.

Szétnézek, belemeredve ebbe a pillanatba, vagyis épp addigra már elmúlik ez a túltelített pillanat, a szétnézéssel múlik el, ha nem néznék szét, ha ott maradtam volna a saját szemeim mögé zárva, abban a mindenségben, amiben csak sötétség van és zene, abban a maga kuszaságában kristálytiszt állapotban, akkor nem múlt volna el, akkor talán még most is tartana.

Egy dupla koncertről talán úgy lenne helyénvaló írni, ha az ember mindkét napi koncertet megnézi. Összehasonlítgat, hiányol, felfedez, szóvá tesz ismétlődéseket, kritizálja az egyik nap gyengébb pillanatait, dicséri a másik nap erősebbjeit. De ez az érzés, az a töredék másodperc, ahogy a magam elfüggönyözött világában egyszerre minden pillanatában ott voltam a koncertnek, ez olyan intenzív volt, pláne, hogy ez az utolsó pillanatokban történt, és mire igazából kijöttem belőle, hogy nem, ez már nem az a világ, amiben nekem senkim sincs, olyan mélybe és magasba utazás volt, hogy a másnapi koncertre nem éreztem magam érzelmileg erősnek.

Milyen nagyot nőtt ez a gyerek. A Fruttik-koncertekre járásum kezdeti időszakában voltak olyan koncertek, ahol hasonló elementáris erejű élményeim voltak – mellékes megjegyzés, hogy a zenéik hallgatása évekkal a koncertekre járás előtt kezdődött –, amikor az *Úgy fáj* sörösdobozokat gyűrt össze a kezemben, amikor felrobbantam a *Tudom, milyentől*, maga alá temetett az *Üzenet*. És most, a semmiből megint volt egy ilyen egyetlen pontba összesűrűsödő sokk, hogy most nagyon várjam a következő hét hónap múltját.

Mekkorát nőttek, mondom, miközben magamon mértem le a zenekar útját. És túlcsordultak a skálán a kapott eredmények.

Haász János

(S)Texas és a Királyméhék

\$Texas és a King Bees. Terem, 2024. szeptember 21.

Veszprém belvárosában, a Skorpió mögött, a Virág Benedek utca 4-ben öt éve üzemel egy szórakozóhelynek álcázott idógép, amit négy punk működtet. Ahogy belép az ember, több évtized különböző stílusú bulijainak hangulata lengi körül, és aki legalább olyasmi idős, mint én vagyok, szinte csodálkozik, hogy nincs odabent füst.

A jelenlegi klub 2019-es nyitása óta számtalan, a mainstream-től távolabb eső (például metalcore, black metal, hard rock, DIY punk stb.) zenei világú banda koncertjére tombolhatott már itt a válogatott közönség, ezen a szombat estén azonban a '90-es évek kultikus Enyhe Fintor Klubjának szellemét idézték meg az összegyűltek a huszonpár éve szunnyadó, ám most Kondor Csaba gitáros-zenekarvezető áldozatos munkájának köszönhetően újjáéledni látszó \$Texas zenekar koncertje alkalmából.

Texas előtt azonban a Mississippi folyó környékére, illetve Chicagóba kalandozhattunk a veszprémi illetőségű King Bees zenekarral, akik vérbeli deltablues-setlistjükkel indították el az estét. Hoztak klasszikusokat, mint az *I'm Tore Down* Freddie Kingtől vagy a *Rollin' and Tumblin'* Muddy Waterstől, és saját dalokat is – például a *King of the Bullfrogst*, ugyanebben a stílusban alkotva – intenzív gitárjátékkal, amelyet szenvedélyes ének egészít ki. Személyes érintettségemet büszkén vállalom – nem tudom, kinek mit gyűjt a férje, de az enyém szerencsére jobbnál jobb zenei projekteket, amelyek általában teljesen véletlenszerűen találnak rá. A King Bees alakulását tavaly tavasszal például úgy hozták össze a csillagok, hogy Kiss „A Kígyó” Gábor, az egykori Naked Trucers rockabilly banda énekes-gitárosa hangszert javíttatni érkezett a műhelyébe, majd egy órával később úgy távozott, hogy megalakultak, először duóként. A nyár folyamán sikeresen kiegészültek Csipszer Danival a billentyűk és Csikós Balázssal a dobok mögött – ez a formáció hozta el a gyapotszedőblues-hangulatot ezen az estén a Terembe.

A deltavidékről ezután a \$Texas *Gyere pénteken!* című, a közönség számára igen jól ismert dala repített át minket egy texasi útszéli motoroscséhóba. A tragikusan fiatalon elhunyt Stevie Ray Vaughan stílusát követő Kondor Csaba, a zenekar vezetője és motorja hihetetlen lelkesedéssel fogta össze új csapatát a színpadon. Az azóta az Ismerős Arcokban alkotó Nyerges Attila annak idején szinte havi rendszerességgel énekelte ezt a dalt az Enyhe Fintor Klubban, és remek szövegeinek méltó hangzást kölcsönöz az új formáció énekese, Karesz. A *Valami bluesban* a ritmusszekció, Laci a dobok, Teddy pedig a basszusgitár mögött csillogtatta kiemelten tudását.

A bevezetőben említett füst hiánya olyan szempontból előnyös, hogy a Terem hangosítása ugyan csillagos ötös, a légcseréje azonban, finoman fogalmazva is, csak szuboptimálisnak nevezhető. Talán részben ennek is köszönhető, hogy a koncertbe beiktatott szellőztető szünet után a második etapban már valamivel kevesebben hallgattuk a *Ha te nem vagy képes, édes-t* és a *Tingli-tangli asszonyt*. Bár nekem nincs személyes tapasztalatom, emlékem a „hőskorról”, a produkciót hallgatva az az érzésem támadt,

hogy az oxigénen kívül egyelőre még más is hiányzott ezen a koncerten ahhoz, hogy felnőjön a régi rajongók emlékeihez. Remélem, hogy az új csapat összecsiszolódásával megjön majd az a fajta színpadi kisugárzás, ami ismét képes lesz magával ragadni a stílus kedvelőit.

Nyakas-Fehér Fatime

Foton

A vizualitás új otthona a tűztorony tövében

A VEB 2023 Európa Kulturális Fővárosa programsorozat keretében egy évvel ezelőtt, 2023. június 6-án megnyílt a Foton Audiovizuális Centrum.

Tavaly végre teljesült a veszprémi filmbarátok nagy álma: megszületett, megnyitott egy igazi művész-mozi városunkban. Az elmúlt évre visszatekintve azonban hamar kiderül, hogy a Foton sokkal több, mint egy kényelmes, hangulatos mozi!

Séd, 2023. 4. sz., 2. old.

Az EKF infrastrukturális fejlesztései mindig konkrét céllal indultak, már létező ötlet, körvonalazódó tartalmak mentén. Így volt a menedzsment látókörében megoldandó feladatként a lépés az audiovizuális kultúra felé, ezen belül is a mozgóképkultúra fejlesztésének terve, s ezzel egy időben a Vár utca 17. szám alatti ingatlanok felújítása, hasznosítása és a létrejövő ingatlanegyüttes kulturális tartalommal való megtöltése. Mondhatjuk úgy is: arculatának kialakítása. A Simoga-ház egykori istállója évtizedekig népszerű szórakozóhely volt, majd kiüresedvén elindult a funkciótlanulás, a lassú leépülés útján. A történet bizonyára ismerős, röviden: a VEB 2023 EKF-programmenedzsment a meglévő/felmerülő igények ismeretében nagyjából körülírta az épületnek szánt funkciókat, ennek szellemében megtörtént a felújítás, az önkormányzat pedig meghirdette az épületegyüttest hasznosításra, a leendő bérlőt kötelezve mindazon működési területek, funkciók ellátására, melyre az hivatottá vált.

Foton – könnyű volt megszokni az elnevezést. A fény elemi részecskéjének, a látható energia legkisebb egységének neve jól sugallja, milyen tartalmak mentén körvonalazódik az új intézmény tevékenysége. Helyet kapott a létrejött terekben a vizuális kultúra megannyi szegmense, film, képzőművészet, olykor zenével és irodalommal kiegészülve. Otthonra leltek a legmodernebb digitális művészeti műfajok, megfűszerezve mindez egy hangulatos és igényes kávézóval, ahol specialty kávék, ízletes – akár vegán – sütemények várják a vendégeket.

A Foton Audiovizuális Centrum előadóterme/moziterme 63 fő befogadására alkalmas. Helyet kapott a földszinten egy kisebb előadóterem, s a földszinti terek egyben kiállítások rendezésére is alkalmasak. A tűztorony udvara szabadtéri rendezvényhelyszínné alakult, tarthatók itt vetítések és kamara jellegű előadások. Kialakítottak egy függőkertet is, ahol a kellemes séta mellett szépséges panorámában gyönyörködhetnek az ide betérők. Különleges egy-sége a Foton épületegyüttesének a pincszinten kialakított Fixír Digitális Kiállítótér és Médialabor, mely a Művészetek Háza szakmai gondozásában működik, de erről később.

„A Foton Audiovizuális Centrum egy innovatív kulturális és művészeti tér, profiljában egyedülálló Veszprémben. Különb-féle koncertek, beszélgetések, vetítések, workshopok, könyvbemutatók vagy épp közönségtalálkozók várják a nézőket az összesen 2500 m²-en – amiből az épület 600 m², az udvarok-kertek 1900 m². ... Az emeleten található előadó- és moziteremben pedig az artfilmektől kezdve a matinévetítésekig, a mainstream hollywoodi filmeken át a kultúra minden formája megtalálható A Foton fontos célkitűzése, hogy korosztálytól függetlenül mindenkinek tudjon értéket kínálni, hogy a veszprémi művészeti szubkultúrák képviselői, a civil szervezetek, az önszerveződő közösségek mindannyian otthon érezzék magukat az egyszerre modern és klasszikus terekben” – olvashatjuk a Foton honlapján a rövid összefoglalót.

A Fotont az eltelt egy év alatt sikerült izgalmas tartalmakkal megtölteni, mely az első időszakban az EKF programfejlesztő menedzsereinek és Szántó Viktória programigazgatójának volt köszönhető. Az EKF programmenedzserei azóta is segítik kreatív ötletekkel és gyakorlati munkával is az itt folyó munkát, melyet immár egy fő szakmai alkalmazott koordinál.

Már induláskor helyet kapott a falak közt a Magyar Mozgó-kép Fesztivál, ide költözött a Pannonfiling Mozgóképes Találkozó, megjelentek a kínálatban a különféle művészmozis események, például a Mozinet Filmnapok, a Szemrevaló Filmfesztivál, a Budapesti Nemzetközi Dokumentumfilm Fesztivál vetítései. Igazán előremutató, hogy a filmes program kialakításában városunk másik filmklubjával, az Agóra filmklubbal is együttműködnek a szervezők a filmbarát közönség sokszínűbb, változatosabb kiszolgálása érdekében. A Foton vetítései során törekszik a filmeket eredeti nyelven, magyar felirattal bemutatni, természetesen ez alól a gyermek korosztálynak szóló filmek kivételek.

A Foton tagja lett az Art Mozik Hálózatának, ehhez meg kellett felelni egy szigorú szakmai szempontrendszernek. Artmoziként helyet adhat a Nemzeti Filmintézet támogatásával működő Klassz Napok – Diákvetítések az Art Mozikban sorozatnak is. Így középiskolák, általános iskolák tanulói nézhetnek az NFI támogatásával kedvezményes áron filmklasszikusokat, magyar filmeket, akár a tananyag kiegészítéseként, s vehetnek részt a korosztályukat érintő témákban érzékenyítő beszélgetéseken. Az NFI filmlistájáról maguk a pedagógusok választhatják ki a filmeket.

2024-ben elindult a Magyar Művészeti Akadémia filmklubja Szalay Péter vezetésével, a Művészetek Házával közösen pedig képzőművészeti témájú vetítéssorozatokat szerveznek. Az idei év újdonságaként a londoni Covent Garden Opera és balett évadának közvetítései láthatók majd a moziban.

Az EKF-év sikeres programja volt az Interurban sorozat, melynek fő bázisa volt a Foton. Kéthetente érkeztek vendégelőadók a világ legkülönbözőbb pontjairól, hogy sajátos kultúrájukat megismertessék Magyarországon. Kiemelt helyszíne volt a Balkan:Most fesztiválnak, és otthonra találtak falai közt a slam poetry költészet veszprémi művelői, az odaLÖKött KÖLTészet rendezvénnyel együtt.

A galériafunkció kihasználására jó példa (a '89-es rendszerváltozásnak emléket állító *Nincs parancs!* című film kísérőeseményeként) Orosz István és Czákó Ferenc Kossuth-díjas

grafikusművészek a napokban nyíló közös kiállítása, mely talán még látható lesz a *Séd* megjelenésének időszakában is.

Szerves részét képezi a Foton szakmai arculatának a falai közt működő Fixír Digitális Kiállítótér és Médialabor munkája, melynek gondozója, szakmai felelőse a Művészetek Háza. Az intézmény közel húszéves törekvése kapott teret és kibontakozási lehetőséget, mely a digitális fejlődés és digitális művészetek irányába kívánt lépéseket tenni. A megnyitón Orosz Márton művészettörténész így fogalmazott: „Maga a digitális művészet már az informatika megjelenése óta jelen van, ami az 1960-as évek-re tehető, azóta pedig a művészettörténet részévé vált.” (*vehir.hu* 2023. június 17.) A galéria tulajdonképpen egy modern black box, 4,20 x 4,20-as vetítőfelület. Nagy siker volt itt például a holland Studio Smack csoport kiállítása. Digitális triptichonjuk H. Bosch remekművét ültette át a 21. századba. A Fixír előadóterme a mai kor digitális eszközeivel felszerelt tér. Van itt 3D-s nyomtató, VR-szemüvegek a szükséges programokkal és mérhetetlen mennyiségű korszerű tudás, melyet a különféle workshopok előadói képviselnek. A műhelyfoglalkozások rövid idő alatt népszerűvé váltak. Megtanulható a 3D-s nyomtatás és tervezés, kortárs fotó-, 3D-s animáció-, valamint képkészítés MI segítségével. Az egyik műhelyben megismerkedhetnek a résztvevők a Touch Designer interakció-tervező programmal is. A műhelyek sikeres bemutatkozót tartottak a Múzeumok Éjszakája program keretében. A szakmai programok megcélzott korosztálya az egyetemisták, fiatal és a már régebb óta fiatal felnőttek, akik tudást szeretnének szerezni a 21. századi digitális technikák terén. Az előadók pedig a témák kiváló ismerői, oktatók és művészek. A Fixír szakmai gondozója Áfrány Gábor, a Művészetek Háza munkatársa. A Foton és a Fixír nem pusztán egymás mellett dolgozik, együttműködésükre példa a nyári Zenit program, mely vetítéseket és zenei eseményeket is magában foglalt.

Színesebbé vált, minőségi tartalmakkal gazdagodott városunk kulturális élete az EKF révén megszülető Foton Audiovizuális Centrum kínálatával. A VEB 2023 szakmai projektmenedzserei az EKF-örökség részeként továbbra is segítik a bérlő Várkultúra Plusz Kft. munkáját. A hely maximálisan alkalmas arra, hogy összművészeti központtá váljon, s hogy elősegítse például az olyan események meggyökeresedését városunkban, mint a mozgóképfesztivál.

Fotó: Toroczka Csaba

2023 kulturális pezsgése után nyilvánvalóan mindenütt bekövetkezett egy kis lecsendesülés. Nem tesz jót a Fotonnak sem a várban folyó munkák miatti lezárás. Bár a Vár utca elején található intézményig még korlátozások nélkül felsétálhatunk, de sok turistacsoport már eleve feladja a várlátogatást a részleges lezárás hírére... Nagy könnyebbség lesz a várbéli kulturális intézményeknek, ha végre korlátozás nélkül működhetnek, nekünk, veszprémieknek pedig örömteli kötelességünk, hogy kihasználjuk majd a megnyíló lehetőségeket! Ám addig is tüntessük ki érdeklődésünkkel többek közt a Fixírt, a Fotont és remek kávézóját!

(Köszönöm Zugschwert Szabolcs, a VEB 2023 EKF projektkoordinációs vezetője és Áfrány Gábor kurátor, a Fixír Médialabor vezetője információit írásom elkészítéséhez.)

Farkasné Molnár Csilla

1989 35 év távlatából

Szalay Péter: *Nincs parancs!* Dokumentumfilm, 71 perc, 2020. MMA Filmklub, Foton Audiovizuális Centrum.

2024. szeptember 19-én rendezték meg a Fotonban az idén tavasszal indult MMA Filmklub aktuális havi programját. Szalay Péter *Nincs parancs!* című, az 1989-es európai rendszerváltásról szóló dokumentumfilmjét vetítették, melyet egy kiállítás kísért a Kossuth-díjas Cakó Ferenc animációs művész és alkalmazott grafikus és a szintén Kossuth-díjas Orosz István animációs filmrendező és grafikusművész, a nemzet művésze alkotásaiból.

A vasfüggöny megszűnésének 35. évfordulója kapcsán immár másodszor látható Veszprémben a film (előzőleg a mozgóképszemlén szerepelt). A Balázs Béla-díjas Szalay Péter rendezője, forgatókönyvírója és részben operatőre is a filmnek. Legfőbb alkotótársa Hidas Ildikó, a film német nyelvi felelőse és dramaturgja. Oberfrank Pál köszöntőjével indult a program. Majd a rendező bevezetőjében elhangzott, hogy a film sok helyen járt már a világon, talán többet vetítették külföldön, mint itthon. Mesélt a film keletkezésének történetéről, jelenéről, és utalt jövőjére is.

A film első verziója a *Határeset* című rövidfilm volt, mely 2005-ben a Magyar Történelmi Filmalapítvány támogatásával jött létre, és 2006-ban a Magyar Filmszemlén díjat nyert. A témával megállíthatatlanul foglalkozott tovább, így trilógia állt össze, de elkülönült részekkel. 2018 környékén a Magyar Filmalap pályázatán indult el az egész estés film kivitelezése, melyet 2020-as elkészülte után a Nemzeti Filmintézet karolt fel és indított el hazai és nemzetközi pályán. Ám a film gyors előretörését a Covid-vírus időlegesen megállította.

A film 2021-től tartó nemzetközi útja gazdag: másfél tucat-szor vetítették Németországban, járt többek között Brüsszelben, Strasbourgban az Európai Parlamentben, Ohióban, Kolozsvárott és Bécsben is. Rendhagyó módon vetítették a magyar nyelvről fordító nem anyanyelvi EU-tolmacsoknak is mint országismerteti anyagot. Magyarországon középiskolák, egyetemi filmklubok rendszeresen vetítik, köztük például a pannonhalmi apátság is. Legutóbb 2024 szeptemberében Berlinben német–magyar közönség is láthatta a magyar nagykövetségen. Most szeptember 16-án pedig a kijevei magyar nagykövetségen több nyelvre lefordítva, közel tíz ország diplomatájának vetítették nagy sikerrel.

Szalay Péter gyermekének tekinti ezt a filmet. Saját korát tekintve eleinte nem gondolta volna, hogy majd az élete része lesz (1970-ben született). Neki nem '56, hanem '89 jutott. Hangsúlyozza, hogy a filmben a kisemberek sorsfordító cselekedetein és megbocsátáson van a hangsúly, ez a legfőbb üzenete.

A *Nincs parancs!* egész estés dokumentumfilm, a rendező első történelmi tárgyú alkotása. A 20. század végi Európa életét befolyásoló eseményeket – a Páneurópai Pikniket és a keletnyugati határnyitást – dolgozza fel. Műfaját tekintve valóságfilm. Játékfilm és animációs elemeket is tartalmaz. A történet vagy inkább történetek több idősíkon váltják egymást. A fókuszban nem a berlini és magyarországi tömeges határátlépés és határnyitás áll, bár ez szolgál a film alapjául. A cél az egyén történelemben elfoglalt szerepe, az ön maga vagy mások életére gyakorolt sorsformálás, a személyes érintettség megmutatása. Valamilyen oknál fogva nem érkezett az arra hivatott szervektől parancs sem az NDK-, sem a magyar határra. Hogyan és miért hoz emberi döntést kritikus helyzetben valaki, akinek hivatásának alapja a parancsok maradéktalan és feltétel nélküli teljesítése?

A film szerkezete mozaikszerű, cselekménye több szálon fut. Az egyikben 2009-ben (20. évforduló) találkozik az a két alezredes, aki ugyanabban a helyzetben ugyanolyan döntést hozott: átengedték a szabadságra vágyó tömeget, nem gátolták meg őket abban, hogy az általuk vágyott szabad földre lépjenek. Találkoznak és visszatekintve megvitatják szerepüket, felidéznek az eseményeket.

A másik szál, ha lehet, még személyesebb: a vasfüggöny utolsó áldozatának családja idézi fel a történeteket, hogy miképp lépték át illegálisan a magyar–osztrák határt. Az a kiskatona is megszólal, akinek kezében eldőrdült az utolsó lövés. Tettével ő maga is a

történelem áldozata. Mindezeket át a Páneurópai Piknik Alapítvány titkára és szövegírója, Nagy László és ötletadója, Mészáros Ferenc idézi fel az 1989. augusztus 19-ei eseményeket és köti össze az szálakat.

A film lírai vonását erősítik, illusztrálják Cakó Ferenc homokanimációs betétei, Orosz István grafikái, valamint a változatos zenei betétek, melyekben Sebestyén Márta, Rost Andrea és a Hobo Blues Band szólal meg. A főcímezene Barabás Lőrinc trombitájátéka.

A rendező igen gazdag archív anyagot használ fel, többek között Horváth Péter fotóművész korabeli berlini és Lobenstein Tamás euforikus *Áttörés* képeit, ill. Kárpáti György egyedülálló videofelvételeit. Szalay Péter elmesélte, milyen megindító élmény volt, amikor a németországi vetítések során néhány néző felfedezte önmagát a fényképeken és mozgóképeken.

Az esemény kísérelő programja a filmben műveivel szereplő két művész, Cakó Ferenc és Orosz István kamarakiállítása, amely egy hónapig látható a Fotonban. Cakó Ferenc olyan festményeit és rézkarcait hozta el, amelyek képi világa nem konkrétan köthető a rendszerváltáshoz és a '89-es történelemfordító eseményekhez, hanem valamiképpen az egyén és a társadalom ellentétéről szól. Orosz István a szocializmus témájához kapcsolódó grafikáinak plakátméretű változatait láthatjuk, köztük a méltán világhírűvé vált *Tovariszi* plakát „*Tovariszi Tschüss*” verzióját.

A program és kiállítás 2024. október 17-én zárul. A finisszáz során Cakó Ferenc, Buglya Sándor és Orosz István rövidfilmeket vetítenek, az est moderátora és házigazdája szintén Szalay Péter Balázs Béla-díjas rendező. MMA Filmklub minden hónap közepi csütörtökön a Fotonban, házigazda Szalay Péter filmrendező.

Horváth Viktória

Könyvtárjárás

A Kulturális Örökség Napjai az Eötvös Károly Könyvtárban. 2024. szeptember 21.

Séd, 2024. 4. sz., 3. old.

A közvélekedés úgy tartja, hogy az Eötvös Károly Könyvtár (Komakút tér 3.) épületegyüttesének legrégebbi tagja a volt jószágkormányzói lak lehet, amely a színházkert csücskében emelkedik, másik oldalról pedig a Komakút teret uralja. Nos, ez tévedés, tudtuk meg csoportvezetőnkől, Schreiber Márta könyvtáros-tól. A legrégebbi könyvtárrész az Iskola utcai, amely alatt még egy pincét is találtak Padányi Bíró Márton püspök korából. A Kulturális Örökség Napjaira összeállított könyvtári ajánlatból talán az általunk választott program lehetett a legérdekesebb; ha nincs a vezetőnk, lehet, hogy ki sem találtunk volna az elvárásolt kastélyból, a történetekből és a látnivalókból. Utóbbi kapcsán a nem csak veszprémiekből álló csoport természetesen érdeklődött arról, hogy miért került a legutóbbi felújításkor a várszerű kiegészítés a merőben más stílusú egyéb épületrészek közé. Az is felmerült, hogyan lehet az amfiteátrumszerű részt használni, ha egyúttal ott van a főbejárat is. Nem volt senki, aki arra figyelmeztetett volna, hogy az egyik jó ötlet

lehetetlenné teszi a másikat? Azt meg mindnyájan láthatjuk nap mint nap, hogy mennyire ráférne már egy következő karbantartás az épületegyüttesre és környékére, aminek tulajdonosa a város, viszont a könyvtár használja, de utóbbi költségvetésében ilyen volumenű munkákra nincs fedezet.

Szóba került az is, hogy az ikonikus jószágkormányzói palota építője a 20. század fordulóján az a Schmall Henrik volt, aki pályafutását segédpallérként kezdte, majd pallér lett, később pedig az Operaház építéskor, Ybl Miklós mellett úgy belejött a gyakorlatba, hogy önálló vállalkozóvá vált, Németországban, Budapesten épített palotákat, például a híres Párizsi udvart a fővárosban. Hogy hogyan került Veszprémbe? Ahogyan ma is intéződnék az ügyek: szenvedélyes vadászként együtt vadászott az építető jószágkormányzóval, és egy ilyen alkalommal meg is kötetett az üzlet.

Sétánkat az udvaron kezdtük az emlékek felidézésével: például hol voltak a színészlakások, kik laktak benne, megnéztük a volt gondnoki lakást, amiben később a kötetészet működött. Ezt a tevékenységet ma már külső cégekkel végezteti a könyvtár, viszont a régi műhelyben még láthatók korabeli gépek, sőt Veszprémbe talán ez az egyetlen hely, ahol még ólombetűket találni – amikre az újrakötött könyvek gerincfeliratának nyomtatásához volt szükség.

Az Európa Kulturális Fővárosa program keretében lett a hajdani zeneműtárból a Zug nevű, mindenféle kulturális célra használatos egység, nemcsak kényelmes berendezéssel, de az eredeti gyönyörű boltívekkel, oszlopokkal.

Magát a könyvtárat 1902-ben alapították a múzeummal együtt. Önálló 1952-ben lett, majd 1968-ban költözhetek a mostani épületbe, miután Lázár Péter és Szécsi Zoltán megtervezte, hogyan legyen a különálló épületrészekből egy egész. Az épületlátogatást a jószágkormányzói palotaként ismert részen kezdtük, melynek bejárata a Komakút térről közelíthető meg a legrövidebben. Hallottunk a hajdani funkcióról, meg arról, hogy ma itt működik a központi szolgáltató és feldolgozó részleg. Feladatuk a leltározás, a számítógépes nyilvántartás, raktározás, selejtezés, ide érkeznek a futárok, és Veszprém vármegye 202 kistélepüléséből több mint 80 számára innen indulnak a túrajáratok a friss könyvszállítmányokkal. A központi könyvtáron és a három fiókkönyvtáron kívül ezek számára is az Eötvös Károly Könyvtár szerzi be a friss kiadványokat, plusz a szervezet feladata az is, hogy az összes kistépülésen évi négy könyvtári rendezvényt szervezzenek. Van, ahol régi stílusú irodát látunk korszerű gépekkel, másutt háromszintes modern raktárat, beugrókat, kis erkélyeket, a tetőn körbejártuk a jószágkormányzósági palotát, de megnézhetjük a szépséges kis csigalépcsőt is, amelyen, ha úgy adódik, a munkatársak az Iskola utcai bejáratától akár a padlástérbe is feljuthatnak.

Következett maga a látogatható könyvtári rész a harmadik emeleti Amerikai Kuckótól kezdve (előtte éppen Lőrincze-kiállítás van) az audiokommunikációs részlegen, az idegen nyelvi könyvtáron, a tematikus, illetve gyermekkönyvtáron át a helytörténeti gyűjteményig, a földszinti olvasóteremig, ami várhatóan előnyösebb helyzetbe kerül a közeljövőben.

Megtudtuk, hogy az Eötvös Károly könyvtár könyvekkel, mindenféle dokumentummal együtt mintegy 420 ezer tételt őriz, ebből legalább ötszáz a muzeális értékű kiadvány, a legrégebbi könyv pedig egy Cicero-kötet 1642-ből. Ami az időskála másik végét jelenti: van számítógép-használat, van könyvtári szolgáltatás, ami 24 órán át elérhető, a beiratkozott olvasók a helytörténeti részlegről online rendelhetnek másolatot, a főbejárat előtt könyvkölcsönző automata is üzemel – tehát a könyvtár munkatársai a korunknak megfelelő szinten szolgálják ki az olvasókat. Minderről plusz a rendezvényekről a honlap tartalmaz minden információt.

Örsi Ágnes

A legendás frankhegyi partik ősözönéből sokan érezhettek csalódottságot, amikor egyszer csak megváltozott minden és lassacskán lelohadt a láz, elveszett az illúzió. De az is eszükbe juthatott, hogy ezek a fergeteges összejövetek sokkal értékesebbek annál, hogy a fröccsözés közbeni anekdotázások lassan erodálódó tárgyai legyenek. Esetleg az is, hogy nem lenne rossz egy 2.0 változat.

Megtalált (?) illúziók

Inota Focus: Radianc fesztivál. 2024. augusztus 30. – szeptember 1.

Az NVC rendezvényszervező kollektíva, a Centrum Production és az EKF 2023 illetékesének jóvoltából remélhetőleg lett is. Pedig teljesen új a célközönség. Igen, a vad-lázás '90-es évek óta eltelt három évtizedben felnőttkorúvá vált új generációról, a széles körben gyanakodva figyelt „Z”-ről van szó. Annak a torkán pedig aligha lehetett volna letuszkolni a retró lerágott csontját. Nem is próbálkoztak ilyesmivel. Ráadásul idén finomították a koncepciót: a technozenének dedikáltak egy külön hétvégét, leválasztva azt a nagyszabású, a magyar és külföldi fény- és digitális művészet legjavából merítő, háromnapos kiállításról, amelyen persze jelen volt a minőségi elektronikus zene is, csak más súllyal. Tánra tehát nyílt alkalom vagy kint, vagy pedig bent, a művelődési ház egykori ebédlőjében, stílszerűen a Kovács Margit műterméből kikerült, *Körtánc* című falikerámia alatt. De nem blaszfémia itt vetetni?

Nem feltétlenül, főleg, hogy a rendszerváltást követő évtizedben és az ezredforduló környékén szólt darkwave a Kiscelli Múzeum kriptájában is. Mindezt a Party Archive Research Group *Party Emlékgűjtés* elnevezésű, az erőmű alkatrészraktárában rendezett kiállításán tudtuk meg. A csapat azt igyekszik felmérni, hogy a közösségi bulik milyen hatást gyakoroltak a digitális és a vizuális kultúra alakulására. Hát, nem kicsit, az biztos, hála például az 1997-ben alakult Cink<Zn> VJ-kollektívának, amelynek tagjai az elektronikus zenei élményt projektoros vetítésekkel, 2D-s és 3D-s effektusokkal fokozták eksztázissá. Vagy a '90-es évekbeli underground technokultúra egyik zászlóvivőjének, az abszolút analóg szűnyoghálótól az akkor csúcstechnikának számító Amiga 2000 számítógépig mindent bevető President's Palace Movie Lightsnak. A zezugos, jobbára félhomályos teret a dübörgő techno mellett Berkes Dorka, azaz DJ Dork szelleme töltötte be, aki idestova három és fél évtizede merült alá az underground bizarr létformákkal teli óceánjába. A festőművész és lemezlovas előtt 1988-tól nyílt ki igazán a világ, amikor előrukkolt a raypainting technikára alapozott épületvetítéseivel. A természet és a technoló-

Toroczkai Csaba fotói

csalatközött. Volt ugyanis valami nyugtalanító a Fritz Lang *Metropolis* ismétlődő atmoszféráját idéző, *Black Sunday* nevű alkotásban. De ettől még maga elé szegezett. Csakúgy, mint a holland Boris Acket Turbinacsarnokban lengedező, a gondolatokat a merev ketrecek mögül kiszabadító gigantikus függőnye. Szükség is van érzékenységre és az előítéletek átlépésére, ha az emberiség lehetséges jövőjét latolgatjuk a mesterséges intelligencia térnyerése idején, poszthumanista törekvések árnyékában. Mintha ezt mondta volna a szlovák AUSGANG Studio (Radovan Dranga és Alex Zelina) *Atem* című, a Turbinacsarnok galériáján elhelyezett installációja. Az oldó játékosságot Battha Gáspár *Vászon* című interaktív installációja képviselte ugyanitt. Természetesen a hőermű védjegyei, a hűtőtornyok is kiemelt szerepet kaptak. Az egyikre a kortárs francia képzőművész, Nicolas Michel (Milkorva) passzította rá *Tidal Echoes* című fényinstallációját, amely az östermészet részévé avatta a monstrumot. Egy másik hűtőtornyban állították fel a mexikói születésű Mario Rodriguez Echeverry *Duna* című installációját, amely a folyamat a szakrálisra nemesedett fény és energia jelképévé avatja. Sokkal diszkrétebb helyre, a kultúrházba került a holland Heleen Blanken *Helitotrope* című, folyamatosan mozgó pengékből álló, a róla visszaverődő fényvel különleges környezetet teremtő kinetikus installációja, amelyet a nap felé forduló virágok ihlettek. A kisebb méretű kültéri alkotások sorából kiemelkedett Nagy László András *Nexush* elnevezésű, a figyelmet a növények újonnan felfedezett érzékelő képességére felhívó, interaktív műve. Német Gábor (Konkrét) részben ipari hulladéknak minősített tárgyakból és alkatrészekből készített objektjeinek erénye – önmaguk művészi értékén túl – pedig az, hogy pusztán a létezésükkel orron koppintják az (ál)újrahasznosítás fogadatlanságát.

Miként az a fentiekből is kitűnik, az *Inota Focus: Radiance* feltehetően senkiben nem hagyott hiányérzetet a képzőművészeti felhozatalával. A legkellemesebb meglepetést talán azzal okozta, hogy hiányzott belőle mindenféle mesterkélttség, sznobság. Ha sikerül így folytatni, biztosan megkerül az a rég elveszett illúzió. Lehet, már jövőre.

Hankó András

gia bonyolult viszonyrendszerét és a nem emberi intelligenciákat művészi nézőpontból elemző Berkes Dorka a mai napig meghatározó figura. A 2024-es fesztiválon hipnotikus raypainting festményeivel és az általa vezetett, 2023-as alkotótáborban született videooloppal ejtett ámulatba minket.

Az épületből megsorozott érzékekkel kitámolygó néző Atos Bencsik semmire sem kötelező, a szabadság eszményének továbbgondolására ösztönző RGB jelzőlámpája előtt ballaghatott a monumentális (poszt)indusztriális katedrális, a Kazántér felé, hogy részt vegyen a Varga–Pfitzner–Besnyő–Kálmán celebrálta, *Backlight* címet viselő fénymisén. Innen kijöve még könnyebb volt ráhangolódni a LAFLOORART (Karácsony Flóra és Urbán Márton) installációjára, amely az elmúlás–újjászületés misztériumát igyekezett megragadni a romos épület boltívére függesztett, fortyogó lombikjával. A sejtelmes-titokzatos párákat Besnyő Dániel–Czingáli Zoltán–Czingáli Tamás *Káosz és harmónia* című installációjának metsző-átható lézersugarai hasították szét. Aki ezek után abban a reményben huppant le a modern generatív művészet jeles képviselője, a 404.zero (Kristina Karpiseva és Alexandr Letsius) épületvetítése elé, hogy lesz egy kis andalító „chill”,

Hit, akarát

Földesi Ferenc: *Erős hit – erős akarát. A Magyar Királyi Veszprém-jutasi Honvéd Altisztképző és Nevelőintézet 1924–1944.* (2. bővített és átdolgozott kiadás). Veszprémi Szemle-könyvek 15. Veszprémi Szemle Várostörténeti Közhasznú Alapítvány, Veszprém, 2024. 586. p.

A Jutas 100 programsorozat keretében 2024. szeptember 12-én, a Magyar Nemzeti Levéltár Veszprém Vármegyei Levél-

tára dísztermében mutatták be Földesi Ferenc *Erős hit – erős akarát* című könyvét, amely méltó módon emlékezik meg a 100 évvel ezelőtt alapított Magyar Királyi Veszprém-jutasi Honvéd Altisztképző és Nevelőintézetről.

A könyvbemutatón Boross István, a Magyar Nemzeti Levéltár Veszprém Vármegyei Levéltára igazgatója és Tölgyesi József, a *Veszprémi Szemle* alapító-főszerkesztője köszöntötte az érdeklődőket. A köszöntések után különleges zenei előadásban volt része a jelenlevőknek, ugyanis Káplán György, a magyar kultúra lovagja elénekelt az egykori altiszti iskola indulóját. Veszprém Megyei Jogú Város Önkormányzata nevében Halmay Gábor képviselő méltatta a szerzőt és a könyvet, kiemelve az altiszti iskola meghatáro-

zó szerepét a város történetében. A kötetet Csikány Tamás ny. dandártábornok mutatta be a közönségnek. A meghívott vendégek soraiban helyet foglaló Benkő Tibor vezérezredes, aki 2018–2022 között Magyarország honvédelmi minisztere volt, a könyv bemutatása után megosztotta pár gondolatát a jelenlevőkkel, a könyvet méltatva kiemelte az altiszti iskola jelentőségét és az iskola oktatóinak és növendékeinek elhivatottságát, hazaszeretetét.

Veszprém mindig fontos volt a honvédelem, a katonaság számára, mind stratégiai, geopolitikai elhelyezkedése, mind képzési szempontok miatt. Magyarország nemzeti hadseregének első altisztképző intézménye Veszprémben alakult meg. Földesi Ferenc *Erős hit – erős akarát* című könyvéből a 100 évvel ezelőtt alapított is-

kola részletes történetét ismerhetjük meg. A könyv levéltári forrásokra, a történelmi korszak meghatározó szakirodalmára és sajtóforrásaira, visszaemlékezésekre, naplókra épít. A mellékletben található források és dokumentumok, valamint a gazdag képmelléklet az altiszti iskola alapításától a jelenig vezet bennünket.

A kötet első részében egy részletes intézménytörténetet olvashatunk. Az első világháború után újjáalakuló nemzeti hadseregben a modern altisztképzés jelentőségét, az iskola alapításának hátterét, az intézmény otthonául szolgáló épület építésének történetét mutatja be a szerző.

A könyvből az altisztképző iskola nevelési és oktatási módszereiről, az altisztekkel szemben támasztott követelményekről, a kiképzés részleteiről, a növendékek napi-rendjéről is érdekes részleteket tudhatunk meg. Az altiszti iskolát vezető parancsnokok meghatározó alakjai voltak a veszprémi altisztképzés történetének. Az altisztképző és nevelőintézet parancsnokait a szerző egy külön fejezetben mutatja be.

A kötetben kiemelten foglalkozik a szerző a város és az iskola kapcsolatával. Veszprém nemcsak helyet adott az intézménynek, hanem magáénak is érezte azt. A város mindennapjainak, egyházi és városi ünnepeinek, kulturális és sportrendezvényeinek is szerves része volt az altisztképző, az altiszti iskola oktatói és növendékei. A város lakossága és az intézet között együttműködő, jó kapcsolat alakult ki. Az intézmény vezetői, oktatói és az altiszti növendékek a városi és egyházi ünnepeken való részvétel mellett sok olyan közösségépítő, karitatív feladatban, munkában is részt vettek, amellyel a város megbecsülését is kiérdemelték. A kötet külön kiemeli az altiszti iskolához kötődő Rab Mária-forrást és -kegyhelyet, amely lelkiileg is összekötötte az altiszteket a város lakóival. Az intézményhez közel található kegyhelyet az altiszti iskola növendékei gondozták, ápolták.

A kötet második részében egy nagyobb fejezet szól a Jutason végzett altisztek és oktatóik visszaemlékezéseiről, valamint már megjelent írásos emlékek közléséről, amelyben a szerző az altisztképző szellemiségét, az ott folyó munkát, valamint az altisztek helytállását, valós emberi és katonai tartását mutatja be.

Az egykori Magyar Királyi „Kinizsi Pál” Honvéd Altisztképző és -nevelő Intézet épületébe 2005-ben költözött be a Veszprém Megyei Levéltár. A 2012 óta a Magyar Nemzeti Levéltár tagintézményeként működő vármegyei levéltár vállalja és ápolja a hely katonai múltját. A rend és a fegyelem gondolata, a nemzet szolgálatának kötelessége összeköti a honvédelem és a levéltárügy eszméjét. A levéltár udvarán látható R. Kiss Lenke veszprémi szobrászművész *Memento* című bronzszobra, amely a hajdani jutasi altisztképző hősi halott oktatóinak és növendékeinek állít emléket.

A Jutasi Altisztképző Intézet működése alatt már fogalommá vált „jutasi örömmester” örök érvényű erényeit, a veszprémi altisztképzés szellemét kötelességünk megőrizni.

Ennek az emlékezetnek az egyik élő forrása Földesi Ferenc *Erős hit – erős akarat* című könyve.

Nagy Balázs Vince

Földi és mennyei harmóniák

„If Music be the Food of Love.”

A Harmonia Caelestis Barokk Zenekar hangversenye. Jezsuita templom, 2024. augusztus 23.

A budapesti Harmonia Caelestis kamaragyűjtés ritkán felhangzó kora barokk művekkel érkezett a Veszprémi Régizenei Napokra. Az öttágú formáció programja Henry Purcell énekes kompozíciói, főként az *Orpheus Britannicus* című dalgűjtés köré szerveződött, ezenkívül Purcell mestere, John Blow két darabját és az angol barokkot gazdagító két külföldi zeneszerző, Giovanni Battista Draghi olasz és Johann Gottfried Keller német alkotók, orgonisták, csembalóművészek egy-egy szonátáját hallhattuk.

A barokk zene nem a közönség szóraztatásáról szól, legfeljebb a gyönyörködtetéséről, de elsődlegesen a mennyei szférák felé kíván nyitni. Istent vagy az általa teremtett világot dicséri, és ha földi témákról szól, akkor is ki akarja szabadítani az embert földhözragadságából, és ha nem az égi, akkor a földi szerelem erejével megemeli a lelkét. „If Music be the Food of Love”, hirdette Purcell nyomán a koncert címe, és az elhangzott darabok hol a mennyei harmóniákat kívánták megidézni, hol földi harmóniákat megsejtenni, az égi és a földi szerelem jegyében.

Tóth-Vajna Zsombor orgona- és csembalóművész, karmester mélyrehatóan kutatja a szóban forgó korszak, az angol restauráció időszakának zenei előadói gyakorlatát. A hangversenyen bőséges elméleti tudásanyagából is merítve a felcsendülő kompozíciók elé egy-egy rövid, ugyanakkor a lényegre rámutató zene-történeti bevezetést fűzött, hangsúlyozva a II. Károly korabeli és az ezt követő időszak angol barokk zenéjének különleges értékeit, érdekességeit: Purcellnek az *Artúr király* című művéből műsoron lévő *Fairest Isle* áriájához kapcsolódva például néhány szóban sikerült felkeltenie érdeklődésünket a semi-opera kevéssé ismert műfaja iránt, de a korabeli zenei életéről, az Angliába külföldről érkezett zeneszerzők jelentőségéről is beszélt. A rendkívül színvonalas, derűs hangulatú hangversenyen Tóth-Vajna Zsombor partnerei Regös Júlia gambaművész, Szklenár Roberta (szoprán), valamint Draskóczy Eszter és Megyery Noémi hegedűművészek voltak.

Ladányi Ibolya

Virágh Veszprémben

Orgonahangverseny a veszprémi Szent Margit-templom Zenés Esték sorozatának keretében. 2024. szeptember 8.

A művészt nem kell bemutatni, hiszen nem először lépett fel a veszprémi Szent Margit-templomban. 2003-ban, amikor 18 évesen még csak ifjú tehetségként ragyogott, megcsodáltuk feltűnően érett játékát, melynek magja jó talajon nőtt. Nagypajja az iskolateremtő orgonaművész, Virágh Endre volt, édesapja pedig a Liszt-díjjal kitüntetett Virágh András. Ezután 2012-ben adott hangversenyt a Margitban, tanulmányainak befejezése után, már mint igazi fiatal virtuóz, aki mindent tud az orgonáról, amit csak lehet.

Ma, 2024-ben Virágh András Gábor Junior Prima díjas orgonaművész, Bartók-Pásztory-díjas zeneszerző, akinek művei főleg Svájcban és Németországban, elvéve Magyarországon jelennek meg, s aki ma sokkal többet tud az orgonáról, mint amit egyáltalán tudni lehet... Legalábbis ezt tapasztalhattuk meg ezen az estén.

A műsor első száma Mendelssohn *A-dúr szonátája* volt. A romantika kiemelkedő mestere J. S. Bach művészete nyomán fordult az orgonához, ahol nagy elődjének példáját követve fölényes tudással ötvözte a matematikai pontosságú fúgaszerkesztést a romantika erősen emocionális dallamvilágával, ráadásul úgy, hogy mindeközben a lutheri korál hangjai sejlenek ki e hangkavalkádból. Minden téma más és más hangszínnel szólalt meg, mintha egyszerre három-négyféle hangtársítás volna, jóllehet a hangszernek mindössze két manuálja van, s a művésznek sincs több, mint két keze és két lába. Varázslat...

J. S. Bach *e-moll prelúdium és fúgája*val folytatódott a műsor. A prelúdium kis frázisokból álló formakészlete tökéletes egységgé állt össze, mint amikor a kicsi legőlemek összeillesztéséből kikerekedik a forma a maga pompás egészében. Az ún. tölcsermotívummal induló fúga – mely oktáv hangközről folyamatosan szűkülve egyetlen hangba torkollik – és a fúga közjátékában lévő, egy helyben kavargó gyors hangspirál valósággal láttatják a tengert, mely oly nagy jelentőséggel bír a Szentírásban, amikor Mózes átvezeti rajta népét...

Liszt Ferenc *Angelusa* valódi imádság: „Az Úr angyala köszönti a Boldogságos Szűz Máriát...”. A hallatlanul nyugodt, csendes, mégis igen szuggesztív imádság hangja nemcsak a művész alázatáról tesz tanúságot, hanem a hallgatót is teljes befelé fordulásra, sőt egyenesen imára készíti tolmácsolásában.

A művészi alázat jelen van Virágh András Gábor saját művében is, az *Impromptuban*, itt azonban sokkal inkább a játékosság, a játékos vidámság, az egymás-

ra odafigyelő homo ludens biztonságérzete domborodott ki, nagyszerű átmenetet biztosítva Vivaldi *d-moll* koncertjéhez, melyet Bach átíratában hallhattunk szintén pazar, sokszínű hangszerelésben.

A műsort Kodály Zoltán két tétele zárta a *Csendes miséből*: a *Gloria* és az *Ite missa est*. A szokásostól kissé élénkebbre vett tempó miatt e tételek himnikussága helyett inkább a vívódó, kereső ember zaklatottsága tűnt elő, ám ez is igen meggyőző interpretálásban.

Virágh András Gáborról immár bízást állítható, hogy több, mint tehetséges ember: mára elért a magyar orgonaművészet és a magyar zeneszerzés élő klasszikusainak sorába, anélkül, hogy mindezt tudatni akarná másokkal, sőt, aminek még maga sincs tudatában. Szerénysége, tudás-szomja, kíváncsisága nemcsak még szimpatikusabbá teszi személyiségét, hanem ékes bizonyítéka annak, hogy hazánk zenei életének egyik legnagyobb büszkeségévé nőtte ki magát.

Rostetter Szilveszter

Vagyunk, akik vagyunk

A Nemzetközi Cigány Dal Napja.
Agóra Veszprém Kulturális Központ, 2024. augusztus 8.

Való igaz, amit a meghívó kísérszövege állított: az Európai Unió egyik legszínesebb, leggazdagabb nemzetisége a cigányság, páratlan és a mai napig élő, fejlődő zenei kultúrával, ami a történelem során is számos ponton járult hozzá az európai zene-kultúra fejlődéséhez.

Rostás Mihály, „Mazsi” három évvel ezelőtt hívta életre a Nemzetközi Cigány Dal Napját, amit ugyanabban az időpontban, idén már hat országban ünnepeltek. Ezekben belül 15 helyszínen mintegy 50 zenekar, cigány és nem cigány művészek mutatkoztak be. A hazai tíz helyszín egyike volt Veszprém, az Agóra Veszprém Kulturális Központ. Előtte, a sátor színpadán egymást váltva négy zenekar adott sikeres koncertet.

A „Haszkovón” sokan voltak kíváncsiak az ígérkező élményre, közöttük én is, hiszen láttam már a Ham Ko Ham (vagyunk, akik vagyunk) roma zenekart, többször is felléptek az Agórában, nagy sikerrel. A műsor a Napfonat együttes színpadra lépésével kezdődött; öt szép, fiatal lány, kiváló énekhanggal. Energiikus előadásuk ütőhangszerekkel egészült ki. Fellépőruhájuk nekem a Romani Design hatását mutatta, de akár volt közük hozzá, akár nem, jó volt rájuk nézni. Ötük harmóniája, elemi ritmusa az est meghatározó élménye volt. Jött a műsorvezető, aki ismét csak felolvasta a meghívó idevonatkozó ismertető szövegét: a nemzetközi Mosaico Flamenco együttest fogjuk látni, hallani. A művészek célja megmutatni a flamenco műfaj sokszínűségét: a

dalok líraiságát, a dalszövegek költészetét, a mozzulatok drámaiságát, hogy egy szenvedélyes, valós játék közvetítésével közönségük ízelítőt kapjon Andalúzia színeiből, illatából, történeleiből. Itt hiányérzetem támadt; a magyar zenész és a spanyol énekes mintha alkalmi szövetséget kötött volna, a gondolom, magyar táncos is beugrónak tűnt inkább, de lehet, hogy a bemutatni kívánt hangulatokból a dráma állt közelebb hozzá. Érzéseim szerint Andalúzia sokkal több annál, mint amit láttunk – igaz, a még csak három éve létező műsorból nálunk ez volt az első próbálkozás.

Jött a Ham Ko Ham, és ugyanazt tapasztaltam, mint a népszerű rockegyütteseknél; a dalok egy részét már kívülről fújta a közönség. A feldolgozásokon kívül autentikus cigány zenét élvezhettünk eredeti roma nyelven. Azt gondoltam volna, hogy a roma közönség körében lesz igazán népszerű a műsor, de pont a roma hallgatók, nézők egy része érezte úgy, hogy műsor közben is korzózhat a nézőtér és a színpad közötti sávban, szaladgáló kisebb-nagyobb gyerekeiket sem fogták vissza a rendetlenkedéstől. Rajtuk is túltett a nem roma származású hatvanas (?) „bakfis”, aki odatámolygott a színpadhoz, mert ő is táncolni akart. Mindezt elfelejtettük, amikor szintén a közönségből kiperdült egy fiatal fiú és egy lány, nem romaként is igazi cigány táncot ropva.

Az utolsó fellépő a Kalyi Jag (Fekete Tűz), a Varga Gusztáv által 1978-ban alapított, országosan ismert, autentikus roma folklóregyüttes volt, meglepetésvendéggel. Ő volt Bocskor Bíborka, az erdélyi származású magyar énekes és dalszerző, aki egyben a Magashegyi Underground alternatív rockzenét játszó zenekar frontemberre. A Kalyi Jag produkciója természetesen méltó volt a híréhez.

Örsi Ágnes

A közös ünneplés öröme

A Nemzetközi Cigány Dal Napja.
Agóra Veszprém Kulturális Központ, 2024. augusztus 8.

2024. augusztus 8-án – a legendás északmacedón énekes díva, Esma Redžepova születésnapján – harmadik alkalommal rendezték meg, idén már hat országban 15 helyszínen és 50 zenekar fellépésével, a Nemzetközi Cigány Dal Napját. A rendezvény a sokszínűséget ünnepli cigány és nem cigány művészek részvételével, évről évre bővülő helyszín- és programkínálattal, Rostás Mihály „Mazsi” (a Lakatos Mónika és a Romengo, illetve a MazsiMó – GipsyMó zenekarok alapítója és zenekarvezetője) kezdeményezésére. Az ingyenes koncerteket a Nemzetközi Cigány és Világzenei Hálózat szervezése tette lehetővé.

A 15 helyszínen megvalósuló programterv tényleg a sokszínűség érzetét kelti, a flamencótól a balkáni rezesbandáig,

a cigány zenétől a jazzig. A szervezők azt ígérték a programbehangozóban, hogy elvarázsol majd bennünket a cigány kultúra életöröme, dinamizmusa és mélysége, s egyúttal arra biztatnak mindenkit, hogy merüljenek el a felejthetetlen zenei élményekben, jobban megismerve, megtapasztalva a cigány kultúra mellett a saját kulturális sokszínűségünket is.

Veszprémben az Agóra adott otthont az ünnepnek. 18–22 óráig négy koncert került terítékre. A szervezők kb. 100 ülőhelyet tettek ki a szabadtéri színpad elé, nagyjából 80-90 százalékát foglalta el a közönség, de a környékbeli padokra szintén letelepedtek sokan, illetve voltak, akik állva hallgatták a koncertek sorát. Nagyjából 130-180 fő közöttire becsülöm a négy óra alatt egy-egy pillanatban jelen lévőek számát.

A program egy közös cigány dallal indult, amelyet az este összes fellépője együtt adott elő. Valószínűleg közvetlenül a koncert előtt próbálták el először, de ez a rövid bevezető egy közös felütés volt csupán a Nemzetközi Cigány Dal Napja tiszteletére.

A négy koncert közül számomra az első, a Napfonat fellépése volt a legizgalmasabb zenei élmény, mely formáció a világ legtöbb színpadán kiváló előadást lenne képes nyújtani.

Egy ötfős, női a cappella együttesről van szó. Idén nyáron már a második a cappella együttest hallottam, amely tagjai, azon túl, hogy az előadásukban a többszólamú kimunkált éneklés dominál, hangszerekkel kísérik magukat.

Az a cappella eredetileg hangszer nélküli éneklést, illetve énekegyüttest jelent, a Napfonat tagjai viszont a cappella koncertjüket népi ütőhangszeres és néhol citerajátékkal fűszerezték, ami nagyon jól állt nekik. A kimunkált precíz énekszólamok dominanciája, a hangszeres játék ellenére egyértelműen az énekegyüttesek hangzásvilágát teremtették meg. Itt muszáj megemlítenem a Szent Efrém Férfikart, akik lassan 20 éves a cappella együttesként szintén alkalmaznak letisztult, egyszerű hangszeres játékot koncertjeiken.

A Napfonat-koncert során kiválóan éneklő, képzett zenészek által gondosan kimunkált zenei kompozíciókat hallottam, mely hatást felerősítette bennem az oldott, de mégis összehangolt és precíz előadásmód. A tiszta és gyönyörködtető harmóniakon túl végig kiválóan lehetett érteni a szöveget, amely az énekegyüttesek esetében különösen fontos.

A koncert maga is sokszínű volt, jól átgondolt ívével balkáni és magyar népzenei, valamint szépirodalmi hatásokat tükrözött, így a karizmatikus előadásmóddal karöltve, az átgondolt dramaturgiai felépítésével komplex művészeti élményt nyújtott. A szövegekből és hangzásvilágból fakadóan elért már-már spirituális mélységeket végül népies humorral oldották fel. A Napfonat jóvoltából vérbeli világzenét hallhattak a veszprémiek.

Gyors átállás után a Mosaico Flamenco együttes a flamenco műfaj sokszínűségét hitelesen jelenítette meg Bajnai

Beáta – egyébként veszprémi származású – flamencotáncos közreműködésével. Beáta szuggesztív színpadi jelenléte volt az, ami igazán megragadta a közönség figyelmét. Mónica Clavijo Barroso énekhangja, mely néhol erővel teli, néhol fátyolos színeit mutatta meg a koncert során, tükrözve az autentikus flamenco egyszerre tüzes és melankolikus hangulatát. Girán Péter gitárjátéka tiszta és kimunkált volt, a zenekar a koncert vége felé igényesen könnyedebb hangzásvilágok felé is kikacsintott.

A Mosaico Flamenco zenéje után számomra nagy kontraszt volt a Ham Ko Ham (jelentése: vagyunk, akik vagyunk) együttes koncertje, amely könnyed, egyszerű, de műfajában igényes bulizenekar benyomását keltette. A saját képükre formálva, cigány esztamos feldolgozásban voltunk New Yorkban, reptéren Londonban, s beledúdoltuk, hogy „labamba”. A közönség egy része táncra perdült, még a színpadra is jutott belőlük.

Ahogy sötétedett, egyre többen érkeztek az Agóra elé, mint kiderült számomra, a rendezvény zárókoncertjét adó Kalyi Jag együttes sokakat a helyszínt vonzott. A zenekar 1978-ban alakult, így sokaknak nem kellett bemutatni. A magabiztos, tapasztalt, elegáns, érett és telt hangzású roma folklóregyüttes zenéjére megtelt a színpad előtti tér táncolókkal, rajongókkal. Néhány dalra Bocskor Báborka (Magashegyi Underground) is csatlakozott hozzájuk. Tudtuk, hogy mit várhatunk ettől a koncerttől, és azt meg is kaptuk. Profizmust, zeneileg kimunkált autentikus cigány nép- és műdalokat.

A Nemzetközi Cigány Dal napjának programja Veszprémben jól átgondolt koncepciót tükrözött; mivel szabadtéri négykoncertes eseményről van szó, a koncentráltabb figyelmet igénylő koncertekkel kezdődött, majd a könnyedebbekkel, táncolhatóbbakkal folytatódott. A hang- és fénytechnika a rendezvény jellegéhez és méretéhez megfelelő volt, ahogy láttam, a közönség és a fellépők a színpadon egyaránt jól érezték magukat.

Ahogy a szervezők ígérték, valóban a sokszínűség jegyében telt el az este, több nemzet dallamai és ritmusai csendültek fel, nemcsak a zene, hanem a tánc és némiképp a vizuális kultúra is teret kapott a koncertek során, magyar, cigány és spanyol nyelvű éneklést is hallhattunk. Ezt az estét a kultúrák közötti határtalan párbeszéd és a közös ünneplés örömeiként fogom megőrizni.

Franczia Dániel

NOLA-jazz újrágondolva

Fröccs Trió. Papírkutya, 2024.
szeptember 18.

A VEB 2023 nyitóeseménye emlékeztet nap volt a környék életében – bennem kimondottan adventi-karácsonyi hangu-

lattal maradt meg, köszönhetően annak, hogy azon a januári napon pont olyan havazásban volt részünk, amit az ember decemberben kíván igazán. Talán ennek is köszönhető, hogy a zárt térben megrendezett programokra elképesztő embertömegek nyomultak be, szó szerint feszegetve a helyiségek falait.

Az aznapi számtalan zenés program közül bennem Weisz Gábor csapata, a Fröccs Trió koncertje maradt meg leginkább, mint egy élesen kontúros sziget az elmosódó, hömpölygő tömegben; azt az igazán játékos, felszabadult és sodró, könnyű jazzt játszották, amit igen sokáig szívesen hallgatok anélkül, hogy elfáradnék tőle. Nagyon megörültem, amikor láttam, hogy ismét játszanak a Papírkutyában, nem is volt kérdés, hol telik majd ez a szerda este.

A műsorban főként saját szerzemények hangzottak el, de az este a kevés feldolgozás egyikével, Charles Lloyd *Passin' Thru*-jával indult, amit Weisz Gábor fuvolán indított, majd szaxofonnal folytatótt. Ezután a saját szerzemények közül a *Salala* cíművel lendültünk tovább. Az előző alkalom óta a trióban a basszusgitárt leváltotta a helikon, ez a kör alakban hajlított, basszus- (vagy kontrabasszus) tuba, amin a zenész – jelen esetben a nagyszerű Rózsa István – a hangszert a vállára véve, a fejét átdugva játszhat. Fajsúlyos hangszer, amelyhez óhatatlanul lomhaságot társíthat a képzelet, ám (az egy elkapott megjegyzésben Tubarózsának becézett) István nemcsak a szaxofont kiemelő mélységet adta a hangzáshoz, de a hangszer méreteit improvizatív szólópárbeszédekben is.

A két fúvós, egy dobos kombináció kétségtelenül jóval szerényebb felállás, mint a New Orleans fénykorában a klubokban játszó jazzbandák csillárról is lógó zenekarai. Ennek ellenére a koncert során elhangzó, helyenként ír motívumokkal vagy a sramli jegyeivel tűzdelt, netán éppen balkáni hevülettel fűszerezett szving-, calypso-, bandukolósblues- és free jazz-, reggae- és dixielandművekben így is teljes értékűen és a közönség számára abszolút érzékelhető módon volt jelen az a fajta játékos zenei beszélgetés, ami ezen műfajok fejlődésének, virágzásának fő katalizátora volt (és talán ma is az). Az egyik legjobb példa ezen a koncerten erre talán az *Intézet* című, matekozós-kapaszkodós saját szerzemény volt – amelynek szövegét (idézem: Ha!) a dobos, Badics (Kalács) Márk írta.

Amikor azt gondoltam, hogy a koncert az elborult átszellemülés csúcsára ért a fent említett darabban, akkor következett a „közösen éneklős” (értsd: halandzsázós) blokk, majd egy olyan fergeteges tempóba gyorsuló dixieland, hogy hallgatni-követni is alig tudtuk. Visszatekintve (bár ezt nem tudhatom biztosan, mennyire tudatos) a műsor íve gyönyörűen követte az irodalmi bevezetés–kidolgozás–levezetés (elengedés) és a testedzések bemelegítés–munkanyújtás szerkezetét, így azzal a kerek egész érzéssel zárult az este, hogy nem maradt elvarratlan cselekményszál vagy savasodó izom.

A Veszprém–Balaton régió az év elején továbbadta ugyan az Európa Kulturális Fővárosa-stafétát a soron következő észt, osztrák és norvég városoknak (Tartu, Bad Ischl és Bodø), de szerencsénkre sok dolog van, ami velünk marad – ilyenek a Papírkutya koncertjei. Akár egy szimpla szerda estén is...

Nyakas-Fehér Fatime

Szotyory László kiállítása elé

Szotyory László Munkácsy-díjas festőművész kiállítása. Györöki Nyári Tárlat. Bertha Bulcsu Művelődési Ház és Könyvtár, Balatongyörök. 2024. augusztus 17–28.

Egy alkalommal, amikor L. megszokott kávézójában üldögélt, betért oda három igen elegáns, szmokingos, kisportolt, jól ápolt fiatalember, akik L. asztalához kéredztek. Pezsgőt ittak és valami vicces történetet meséltek, amin annyira nevettek, hogy azt abba sem tudták hagyni. Az sem kerülte el L. figyelmét, hogy egyikük övében elegáns kis revolver van akkurátus börtokban.

Kis idő múlva csatlakozott hozzájuk két feltűnő szépségű, vonzó nő. Puzsi-puzsi, aztán ők is gyöngyöző kacajjal csatlakoztak a társasághoz. Pezsgőt ittak, újraszinkelték magukat, és találtak valami új témát, amin ismét kacagni lehetett. Olyanok voltak itt, ebben a csöndes kis kávézóban, mint az üde tavaszi szél, ami képes a halott világot életre kelteni.

L.-ben fájdalmasan gyönyörű, régi emlékek ébredtek, s szinte sajnálta, hogy rövid idő elteltével udvariasan megköszönték a helyet és felkerekedtek. Már félig-meddig elviharzottak, amikor az egyik fiatalember váratlanul visszajött, hogy megkérdezze L.-től, nincs-e kedve velük tartani. L. megköszönte a meghívást és – talán valami pillanatnyi szeszélyből – velük tartott. Vagy egyszerűen csak szeretett egészséges, szép és boldog fiatalok közt lenni? Olyan társaságban, ahol ő maga is fiatalnak érezheti magát? Ezért aztán – önmaga számára is meglepetésként – bólintott, majd vette a kabátját, fizetett, és mintegy hipnotizálva követte a fiatalembereket, akik egy gyönyörű piros sportautóba ültették, majd ők is beszálltak és – valóban ez a kifejezés a találó – elshantak vele. A két nő már nyilván előttük elindult.

L. az autó hátsó ülésén ülve nem győzte csodálni finoman elegáns mozdulataikat és hajlékonyságukat. Megszólalni sem mert köztük, hogy valahogy el ne riassa ezeket a jelenésszerű, angyali lényeket.

Egy hatalmas kastély előtt szálltak ki az autóból, ahol egy tó partján gazdagon meg volt terítve. A vendégek még gyüle-

keztek, de volt már ott egy teniszező páros is. Egyikük hátranézve felmérte őt, s idegenként, de mégis valamelyes kacérsággal nézett a szemébe. Ez a tekintet áramütésként futott végig L. testén, s később is sokszor visszatért emlékeiben.

Kissé távolabb, a sötét vízű tóban sárgásbarna bőrű, mandulaszemű lányok fürödtek meztelenül, a parton napozók közül néhányan a másik testét simogatták gyengéden, ketten közülük pedig mindenről megfeledkezve, végeérhetetlen csókban forrtak össze.

Körülöttük beláthatatlanul hatalmas park vagy arborétum terült el, amelyben L. sétálni indult. Oszlopsorok, szfinxek és szobrokkal díszített szökőkutak kerültek szeme elé, a tájat tavacskák és mesterséges vízesések tették változatosabbá, s közöttük méltóságteljes fasorok, árnyas ligetek és sűrű, sötét erdőségek húzódtak.

L. a váratlan élménytől meg-megborzongott, s a lenyűgöző látvány hatására csaknem elsírta magát. Valahogy így képzelte a Paradicsomot. Vagy talán már ez maga lenne az?

Végül már azon sem lepődött meg, hogy egy pálmafacsoportban fekete párducot látott elurranni maga előtt, majd egy szavannás térség közepén, méltóságteljesen fejedelmi tartással egy hatalmas hím oroszlánt látott trónolni, ami mintha csak órá várt volna. Szorongva haladt el előtte, de a haja szála sem görbült.

Lassan sötétedett már, és L.-nek eszébe jutott, hogy fogalma sincs arról, hol jár, de még csak arról sincs fogalma, hogy mióta járja magányosan ezt a különös, földöntúli tájat, ahol egyetlen lélekkel sem találkozott.

És akkor egyszerre csak eltűnt körülötte ez az egész világ, s ő ott találta magát bóbiskolva a megszokott kávézójában, amint az egyik pincér ébresztgeti, mert már záróra van. Ő úgy érezte magát akkor, mint Franz Kafka novellájának egyik szereplője – Gregor Samsa –, aki egyik reggel arra ébredt, hogy bogárrá változott.

Ettől a naptól kezdve valami végképp megváltozott L. életében. Kínzó fájdalommal gondolt vissza arra az elveszített világra. A szmokingos fiatalember és a gyönyörű nők társaságára, a szép autók és úszómedencés kastélyok világára, meg a hatalmas, romantikus parkra. Egy idő múlva úgy döntött, hogy megfesti az emlékeket, hogy legalább ezek vegyék körül a hétköznapiiban.

Utóiratként Pilinszky János *Fabula* című költeménye:

*Hol volt, hol nem volt,
élt egyszer egy magányos farkas.
Magányosabb az angyaloknál.*

*Elvetődött egyszer egy faluba,
és beleszeretett az első házba, amit
meglátott.*

*Már a falát is megszerette,
a kőművesek simogatták,
de az ablak megállította.*

*A szobában emberek ültek.
Istenen kívül soha senki
olyan szépnak még nem látta őket
mint ez a tisztaszívű állat.*

*Éjszaka aztán bement a házba,
megállt a szoba közepén,
s nem mozdult onnan soha többé.*

*Nyitott szemmel állt egész éjszaka
s reggel is, mikor agyonverték.*

Szemadám György

A céh Budapesten

A Veszprémi Művész Céh kiállítása a Bartók 1 Galériában. Budapest, 2024. augusztus 2. – szeptember 6.

A Bartók Béla úton a háztömb előtt áll meg a villamos. A szemben lévő sarkon a Gellért fürdő, a maga elegáns közönységével, ezen a sarkon a Szeged étterem szintén más hangulattal, a mellette lévő Mitzi nevű étterembe lépve pedig olyan érzés fogott el, mint ami anno a Montmartre-on, Párizsban. Itt a tulajdonosok gyakorlata: kizárólag művésztelepek, művészeti egyesületek alkotásait, csoportos képzőművészeti tárlatokat fogadnak be, így igyekeznek bemutatni a Kárpát-medence régióinak művészeti életét. Itt minden csupa életigenlés; a málladozó mennyezet a durvára hagyott betonfal ellenére, amin kiválóan érvényesül B. Hegedűs Piros csillogó kurtizánja. Az alsó szinten, az étteremben kapott helyet rajta kívül Ughy Miklós, Boda Balázs Gábor, Fekti Vera, Somogyi Győző, Tungli Zsuzsanna, Veszeli Lajos és Kisnémeth Ferenc egy-egy munkája. Közöttük régi asztalok, mindenféle székek, virág módjával és fiatalos kiszolgálás. Röviddel nyitás után felhangzott a zene is. A Veszprémi Művész Céh többi alkotója (összesen harmincan állítottak ki) az emeleti kiállítóteremben kapott helyet. Itt zajlott a megnyitó is, amit Petrik Iván író, költő tett emlékeztetéssé. Mint mondta, nem véletlenül született az ökológiának nevezett tudományág, ami az élőlények és környezetük kapcsolatával foglalkozik. Az emberiség gyógyításra szorul, az állatok és növények pedig megértésre. Az eddig bőven pusztított természeti környezetre „a talán kicsit túlértékelt civilizációs diadalmenetben” ideje a bioszférán belül is értelmezni ember és természet kapcsolatát.

Ma, amikor minden helyen és pillanatban tetten érhető a technológiai irtóháború, ellene a képzelet visszafoglalása lehet a csodafegyver, a művészetek, a művészek segítségével, akik képesek megragadni a holnap esetleg már hiába keresett pillanatait. A kiállításról Petrik Iván azt mondta, minden darabján megfigyelhe-

tő az átéltség, a tudatosság, az érzékenység különböző stádiumai, a rendkívüli sokszínűség. Elismeréssel szólt a kiállító Veszprémi Művész Céhről, ami művészeti egyesületként a rendszerváltoztatás környékén talán az országban is az első szervezet volt, deklarálva, hogy annak idején, úgy tűnik, a képzőművészek tartották a legfontosabbnak az autonómiát, a szabad gondolatot, a fel- és elszabaduló alkotás örömét, és mindezek közös, közösségi megélését. Ezek a dolgok örökzöld darabok egy értelmiségi slágerlistáján.

Való igaz, nagyon színes, nagyon gondolatgazdag a Veszprémi Művész Céh autonóm alkotói által a nézők elé tárt világ. Itt van a múlt Somogyi Győzőtől (*Szocialista nagyüzem*) vörös csillaggal, MÁV feliratú tehervonattal, üvegszerű munkásokkal, Beretvás Csanád *Lelet* című plasztikája, ami lehet meglelt álatcsont vagy ősrégi eszköz maradványa, T. Szabó László *Aranykori töredéke* vagy a mesék világából Raffay Dávid *Csodakecskéje*, mellette Szabó László Zoltán *Bagoly* című márványalkotása. A szépség állandóságát képviseli Tóth György László *Tantum cerasus* című festménye, Szabó Ágnes Erzsébet *Kertje*, Somogyi Győző *Tulipánja*, Wieloch-Varga Krysztyna kézi szövött munkája, *Az égbolt és a víz folytonos játéka*. Természetesen itt van a Balaton számtalan pillanatával (Veszeli Lajos: *Megmentett csönd*, Kisnémeth Ferenc: *Csillagos hajnal*, Fekti Vera: *Almádi hírei*, Baky Péter: *A víz színei*, Tánczos György: *Vízválasztó*, Réti Ágnes: *Ábrándos pirkadat*, A felkelő nap csókja, Jáger István: *Balaton táj*, de idetartozik Beretvás Csanád *Rianás* című kisplasztikája is). Más módon kalauzunk a mese világába Zongor Gábor (*Ingatag egyensúly*, *Breton boszorkány*), Tungli Zsuzsanna (*A nagy fa*, *Híd a városban*), illetve Marosi Diána (*A vendég*), de ide sorolnám Ughy Miklós *Napazapa* című fekete-fehér munkáját is. Lexikonillusztrációt megszégyenítő szépségű, pontosságú Korényi Dalma tusrajza, a *Termés*. Ugyancsak fekete-fehérben tárja elénk benyomásait Fábrián László (*Szabásminták a kapcsolatok alakításához*, *Mezsgyék az ígért földjén*); milyen mulandóak, pókhálónál is megfoghatatlanabbak kapcsolataink. A megtartó élővilágnak a növényzet zöldje ugyanolyan fontos része, mint a víz kékje, erről mesél Kulcsár Ágnes kollázsa (*Csupacsupa zöld*). Vegyes technikával szól hozzánk Zámbo Attila, Gaál Ágnes, Farkas István, Nagy Veronika, Csontos Katalin. Izgalmas kísérletek Jáger István színes rézkarcai (*Függőségbe zárva*, *Oltár*). Boda Balázs Gábor tanulmánya (*Citrom*) mellett elgondolkodtató Varga Edina *Gésa csokra*. Mennyi vissza nem térő pillanat csodálatos világunkból! Budapesten, a Mitzi étterem Bartók 1 Galériájában Balatonalmádi, Paloznak és Salföld után a Veszprémi Művész Céh idei negyedik kiállításával találkozhattak a művészetszeretők.

Őrsi Ágnes

120 éve nyílt először kiállítás a múzeumban, akkor még nem lévén múzeumépület, a vármegyeházán. Az évfordulót természetesen kiállítással ünnepli a múzeum. Mi is az ünneplés tárgya? Az, hogy ennyire régi a múzeum és ennyi idő óta folyamatosan jelen van a város életében.

Laczkó 120 – Kiállításaink 120 éve

Kiállítás a Laczkó Dezső Múzeumban. Kurátorok: Pátkai Ádám Sándor régész és Törő Balázs néprajzos muzeológus. 2024. szeptember 18. – december 1.

Séd, 2024. 4. sz., 22. old.

A múzeumban természetesen minden régi, elvárásainknak megfelelően maga a múzeum is az. 120 év nem kis idő egy intézmény életében, még ha múzeumról van is szó. A hazai múzeumtörténet a Nemzeti Múzeum alapításától (1802) számolja kezdetét, a vidéki múzeumok a 19. század második felében, végén kezdtek sorra megnyílni a kiegyezés generálta polgárosodás következményeként. A veszprémi múzeum ebben a sorban sereghajtó, a nagyobb városok, mint Szeged, Győr, Nyíregyháza, Pécs, Szombathely néhány évtizeddel megelőzték, de a kisebbek közül is néhány, például Sümeg, Tiszafüred, Balassagyarmat stb. A múzeumalapítási hullám egyébként Európa más országaiban is nagyjából akkor, a 19. század közepén, második felében söpört végig. Egyértelműen látszik, hogy ez a folyamat egy konkrét társadalmi szituációhoz, jelesül a polgárosodás egy elért szintjéhez kötődik. Ez elgondolkodtató a múzeumok mai helyzetét, problémáit illetően. Vajon a teljesen más társadalmi helyzetű 21. századi világnak szüksége van még múzeumokra? A kiállítás – bár nem ez van a fókuszában – az e dilemmáról való gondolkodáshoz ad inspirációt.

A 120 évet ünnepeľjük, a kiállítás azonban nem a 120 év történetét akarja bemutatni, erre manapság talán nem is lenne látogatói igény. Hanem azt, hogy hogyan-miként működött/működik egy múzeum. De azért a történetet is megidézi a hajdanvolt kutatók személyén keresztül. A személyiség szerepe egy múzeum életében rendkívül jelentős. Különösen az első évtizedekben volt ez hangsúlyos, amikor csak ketten, Laczkó Dezső és Rhé Gyula alkották a múzeumi gárdát, az ő személyük azonos volt a múzeummal. De később is, már az intézményi szerveződéskor magasabb fokán a muzeológusok kutatói vénája, személyisége, érdeklődése határozta meg a kutatási irányt, ezáltal a múzeum szellemiségét. Meg lehetne írni a múzeum történetét úgy, hogy az egyes periódusokat a jelentős kutatók tevékenysége, szakmai érdeklődése jelölne ki (például Vajkai-korszak, Éri-korszak). Nem kevésbé érdekes a periodizációnak egy másik lehetősége, mégpedig az elnevezés, illetve a nevek

alapján történő. A múzeumnak története során több elnevezése volt, ezek többnyire fenntartói, jogszabályi változásokkal jártak együtt, melynek során megváltoztak a múzeum működési keretei. Veszprémvármegyei Múzeumként alapította az intézményt a vármegyei közgyűlés határozata 1902-ben. Ezen a néven működött 1949-ig, az államosításig. Akkor rövid időre a Veszprémi Állami Múzeum nevet kapta, majd 1951-től a jól ismert Bakonyi Múzeum névre váltott. A hatvanas években kiépülő megyei múzeumi rendszerben is ezt a nevet használta, egyben a Veszprém megyei Múzeumok Igazgatóságaként is működött, az államiból újra megyei fenntartásba kerülve. A következő névváltoztatás 1990-ben következett, Laczkó Dezső Múzeum lett a neve. Akkoriban ez a fajta névadás gyakori volt, több múzeum is felvette az intézmény alapításában meghatározó személy nevét, jelezve ezzel identitásában a múlttal való folyamatosság előtérbe helyezését. A fenntartó még a megye maradt, csak 2013-ban, a megyei múzeumi hálózat megszűnésével került a múzeum városi fenntartásba.

A névváltoztatások tehát rendszerint változásokat hoztak a múzeum működésében, mégpedig a finanszírozási, ideológiai keretek teljes átalakulását. Azt gondolnánk, hogy mindez megváltoztatta magát a múzeumot. De nem így történt. A 120 év egységes egész, ha magát a múzeumi munkát nézzük. A folyamatosságot ilyen hosszú időn keresztül a működés szakmai rendszerének állandósága biztosítja. A munkamódszerek természetesen változtak,

különösen a digitális világ feltételei között, azonban a lényeg, a múzeumba került tárgyaknak műtárggyá változtatása, az ezzel kapcsolatos teendők, a morális hozzáállás állandó maradt. A kiállítás ezt a munkafolyamatot mutatja be, a gyűjtés, terepmunka, feldolgozás, raktározás, bemutatás tereit, folyamatait. Tehát úgy mutat be 120 évnyi működést, hogy nem a változások történetét meséli el, hanem a lényegi változatlan-ságot szemlélteti. A háttérmunkát teszi a kiállítás tárgyává. Alkalmanként van mód az érdeklődők számára a múzeumi munkába betekinteni, raktárlátogatás, ásatási nyílt nap elő szokott fordulni. Itt azonban most nem valóságosan, hanem színpadszerűen, egyben látjuk a muzeológusok által végzett összes munkafolyamatot, mint egy kifordított múzeumot. Mégpedig a múzeum saját bemutatási eszközével, a múzeumi kiállítással. Egyszerre kapunk képet a gyűjteményekről, látunk műtárgyakat és beleshetünk a munkaszobába és a restau-

rátor műhelyébe, sőt még egy – sőt több – kiállítás is van a kiállításban. Meglehetjük, sőt megtapasztalhatjuk a kiállításba rejtett csavar segítségével azt, hogy mi is a valóságban egy muzeológus munkája. Az ásatástól, gyűjtéstől a kiállítási vitrinbe kerülésig sok minden történik. Ez nem nyilvánvaló a múzeumlátogató számára, sok tévképzet él a múzeumi munkáról. Főként a terepi munkát övezik félreértések, filmes élmények alapján sokan a kincsvasdászattal azonosítják. Gyakran hangsúlyozzuk, hogy a múzeum nem kincsek tárhelye, sokkal többről van szó. Ha valaki aktívan követi a kiállítás gondolatmenetét, akkor megérti a különbséget. A múzeumba került tárgynak lehet esztétikai értéke, de nem ez a lényeg. A múzeumi műtárgy fogalma nagyon képlékeny, gyakorlatilag az a műtárgy, amit a muzeológus azzá tesz. A tárgy jelentése a lényeg, a jelentést pedig a térbeli-időbeli helyzete határozza meg és még sok egyéb tényező. Egy múzeum kiállításában a tárgyak sajátos funkcióban vannak, az ismeretátadás eszközei. Hordozzák egyrészt a készítőik ismereteit saját világukról, másrészt a múzeumban keletkezett hozzáadott történeti tudást. A tárgyakat a múzeumi munkában úgy tekintjük, hogy azok üzeneteket hordoznak, emberi helyzetek üzeneteit. A feltáró régész előzetes tudása, felkészültsége mértékében képes az üzenet megfajlására. A néprajzkutató élő adatköz-

lővel dolgozik, kikérdezheti őket a tárgy készítéséről, használatáról. A további kutatómunka, a szakirodalom tanulmányozása segíti az értelmezést. Az idő múlásával újabb ismeretek újabb értelmezéseket tesznek lehetővé. A múzeumi tudás sosem végérvényes. Kiállításra kerülve aztán a tárgyak közvetítik készítőjüknek a muzeológus által értelmezett és kiegészített ismeretanyagát. És itt jön a látogató, aki ezt az ismeretanyagot a saját előzetes tudása alapján értelmezi saját maga számára.

A múzeum feladata tehát nem pusztán a tárgyak begyűjtése, hanem a régi korok tudásának felismerése és közvetítése a ma számára, az imént leírt ismeretátadási folyamatnak a működtetése.

Visszakanyarodva az elején feltett kérdésre, miszerint van-e létjogosultsága a 21. században a múzeumoknak, azzal válaszolhatunk, hogy a múltban felhalmozott tudást meg kell őrizni és át kell adni újra és újra a felnövő generációknak. A tudásátadás egyik intézményi eleme a múzeum. A múzeum ebben az értelemben átmenekíti a múltat a jelenbe. Az elmúlt két évtizedben a technológia fejlődésének köszönhetően megkérdőjeleződött és megkérdőjeleződik, hogy mit jelent múzeumnak lenni. A kultúra fellegvára helyett a múzeum ma már inkább az információátvitel helyszíne. A múzeumok számára nagy a kihívás. A mai kultúraiparban, a

kulturális exhibicionizmus világában kell megtalálni az egyensúlyt, a látogató-központúságra téve a hangsúlyt. A fogyasztói igények kiszolgálása irányítja egyre jobban a kiállításokat, és ez nem mindig mutat jó irányt. Kérdés, hogyan és miért maradhat a múzeum létezése magától értetődőnek és miért kell maradnia magától értetődőnek számunkra az egyre inkább virtuális korszakunkban. Ha nem érezzük ennek fontosságát, akkor elveszítjük a múlt közvetlen, az anyagi kultúra segítségével történő megtapasztalásának lehetőségét.

Mitől izgalmas a 21. században egy múzeumi kiállítás? Nem attól, hogy a 19–20. század szemléletét közvetíti. A változó világban az ismeretek időértékét kell megmutatni. Ez azt jelenti, hogy az ismereteink változnak az idővel, mindig új információk bukkannak fel a múlttal kapcsolatban, de jelenti azt is, hogy értékes, aminek múltja van. A múzeumi gyűjtemények legfőbb értéke az idő. A múzeumoknak mindig is voltak elkötelezett hívei, akik önmagukban is értékelik az anyagi kultúra időbeliségének fontosságát. Akár mecénásként, gyűjtőként, önkéntesként vagy odaadó látogatóként, e közönség tette lehetővé, hogy a múzeumok még léteznek, hogy 120 éves évfordulót ünnepelethetünk. A helyi múzeumok számára a közönségükkel való kapcsolat a jövő útja. A kollektív örökség bemutatásával lehetőséget kínálnak egy adott terület történelmének megismerésére. Gondoljuk meg, az elmúlt korok tárgykultúrája ma már csak a múzeumokban látható.

A kiállítás megjelenésében eltér attól, amit a múzeumi kiállításoktól megszoktunk. A múzeum hétköznapi életét mutatja, a raktárat, munkaszobákat és a kiállítást, de ez utóbbit úgy, hogy szembeállítja a hagyományos kiállítási szemlélettel azzal, ahogy a fiatal kurátorok gondolkodnak a kiállításról ma. Lesznek, akiket ez váratlanul érint, lesznek, akiknek ez nem tetszik. Újszerűnek a szemlélete miatt nevezhető ez a kiállítás. Úgy ünnepli a múzeum elmúlt 120 évét, hogy utat mutat a következő 120 év felé.

Regénye Judit

Konferencia és kiállítás a Jutasi Altisztképző Intézet emlékére

Jutas 100

Az eseménysorozatra 2024. szeptember 14-én került sor Veszprémben. A konferencia a MNL Veszprém Vármegyei Levéltárában zajlott, a kiállítás december elejéig a Laczkó Dezső Múzeumban látható.

„Rendreutasításokat, minden nyomatékosság mellett sohasem szabad lealázó módon, sem pedig előljárók vagy idegenek jelenlétében adni.” (Szolgálati szabályzat a Magyar Királyi Honvédség számára. III. rész. Gyalogság. Az 1876. évi szabályzat 2. kiadása. Bp. 1900.)

A konferencia résztvevőit Boros István, a Veszprém Vármegyei Levéltár igazgatója és Szabó Csaba, a Magyar Nemzeti Levéltár főigazgatója köszöntötte. Mindketten hangsúlyozták a helyszín (az egykori altisztképző iskola épülete) jelentőségét. Ezután hangzottak el az előadások. Mé-

száros Kálmán a Rákóczi-szabadságharc, Nagy-Luttenberger István a kései rendiség kora (értsd 1711–1848), Hermann Róbert az 1848–1849-es szabadságharc, Nagy Balázs az Osztrák–Magyar Monarchia, Illésfalvi Péter a II. világháború altisztjeivel ismertette meg a közönséget.

Bár az előadók vélhetően nem beszéltek össze, előadásaik hasonló módon épültek fel. Megismerhettük az adott korszakok (fegyvernem, szolgálati ág, beosztás, feladatkör szerint rendkívül sokrétű és változatos) altiszt rendfokozatait és beosztásait, az egyes rendfokozatokat be-

töltők feladatait, kötelmeit, majd konkrét példákkal is illusztrálták egyes altisztek különféle cselekedeteit. Az elmondottakat esetenként statisztikai adatokkal is megtámogatták.

Már Mészáros Kálmán rámutatott nyitó előadásában, hogy a helyenként igencsak szűkös forráshiány ellenére is nehéz egy-egy korszak ismertetését 20 percbe sűríteni. Nagy-Luttenberger Istvántól megtudhattuk, hogy valószínűleg legkorábbi altiszti memoárunkra (szerzője az 1793-ban a Rajna vidékén vitézkedő Vancsics János huszár strázsamester) nemrégiben Réfi Attila kolléga talált rá az Országos Széchényi Könyvtárban. Hermann Róbert elmondta, a 48/49-es szabadságharc megtorlásainak altiszti áldozatai is voltak, például Bartha József, a Simonyi-szabadcsapat őrmestere († Pozsony, 1849. március), valamint Fekete Imre kóspallagi gerilla tizedes, aki egy császári futárt fogott el († 1849. október). A jogi végzettséggel is rendelkező Nagy Szabolcs utalt rá, számára rendkívül zavaró, hogy az általa bemutatott korban sehol nem találkozott az altiszt fogalmának pontos meghatározásával. Ennek ellenére persze mindenki többé-kevésbé tudta, hogy mit értsen ezen megnevezés alatt. Azt már jelen ismertetés írója teszi hozzá, hogy a szolgálati szabályzatok kimerítően rögzítették a különféle altiszti fokozatot betöltők köteleseit, hatáskörét. Az A.-32, c. 1. *Szolgálati szabályzat a Magyar Királyi Honvédség számára*. III. rész. Gyalogság. Az 1876. évi szabályzat 2. kiadása. Bp. 1900 például így határozta meg a személyi szabályokat az altiszt számára általában: „Az altiszt arra van hivatva, hogy a neki alárendelt legénységet oktassa, vezesse és reá felügyeljen. Lényegében az ő hatáskörét képezi: az alárendeltjeire való felügyelet, azoknak szigorúan köteleseik teljesítésére való szorítása, valamint különösen a szolgálat részleteinek kezelése. Az altiszt a jeles katona minden tulajdonságával bírjon és erkölcsösség, buzgóság és kötelességérzet tekintetében alárendeltjeinek mintaképe legyen... stb.”

A M. Kir. Honvédség őrmesterei 1930 körül. A jobb oldali őrmester Károly-csapatkeresztje és Magyar Hősi Emlékérme mutatja, hogy részt vett a világháborúban. Mindketten viselik a Legénységi Szolgálati Jel 3. osztályát, amely 6 évi szolgálat után volt elnyerhető (Fortepan 202590, Jóna Dávid ajándéka)

Csaknem minden korszakra jellemző volt az altiszthiány, ami főként a háborús időszakokban okozott súlyos problémákat, hiszen az altiszt volt a tisztikar és a

legénység közti összekötő kapocs. A Rákóczi-szabadságharcban sokszor az egy községből, vidékről valók közül egyikük lett altiszt, akinek hasonszórú társai előtt általában nem volt semmilyen tekintélye. 1924-ig semmilyen központi altisztképző iskola nem létezett. Az altiszti kötelmeket a rátermettek hosszú béke- és hadiszolgálat során sajátíthatták el. A Monarchia korában a csapatok zászlóalj- és dandárszinten szerveztek altiszti tanfolyamokat. Ekkor már súlyt fektettek az általános műveltség megalapozására is. A kiképzés és az alegységek vezetése (szakasztól fölfelé) az I. világháborúig nem az altisztek, hanem a tisztek (szakaszszinten esetleg a tisztjelöltek: hadapród, zászlós) feladata volt. A világháború során jelentkező tiszthiány folytán ez megváltozott. 1915-ben bevezették a tiszthelyettesi rendfokozatot (ő lett a legmagasabb rangú altiszt), aki már szakaszparancsnok is lehetett. De rendkívüli helyzetekben megesett az is, hogy átmenetileg altisztek voltak századparancsnokok néhány napig.

Földesi Ferenc előadása némileg eltért a többiekétől. Ő ugyanis (bár előadása fölfogható a Horthy-korszak altisztjeinek ismertetéseként is) egy konkrét intézmény, jelesen az 1924-ben Veszprém-Jutason megalapított Honvéd Altisztképző Iskola (az intézmény megnevezése többször is változott) történetét mutatta be. (Az intézmény történetéről írt könyvének 2., alaposan bővített kiadása most jelent meg. Nagy Szabolcs által írt ismertetését lásd jelen számunkban külön!) Az iskola alapításakor közvetlenül a polgári életből vették fel a 15–17 év körüli, semmilyen katonai előképzettséggel nem rendelkező fiatalokat. Ezek a kétéves képzés után a csapatokhoz kikerülő – még mindig túl fiatal – altisztek nem bírtak kellő élettapasztalattal, nem volt tekintélyük a náluk sokszor idősebb, esetenként már családos legénység előtt, alkalmatlanok voltak a feladataikra. Ráadásul rendkívül feszült volt a viszonyuk az altisztképzőt ugyan nem végzett, viszont igen komoly béke- és világháborús szolgálattal (és sokszor komoly hadikitüntetésekkel is) rendelkező idősebb altiszt bajtársaikkal. Ezért 1934-től kezdve már hároméves megelőző csapatszolgálattal és tisztes rendfokozattal bíró katonákat vettek fel továbbképzésre. A felvétel – már korábban is – pályázat útján és alkalmassági vizsgával történt, kizárva a protekciót. (Ezt egyes alacsony sorból fölvetett növényedékek szülei külön meg is köszönték az iskola parancsnokságának.)

A két világháború között az altisztek már nehezményezték, dehonesztálónak tartották altiszt megnevezésüket, hiszen ugyanígy nevezték az egyes vállalatok, intézmények bizonyos hivatali kisegítő vagy portaszolgálatot ellátó közegeit, továbbá a MÁV és a posta egyes alkalmazottait is. Óhajuk 1941-ben nyert orvoslást. Altisztból tiszthelyetessé nevezték át őket. Jutas is ekkor módosult elnevezésében is csapataltisztképző intézményre. Az innét kikerülteknek már úgy békében, mint háborúban alkalmasnak kellett lenniük rá, hogy a szolgálatból (betegség, sebesülés,

Részlet a kiállításból: az altisztképző rekonstruált bejárata (a szerző fotója)

hősi halál vagy hadifogság révén) kiesett tiszteket bármikor helyettesíteni, tehermentesíteni tudják.

Egyik előadás sem tért ki az altisztek egyenruházatára, rendfokozati jelzéseire, az általuk elnyerhető kitüntetésekre. Mindezt persze egy további külön előadás témája lehetett volna. A konferencia előadásait egyenletes, igen jó, alapos szakmai színvonal jellemezte. A konferencia után került sor Czermann János, a HM stratégiai és humanpolitikai helyettes államtitkára és Porga Gyula veszprémi polgármester ünnepi beszédére, majd a levéltár épületén elhelyezett emléktábla megkoszorúzására, díszörség és katonazenekar közreműködésével.

A Hadtörténelmi Intézet és Múzeum által rendezett időszaki kiállítás 15 órakor nyílt meg a Laczkó Dezső Múzeumban. Ennek számomra leglátványosabb eleme az egykori jutasi altisztképző archív fotók alapján rekonstruált, nemzeti színűre festett, magyar címeres főbejárata, amely alatt áthaladva juthatunk a kiállítóterbe. Fegyverek, felszerelési tárgyak, egyenruhák, írott és nyomtatott iratanyagok, okmányok, fényképek, tankönyvek szemléltetik egykori altisztképzésünk minden napjait. Látványosak az egykor a kiképzést elősegítő rajzos-szöveges (szinte képregényszerű) szemléltető táblák arról, hogy miként viselkedjünk a lőtéren. Viszont semmilyen tájékoztató nem található, hogy ki, kik rendezték, kik állították össze a kiállítást.

Kaszab Zoltán vezénylő zászlós, a kiállítás rendezője rendkívül átgondolt, precíz és tárgyyszerű megnyitóbeszédében kiemelte: Jutas jelentőségét mi sem bizonyítja jobban, mint az, hogy jóllehet a M. Kir. Honvédség (és nem mellesleg Veszprém város) eme büszkesége, az altisztképző mindössze alig 20 esztendeig létezett, utóhatása máig is tart, hiszen még mindig beszélünk róla. (Igaz, az ismertetés írója jól emlékszik rá, hogy gyerek- és fiatalkorában – megfelelő a szocialista kor-szellemnek – legalábbis hivatalos helyről kizárólag csak rosszat és elmarasztalót hallhatott és olvashatott ezen katonai intézményünkről.)

Rainer Pál

Vershordozók – az anyag metruma

Feltakarás: Géczi János dekollázsai. Múcsarnok, 2024. július 19. – október 6.

A budapesti Múcsarnok főhomlokzata előtt balra három plakátoszlop áll. Felületükön képrészletek, betűk, betűcsoportok tűnnek fel. Az egyik helyen például a következő felirat ötlík szembe: „láthat”. Rögton alatta pedig az olvasható: „anyag”. Ennek a két elkapott szótöredéknek az összekapcsolódása, feszültsége jól fémjelzi Géczi János kiállítását, amelyhez ez a kültéri installáció is tartozik. Az alkotó többek között az anyag és az észlelés tartományainak bejárására hívja látogatóit.

Római dek

Római Ámor. Dekollázsok és dekollázsok. Magyar Műkiállítások 2024. május 29. – június 21. Az új kötet 1993–2023. OOK-Press, Veszprém, 2024.

Géczi János a műveit 2023-as római kiállításánál kezdte el készíteni. A műveit a római dekollázsok, amelyek a római művészetek és a modern művészetek közötti kapcsolatot vizsgálják. A műveket a római dekollázsok, amelyek a római művészetek és a modern művészetek közötti kapcsolatot vizsgálják. A műveket a római dekollázsok, amelyek a római művészetek és a modern művészetek közötti kapcsolatot vizsgálják.

Séd, 2024. 4. sz., 26. old.

Római kiállítás

Quadrati, Casprék Zsuzsa, Fabricius Anna, Kigóczy Rita és Szatmári Zsuzsanna művei. A római ösztöndíjasok. Accademia d'Ungheria in Roma – Palazzo Farnesino, 2024. június

A római kiállítás a római művészetek és a modern művészetek közötti kapcsolatot vizsgálja. A műveket a római dekollázsok, amelyek a római művészetek és a modern művészetek közötti kapcsolatot vizsgálják. A műveket a római dekollázsok, amelyek a római művészetek és a modern művészetek közötti kapcsolatot vizsgálják.

Séd, 2024. 4. sz., 29. old.

Hasonló kettősséget, azaz a láthatóság és a láthatatlanság, a materialitás és az immaterialitás dichotómiáját közvetíti a tárlat címe, a *Feltakarás*. A kifejezés Visky András Géczi János múcsarnokbeli bemutatkozásához írt szövegéből származik. Ugyanakkor ezek a fogalmak nem válnak szét egymástól élesen, különműködésük helyett éppen a közös együttműködésükről, ha tetszik, egyúttal mozgásukról, váltakozó dinamikájukról tanúskodnak a kiállított munkák. A dekollázs Géczi János jellemző, évtizedek során saját maga által kísérletezett technikája, kifejezési formája. Az egymásra rétegződő utcai falragaszokból hoz létre kimetszés, hasítás, tépés, visszarágasztás segítségével műveket. A múcsarnokbeli kiállításon szereplő plakátkompozíciók hol vászonra applikálva jelennek meg, hol táblaképként

függenek, hol papírtekercként (vagy inkább tekercestöredékként) lógnak le a magasból, továbbá közvetlenül a falra kerültek. A belső térben elrendezett anyag kiegészült egy helyspecifikus installációval, a fentiekben említett hirdetőoszlopok hármas csoportjával,

amely az épületen kívül található. A plakátokat, mint vágyképek, reklámok, információk felületeit, az alkotói beavatkozás esztétikailag átminősíti, valamint jelentésüket megváltoztatja, a többértelműség felé nyitja ki. Képzőművészeti kvalitások társulnak hozzájuk, a rajtuk olvasható szlogenek üzenetként működnek. Bár a megdolgozott plakátok alapfunkciója nem módosul: a kommunikáció eszköze marad, csak a hétköznapi csatornájáról vált át. Máshonnan fog be és továbbít jeleket.

Géczi János ezt a típusú tevékenységét – a rétegek és a feltárás aktusa miatt – a régészeti ásatással vonja párhuzamba. A plakátok efemer mivoltukból, használatukból, kihelyezésükből adódóan kötődnek a környezetükhöz, az adott társadalmi, történelmi, gazdasági pillanathoz. Dekollázsokká alakítva vajon mit árulnak el a térről? Valamit a hely és a kor szelleméből? Sajátosságaiából? Az ott élők fogyasztói kultúrájáról? A nagyvárosi közegről? A társadalom képzeletvilágáról? Bizonyára ezek is kibányászhatók belőlük töredékesen, de erejük, hatásuk kevésbé a kontextusból, dokumentumértékből fakad. A tekintetek, motorozó alakok, épületek, tárgyak részleteinek mozgalmas, sőt tobzódó együttese vagy a letisztult, absztraktabb, kevésbé azonosítható látványok a kortárs allúzióktól eloldódnak, és ilyen módon éppúgy asszociálhat a látogató, szemlélve ezeket a tablókát, jelen esetben jómagam, a reneszánsz derűre, humanista világképre, amelyről, mint tudható, Géczitől sem áll távol. Ha visszatérünk az alkotó eljárásának a párhuzamaihoz, akkor a restaurátor munkájával is analógiába vonható abból a szempontból, hogy Géczi az alkotói folyamat során ablakokat nyit, rétegeket tár fel, viszont mindezt anélkül teszi, hogy helyreállítana valamit. Fellini *Róma* (1972) című filmjét idézheti az eszünkbe. Konkrétan azt az elhíresült jelenetet, amikor a metrálóagút fúrása közben egy ókori római villa pompás díszű enteriőrjeire bukkannak. A beáramló levegő hatására azonban az addig érintetlenül megőrződött freskók villámgyorsan kifakulnak, elporladnak: sziluettek, foltok, emlékképek maradnak utánuk. Ebből a tapasztalatból, hátramaradt fragmentumokból építkeznek a dekollázsok. Az észlelés és az anyag párosához tehát még egy aktív közreműködő társul, az idő.

Róma egyébként is különleges helyet foglal el Géczi János tudósi és alkotói életművében. A világ különböző helyszínein gyűjt plakátokat az 1970-es és 1980-as évek óta, ám nem véletlenül ez

a város lett ennek a sajátos műfajnak az ihlető forrása, hiszen – a polihisztor író-költő szavaival élve – Róma kétezer éve dekollázsváros, tulajdonképpen az alapkarakterét jelenti. A műcsarnokbeli kiállításon szintén felvonulnak a Róma-sorozat egyes darabjai, de mellettük felbukkannak még Veszprémhez és Balatonalmádihoz kötődő művek. Az utóbbi évek, évtizedek kiállításai, könyvei arról tanúskodnak, hogy a dekollázs egyre fontosabbá vált Géczi munkásságában 1990 után. 2023-ban a veszprémi Művészetek Házában *Immu Pets* címmel, egy reprezentatív tárlat keretében mutatták be átfogó módon az elmúlt évtized termését. Géczi János a dekollázsban olyan kifejezési formát talált és alakított ki, ami megfelel alkotói habitusának.

Tandori Dezső intermedialitásnak nevezte Géczi alapbeállítódását, és mint ilyet, közel érezte magához, hiszen saját munkássága is bővelkedett az egymást ösztönző, egymáshoz kapcsolódó kép-, hang- és szöveggyszerletekben. Ha további társak, rokon törekvések után kutatunk a szöveg és kép átjárhatósága, az irodalom és a képzőművészet szimbiózisa vonatkozásában, említhető még Ladik Katalin, a *Magyar Műhely, az Új Symposion*. Géczi sok médiumot használ, nem húz éles határokat a kifejezés módok között, ami felszabadító. A róla szóló elemző, értékelő írások gyakran külön kezelik a költői és képzőművészeti tevékenységét, még ha ki is domborítják a kettő közötti kapcsolat jelentőségét. A vizuális és a poétikai nyelv kölcsönhatásáról beszélnek, ami implicit módon két irányt feltételez. Meglátásom szerint nem külön korszakok, irányok vagy nyelvek az életművön belül, hanem egy és ugyanaz.

A vers – ahogy Géczi kifejti Mallarmé nyomán *A kentaur: kollázs és dekollázs* című esszéjében – nem a papírral együtt létezik, nem is a képernyővel, sőt, nem is a betűkkel, hanem azoktól független. Továbbá felhívja a figyelmet, hogy számot kell vetni a hordozóval, amely összefügg a költői művel, átjárnak egymásba. A dekollázsok Géczi költői praxisának részeként jelennek meg például az 1991-es, a *Magyar Műhely* által kiadott *concrete* című kötet lapjain, később a *Képversek* (1997) veszprémi kötetben belül *Tépés* cím alatt. A műcsarnokbeli kiállításban játszott dokumentumfilmben pedig úgy fogalmaz, hogy a prózában és a lírában végzett montázs-eljárását alkalmazta vizuális munkáinál. Szövegszervező eljárást terjesztett ki más médiumra. Kép- és szöveg alapú munkáit tehát közös alkotói gondolkodás és gyakorlat forrasztja egységgé. Nála a költészet kapcsolatteremtés, ami különböző közegeken keresztül valósul meg. Ilyen értelemben a dekollázsok verzhordozók.

A *Feltakarás* brosrájában arról olvashatunk, hogy a plakát transzformációját egyaránt elősegíti az anyagismeret törvényeit követő természet, az alkotás és a közvetítő személy. Összjáték, kollektív munka, amelyben szerepet kap a véletlen, az ösztön, a figyelem, az érzékenység és az érzékiség. Kaparások, rések, hasítások. A tépés lendülete, a mozdulat és az anyag felelgetése, a romlás belső ritmusa. Maga a vers nem sérülésekből összeálló kompozíció? Ugyanakkor életöröm árad belőlük. Csupán a világos színek és a játékos formák sugallnák ezt? Talán azért, mert nemcsak megsemmisítésről szólnak, hanem a továbbélésről, más alakban való újjászületésről is, amellyel, hogy megismerési folyamattal járnak együtt. Géczi úgy nyilatkozott a *Literának* adott interjújában, hogy amit tud a világról, azt a dekollázsok révén tudja.

Vass Norbert kiváló, értő tanulmányában térképekhez hasonlítja a dekollázsokat: a „Géczi-galaxis” térképeiként ír róluk, mivel betekintést engednek az életmű bonyolult úthálózataiba,

kirajzolják a csomópontokat és a közlekedési szabályokat. Továbbá ezt a találó gondolatot, a dekollázsok olyan atlaszokká állnak össze, amelyek túlmutatnak a geográfiai ismereteken, a lexikális tudáson vagy a biográfiai vonatkozásokon, mivel egyszerre személyes és egyszerre egyetemes tartalmakkal bírnak. Persze, a dekollázsok címeibe foglalt helyszínek a művész útjait, tartózkodásait jelzik. Ugyanakkor valami általánosabb tapasztalat felé mutatnak, amiben bárki osztozhat, és ami az irodalom lényege, legalábbis a tengerillatú antikvitás óta mindenképp: az utazás.

Digitális betűtészta

Rettentő gondolatok boltja (és a Jó gondolatok terme). Can Togay kiállítása. Művészetek Háza Veszprém, Dubniczay-palota. 2024. szeptember 7. – október 6.

Amikor belestem a kollégiumi menza ételkiosztó ablakán, azt láttam éppen, hogy a fehér fityulás szakács a készülő paradicsomlevesbe két nagy zacskó tésztát, betűtésztát önt. Kicsit kevergeti-kavargatja, majd az utasítására az ügyeletes napos kitárja az ajtót, és betódulnak az éhes tizenévesek az ebédlőbe. Magam, valami büntetésben lévén, már korábban bemehettem, tányérokat, poharakat rendezgetni, kanalat, villát igazgatni, kanccsokban vizet elhelyezni az asztalokon.

A Művészetek Háza tágas udvarában kisebb társasággal együtt ücsörögve jutott eszembe mindez, amikor is a viadukt felé nézve felidéztem a Ságvári Endre Kollégium ablakából látott, a korláton átmászni készülő öngyilkosjelölteket.

A ház első emeletén kapott helyet Can Togay *Rettentő gondolatok boltja* című, s amint az a meghívó folytatásaként olvasható, a *Jó gondolatok terme* alcímű kiállítása. A nagyobbik, világos terem falán 54 önálló és két több képből álló, tematikusan összefüggő képcsoport van. Összesen 67 mesterséges intelligencia (talán Dall-E 3) segítségével készült képet állított ki Can, viszonylag rövid idő alatt, hiszen az első 2023-ban készült. A bolt nevének magyarázatára nemcsak az egyik képen látható felirat utal, hanem az is, hogy a bejáratnál kézbe vehető tájékoztató szerint az egyes művek megvásárolhatóak, ha akarja a látogató, akkor akár az első példány is az övé lehet. Az első, mert a tájékoztatóan ez is fel van tüntetve a kép címén és méretein kívül, hány print készülhet belőle, színes vagy fekete-fehér, mennyiért juthat hozzá a vásárló. Talán az árakat is az AI találta ki, a majd' 50 ezer euró összérték nem olcsó ajándék. Néhány képhez szorosan hozzátartozik valami szöveg, számomra nem derült ki, hogy mi készült előbb, tippem szerint a szöveg, kicsit ismerve az alkotó – mondjuk úgy – irodalmi munkásságát, ami a műleírások mellé kézbe vehető rövid életrajzból is kiderül.

A kisebbik, elsötétíthető *Jó gondolatok termében* mozgóképek jelentek meg, ahogy a megnyitó mondataiban Can említette, ezek mobiltelefonnal készültek, fekete-fehér és színes képek követék egymást, egy nyitott ablak előtt áttetsző tüllfüggöny lebben a szélben, zöldellő fák között vezető ösvény, szélben lebegő sirályok stb., egy idő után ismétlődtek. A képek kiegészítőjeként Szemző Tibor *Balra a nap nyugszik* című filmzenéjének egyik tétele hallható, a *The Beginning* című. Egy csodálatos barátság kezdete? A képek zökkenőmentes egymás mellé rendezését Can régi alkotótársa, Ostoros Ágnes vágó készítette. Kár, hogy a hang alig volt hallható, s a vetített kép is kívánnivalót hagyott maga után. Mintha a *Jó gondolatok terme* kevesebb figyelmet kapott volna.

Az eseményt Somlai-Fischer Ádám, a Prezi nevű, hihetetlenül rövid idő alatt világhírűvé vált start-up cég egyik alapítója nyitotta meg, mottójuk szerint az ötletek számítanak. Ötlemből Can szinte kifogyhatatlannak látszik, egy rövid beszélgetés után máris publikálta Facebook-profilján a legújabbat, gyufacímketervét Erdély Dániel inspirálására. A kiállítást a közösségi médiában szokatlanul heves polémia előzte meg, a mesterséges intelligencia közreműködésével készült képek személytelen világa nem mindenkinek nyeri el tetszését. Igen, személytelen, hiszen mint a megnyitójában utalt rá Somlai-Fischer, az AI csak azt használja, amit az emberek milliói bocsájtottak a szoftver rendelkezésére azzal, hogy megosztották ismereteiket a világról, legyen az kép, hang, festmény, szöveg. Éppen ezért nem köthető egy alkotóhoz, hanem, nagy szóval mondván, csakis az emberiséghez. Meg persze a technikai fejlődéshez. Mérhetetlenül sok múlik azon, hogy ki az, aki a kérdéseket megfogalmazza, hogyan közvetíti a végtelen mennyiségű ismeretanyag felé, amire a gép az utasításoknak megfelelően keresi a válaszokat. Másképp mondván, nem mindegy, ki az, aki a betűtésztás paradicsomlevesből kikotorgatja a megfelelő betűket, szavakat formálva kérdéseket tesz fel, válaszokat rak ki tányér a szélére – mint ahogy a leves kanalazgatása során próbáltam választ kapni, hogy az osztálytársam húga szeret-e igazán, vagy csak játszik velem.

A hetvenes évek elején terjedt el Magyarországon a 16 mm-es filmtechnika, könnyű és egyszerű eszközként, majd a nyolcvanas években a videó, manapság a mobiltelefon tökéletes képkészítő eszközként áll rendelkezésre szinte mindenkinek. Valamikor 2007 tavaszán a cannes-i filmfesztiválon, talán a német standon egy kerekasztal-beszélgetésen Wim Wenders az akkori-ban egyre nagyobb teret nyerő digitális képkészítő technika elterjedéséről beszélt, *A 666-os szoba* című filmjét emlegetve, nem titkolva véleményét az analóg filmkép iránti szeretetéről. Pár évvel később *A 999-es szoba* című filmjében már keserűen nyilatkozott: „A mozi elveszett, soha többé nem lesz ugyanaz, szakmák tűnnek

el... Hogy mit kezdünk a történetmeséléssel, már a ti kezetekben van... Eldöntöd, hogy csak áldozata akarsz lenni ennek a digitális forradalomnak, vagy meg akarsz-e őrizni némi méltóságot, hogy a magunk urai maradjunk”. Az utolsó filmjét *Tökéletes napok* címen már ő is digitálásra forgatta. Jonas Mekas, amikor először járt Pesten, hozta magával Bolex kameráját és 16 mm-es filmjeit. Amikor Berlinben találkoztam vele pár év múlva, egy kis videokamera volt nála, azzal készített felvételeket. Várható volt, hogy a fejlődés megteremti az információkészítés technikai hátterét, a mesterséges intelligenciát, ennek sajátos leképezését láthatjuk a kiállításon.

A képeket elnézve egyes a benyomásom, van, amikor értelmes képi válaszokat sikerült kicsikarni, van, amikor kevésbé, ám ez nyilván ízlés kérdése is. Nekem a szöveges kompozíciók tetszetek, pl. a *Tekintszen engem egy álomnak* címet viselő, Kafka és Brod apjának találkozási az ebédlőben, vagy a *Bloomsday* hét képből és szövegből álló képcsoportja, szellemesnek gondolom a *Duchamp bevonul a művészettörténetbe* és az *Elindult egy kalitka madarat keresni* címeket viselőt, de a tömegjelenetekkel operáló képeket, mint pl. a *Hattyúk tava* vagy *Az elhagyott hazák* című, nem szívesen látnám a szobám falán. Egyszerű megoldásnak gondolom *A mélytányér* és hirtelen felindulásból elkövetettnek a *Kommentelők kórusa* című munkát, de kifejezetten szívesen birtokolnám pl. az *Éjjeli pincérek* és *A fürdőző és a büfésnő* címűt.

Egyszer Kőrösi Zolinak megmutattam rövidke írásaimat. Kissé félrehajtott fejjel, mosolyogva nézett rám, és azt mondta, inkább fessek. Can Togay kiállítását nézve jutott ez eszembe, azt mondanám neki, inkább írjál! Persze, engem se tudott Zoli lebeszélni, szerintem Cant sem tudom eltéríteni a AI-val való barátkozástól.

Durst György

Zárványok, titkok, anyai ölelés

Lugossy Mária szobrászművész retrospektív kiállítása. Dubniczay-palota, 2024. szeptember 11. – október 31.

Zárvány. Furcsa felhangja van e szónak, hiszen a zárvány determinált, pontosan körülhatárolható dolog. Még a reménytelenség is felsejlik mögötte. Miért volt hát ez az egyik kedvenc motívuma a Lét végső értelmét asszonyi türelemmel, kitartással és szeretettel kereső Lugossy Máriának?

lis horizont
yörzés
ió az üvegművésze

nemzetközi üvegművészeti kiállítás,
Dubniczay-palota, 2023. január 19. – április 16.

Séd, 2023. 1. sz., 38. old.

A válasz a nézőpontból adódik: Lugossy Mária (1950–2012) a zárványra nem valamilyen hibaként vagy az amúgy tökéletest elrontó szennyeződésként tekint, hanem lehetőségre, valamire, ami további értelmezési rétegekkel gazdagítja a művet. Vagy egyenesen adekvátá teszi, mint a *Mikrokozmosz*, *Bartók Béla emlékére* (1995) című alkotásnál. A gravitáció által a földhöz szegezett mész-kötömb így, az égszínké – talán a mély humanizmust, tisztánlátást és optimizmust szimbolizáló – üveglencsezárvánnyal mondja el a lényegzet zeneszerzőnkéről. A Lugossy Mária Genézis-korszakában született *Első emberpár* (1994) esetében maga az ember a testet öltő idegen anyag. A két körvonalazódó, esendő alak az ismeretlenben érkezik. De látni-érezni, hogy biztosan sikerrel járnak. Az üveglencse *Mikrokozmosz*nál (1999) éppen azt látjuk, hogy az egyik zárvány a felszínre úszik. Lehet, hogy valami titok, vagy eddig csak sejtett, de jelenvaló képesség? De zárvány Po Arnis figurája is. A kifejezéstelen arcú, lehunyt szemű, különböző méretekben sokszorosított figura a történelmi viszontagságokat jobbára tehetetlenül elszenvedő, egyetemes embert szimbolizálja. Az *Áldozatok könyve I.* című alkotás is a végtelen kiszolgáltatottságot mutatja. A *Tatai holokauszt-élművénél* (2004) Po Arnist ugyan elnyeli a kőmonolit, ugyanakkor megőrzi az örökkévalóságnak. A tárlaton szerepelt zárványos művek közül igen figyelemreméltó a *Háromszög feszület* (2011). A szenvedéstől kicsavarodott bronztestet körülvevő rétegelt üveg transzcendens, nyugtató mélykékjével és azúrjával mintha vigasztalna. Lugossy Mária kései alkotásáról van szó, amelyet csak férje és három gyerme-

kének apja, Bohus Zoltán (1941–2017) üvegszobrászművész segítségével tudott befejezni. Ugyanez igaz az *Üstökös* (2009) és a *Szentlélek* (2010) című üveg kisplasztikákra is, amelyeket ettől valamilyen különös aura leng körbe.

A főiskolán ötvösként végzett, számos fém köztéri alkotást készítő Lugossy Mária a gyermekei megszületése után eredt az anyaság misztériumának nyomába. Ez az érdeklődés explicit módon az *Ósanya* (1988), a *Földanya* (1994) és a *Születés* (2010) című szobrokban mutatkozik meg, de az ölelő és vigasztaló attitűd majd minden munkájában jelen van, így az új veszprémi uszoda előterében kiállított *Rheiában* (2004) és a drámai pillanatot ábrázoló *Lelkiismeretben* (2005) is.

Bár a Dubniczay-palotában csak poszteren volt megtekinthető, sokan elidőztek egy kicsit az *Ósi idők üzenete* (2003) előtt. Hatalmas vörösránit-tömb, rajta két öntöttvasból készült, egy üvegpiramist (Lugossy Mária) gyengéden közrefogó kéz (Bohus Zoltán). Az eredetileg a 2004-es, a Múcsarnokban megrendezett *Jégkorszak* című kiállításon bemutatott installáció forgószélként ragadja meg a képzeletet és repíti az emberi történelem titkokkal, talányokkal teli, felfoghatatlan távlatai felé. A dimenziókat kinyitó alkotás a művészházaspár síremléke a Farkasréti temetőben. Megrázó élmény, érdemes felkeresni.

Az emberléptékű, mondandóját finoman a lelkekbe plántáló kiállításról távozó az üvegművész portréja előtt áll meg. Lugossy Mária arcán mosoly, pedig amikor a kép készült, valószínűleg már súlyos beteg volt. 62 földi esztendő jutott neki. De üvegcsodái – ha a Mindenható is úgy akarja – örökre fennmaradnak.

Hankó András

Lugossy Mária és Veszprém

Bohus Zoltán

Nemrégiben számoltunk be Bohus Zoltánról Veszprém városában, a Veszprémi Üvegtervezési Múzeumban megrendezett kiállításán. Azóta Bohus Zoltán és a nemzetközi üvegtervezési öngyógyító hálózatok egy része, mintegy tíz évvel ezelőtt a művészeti hálózatok Veszprém városában üvegtervezési kiállításra, valamint a Laczkó Dezső Múzeumban emlékművet és Rheia című zárványszobrot állítottak fel.

Séd, 2024. 3. sz., 26. old.

Lugossy Mária (1950–2012) Munkácsy-díjas érdemes művész, ötvös, üvegtervező- és szobrászművész változatos, rendkívüli gazdagságú életműve a 20. század második felének kiemelkedő képzőművészeti teljesítménye. Mély gondolatsággal átítatott, intellektuális jellegű alkotásai megkérdőjelezik a művészeti ágak, műfajok határait, újszerűek formakezelésük és a felhasznált anyagok szokatlan összekapcsolása révén. Munkásságának intenzív négy évtizede, ahogy ő maga mondta, művek ezreiben számolható. Megtalálhatók a hazai közgyűjteményekben és a külföldi kiállítások, nemzetközi szimpóziumok nyomán a neves külföldi múzeumokban (British Museum, London; Corning Museum of Glass, New York; Musée des Arts Décoratifs, Párizs; Lausanne; Suntory Museum, Tokió).

Pályája, ötvös képzettsége révén, a fémek megmunkálásával indult az 1970-es évek közepén. Az iparművészet számára szükséges bizonyult területét maga mögött hagyva a különböző egyéb anyagok – plexi, ásványok, higany, üveg, gránit, bronz, kő – alkalmazásával művészete rövidesen a szobrászat felé fordult: a kezdeti geometrikus krómácel kompozíciókat először az üvegszobrok, majd a monumentális alkotások váltották fel, egészen az 1990-es években megjelenő köztéri szobrokig, emlékművekig. Az emberi alak, gyakran töredékesen, ebben a késői időszakban tűnt fel nála. A kísérletező, koherens szemléletű alkotó világában visszatérő elem a szerves természeti világ és a szervesetlen, élettelen univerzum kettőssége, az élet előtti és utáni állapot, amelyen keresztül az emberi létezés egzisztenciális dimenzióira kérdez úgy, hogy az ábrázolást az idő távlatába állítja.

Lugossy Mária üvegművészként és szobrászként más szálakkal is kapcsolódik Veszprém városához, amelyet – saját bevallása szerint – kedvenc városának tartott. Veszprém közterét díszíti monumentális szoborkompozíciója, a *Millenniumi emlékmű*, amelynek mészkő oszlopait kombinálja a vízcseppet érzékeltető üvegcsúcsokkal. Már első helyén, az Óváros téren is központi elhelyezést kapott, felavatásán maga a művész is örömmel nézte, ahogy az emberek felfedezve tapogatták a szobrot. Ez az első szoborállítás jelentős közadakozásból valósult meg, ami bizonyítja a városiak ragaszkodását a művész alkotásaihoz. A köztéri szobor restaurálása és áthelyezése után szintén a várnegyedbe vezető útvonal hangsúlyos pontján, a Szabadság téren került felállításra, oszlopai által mintegy „időkaput” alkotva a város történelmi magjához vezető útnak.

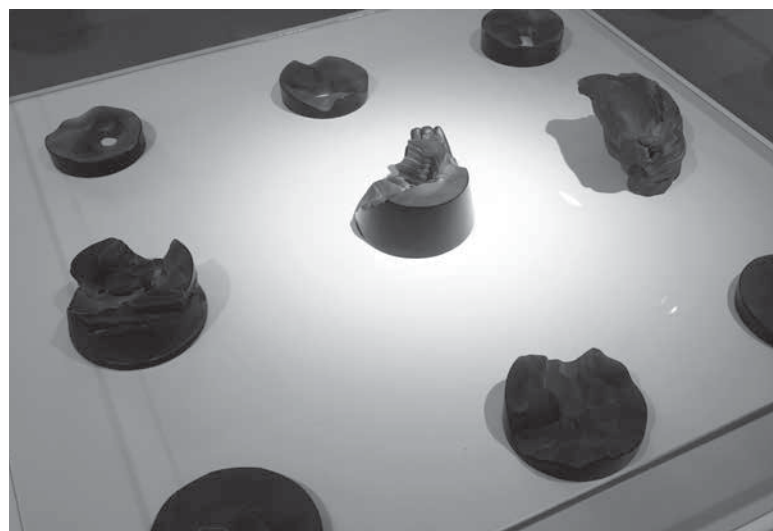
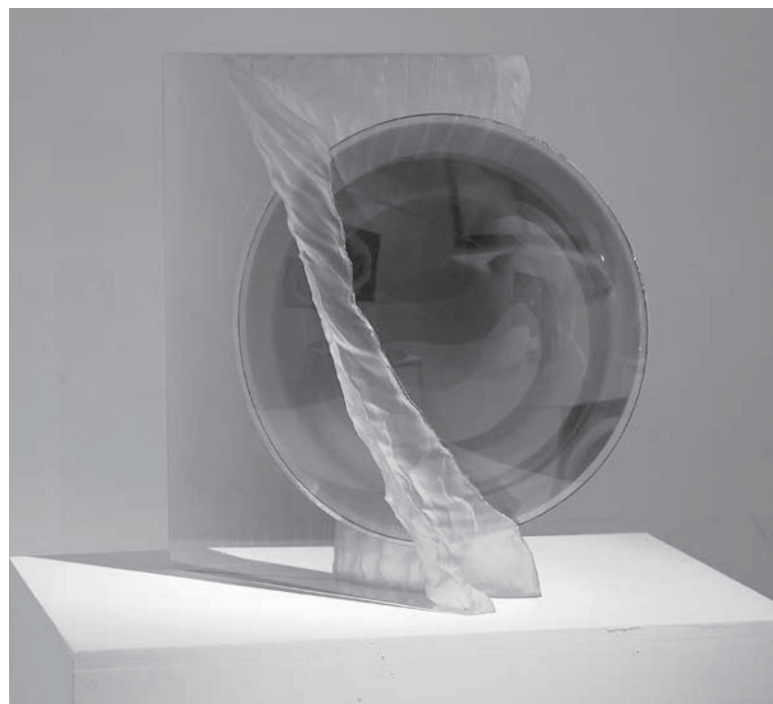
Lugossy Mária másik, kisebb méretű szobrászati munkája, a *Rheia* című zárványszobra a művész ajándékként került a város birtokába. Az ajándékozás gesztusa is erősítette a városhoz kapcsolódását. A szobor először 2004-ben a Balaton Plázában nyert elhelyezést, majd nemrégiben méltóbb helyen, a szobor tematikájához jobban illeszkedő, a víz asszociációját biztosító új sportuszoda aulájában kapott nyilvánosságot.

Gopcsa Katalin Németh Lajos-díjas művészettörténész gondos és eredményes gyűjteményfejlesztő tevékenységének köszönhető a Laczkó Dezső Múzeum kortárs üvegművészeti

gyűjteményének két jelentős, a művész munkásságát reprezentáló üvegszobra, az *Ósanya* és az *Amphitheatrum* című alkotások. A művészettörténész közvetlen, baráti kapcsolatot ápolt a művésszel, a szerzeményezés nemcsak a múzeumot, hanem a várost is gazdagítja. A művész bizalmának a jele, hogy két ilyen nagyszabású alkotás itteni közgyűjteménybe kerülhetett. Különösen fontos ez azért is, mert Lugossy Máriának több műve található külföldi múzeumokban, mint hazai közgyűjteményben. Szintén a Laczkó Dezső Múzeumot érinti az ez év márciusában idekerült 134 darabszámú letét, amelyben a Bohus–Lugossy Alapítvány a művész házaspár alkotásait helyezte el itt megőrzésre. Ebben Lugossy Mária 77 munkája szerepel.

Szólni kell a városban vagy a közelben rendezett kiállításokról is, amelyek az 1980-as évek óta folyamatosan felszínen tartották a művész jelenlétét a térségben alkotásai által. Először *Üvegszobrok* címmel 1988-ban került sor Bohus Zoltán, Buczkó

György és Lugossy Mária műveinek kiállítására Gopcsa Katalin rendezésében, az akkor még a Laczkó Dezső Múzeumhoz tartozó tihanyi kiállítóhelyen. 2012-ben már a veszprémi Mestermű Galériában szerepeltek az üvegművész alkotásai. 2020-ban a múzeumhoz tartozó Hősök Kapujában a cikk szerzője által rendezett *Fényben tündöklő* című kortárs üvegművészeti tárlaton kerültek kiállításra Lugossy Mária múzeumában őrzött munkái. Végül ez év szeptember 11-én a Dubniczay-palotában a Művészetek Háza rendezésében nyílt meg Lugossy Mária *Retrospektív* című kiállítása a Laczkó Dezső Múzeumban őrzött két alkotásából és 23 letétben elhelyezett művéből.

Tevesz Mária

Családi esték Zenóbiában

Hrutka Róbert – Kovács Dominik – Kovács Viktor: *Pablo és Picasso, avagy az állatok karneválja*. Családi musical (ősbemutató). Rendező: Vándorfi László, Lenchés Márton. Koreográfus: Widder Kristóf. Pannon Várszínház, 2024. szeptember 20.

Erősen kezdett a Pannon Várszínház. Vándorfi László, mielőtt évadnyitó beszédében kellemes kikapcsolódást kívánt a közönségnek és a mobiloknak (nem hallottam hatékonyabb intézkedésről az ifjúság social media-fogyasztásának visszaszorítására: a közlemben ülő fiatal telefonját pillanatokon belül elsodorta az előadás lendülete), meghirdette „az öröm évadát”: mind az öt előadás a komédia valamelyik válfaját képviseli, és a társulat kifejezett törekvése, hogy közönségének kellemes színházi estékben legyen része. A repertoár darabjai egy kivétellel (Peter Quilter: *Bestseller*) a magyar drámatörténet meghatározó szerzőinek (Molnár Ferenc, Örkény István s a kortárs Márton László) ikonikus alkotásai; kettő közülük (a Quilter-darab és a musical) ősbemutató.

Színes hokedlikből épített emelvényekkel tagolt térben kezdődik az előadás; ezek kreatív mozgatása jelzi a helyszín- és jelenetváltásokat. A háttér szürrealista tájkép, az álmok, a lélek tartománya; a fénytechnika (Kovács Szabolcs) különböző hangulatokat, atmoszférákat varázsol köré; előtte kiszáradt fatörzs, Pannon-előadások asszociációs tereket megnyitó, visszatérő díszleteleme. Rátkai Erzsébet színpompás jelmezei a „mester” képeinek színvilágát idézik; „Picasso” és „Pablo” keresztben csíkos pólóját talán a festő közismert fotója ihlette (esetleg a svéd abszurd-szürreál burleszk, a *Picasso kalandjai*).

A darab középpontjában a tizenkét éves Szekfű Alex (Ruzsin Ákos) története áll, akit a festészet iránti rajongása és túlfejlett fantáziája miatt kortársai Picassónak csúfolnak, és aki – a mesterhez hasonlóan – szenvedélyesen kutatja az új formákat, az önkifejezés lehetőségeit és szabadságát egy városban, ahol minden kocka alakú; és aki a hétköznapi sérelmei és sikertelenségei elől az álom, a fantázia világában, Zenóbiában, az állatok birodalmában talál menedékre, izgalmas kalandokra és barátokra. Mintha Hoffmann romantikus-groteszk történetének újragondolását látnánk a való világban csetlő-botló, a művészlétben, a fantáziavilágban kiteljesedő, gyermeki lelkű fiatalról (még a szalamandramotívum sem hiányzik). Különbözőség és identitás, kirekesztés, zaklatás, valóságos és virtuális világ keveredése – napjaink időszerű témái egy „kétszintes” musicalbe sűrítve, amelyben a tapasztalatot túli szint is kettős osztatú: a jó mellett jelen van a gonosz, hiszen Zenóbiában sem minden fenéig kókuszdió: a szárnyalást ott sem díjazza, sőt, be van tiltva; hataloméhes szalamandra királynő és segédje zsarnokságától szenvednek az alattvalók, ahogy a kisfiú valós életét is megkeseríti a pénzéhes ingatlanmogul és kétbalkezes titkárnője. Ahogy a transzcendencia is a való világ hatalmi és státuszviszonyainak a leképeződése (vagy fordítva, kinek-kinek hite szerint), gyermekeink képzeletvilágát is áthatja a hétköznapi valósága, bármennyire óvnánk őket a kor zaklatásaitól.

A sokféle témát és motívumot a darab cselekménye sikeresen formálja követhető mesévé, csak a második felvonás utolsó harmadában érzékelttem némi elfáradást a nézőtéren. Mindössze egy apró (?) dramaturgiai problémám van: ha Zenóbia a kis Picasso fantáziavilága – hiszen éppen emiatt különbözik társaitól –, hogy látják a többi prózai lények a lakásába beköltözött állatokat? De legyünk jó nézők, és fogadjuk el azt a – már-már filozófiai/ontológiai – tételt, hogy a képzelet által teremtett valóság (whatever) egyenrangú a létezővel. („A képzelet a lét törvénye szerint működik, és amit megteremt, műalkotást, tettet, gondolatot: valódi és igaz” – Weöres Sándor, nem egészen erről a helyzetről.)

Eklektikus-változatos melódiák, ritmusok és hangszerelés, több slágergyanús dal – a darab zenei világáról nálam avatottabb zeneértők még sokat írnak majd. Felfedezni véltem afrikai ritmusokat, spanyolos-flamencós hangzásokat, latin-amerikai tánczenét, pop- és filmzenét idéző dallamokat; vannak nagyzenekari hangzások vonósokkal és lírai zongorakísérek; groteszk hatásúak és érzelmes-emelkedettek – mindez organikus egészzé áll össze. Widder Kristóf koreográfiája a cselekményre, a zenére és a játékos egyéni adottságaira is építő, sajátosan egyedi táncnyelvet hozott létre, amely elképesztő energiákat szabadít fel.

Úgy a felnőtt, mint a gyerekszereplők erős jelenléttel, tiszta énekes (korrepetitor: Regovics Zsuzsanna) és dinamikus mozgás-

kórusokkal játsszák végig a kétórás darabot, emlékezetes egyéni teljesítményekkel is megörvendeztetve a nagyérdeműt. Kárpáti Barbara (szalamandrahölgy) és Szelle Dávid (lovagias leguán) az apró rezdülések szintjéig összehangolt játéka – testbeszéd, mimika, szövegfonetikai eszközök gazdag tárházát felvonultatva – sokszor kelt derűtséget a nézőtéren; Keresztesi László (Somolyai) és Kátai Kamilla (Ivett) groteszk-eltúzott gesztusokkal és hanghordozással (nekem néha alacsonyabb regiszterek és hangerő is elegendő lett volna) formálják meg a zsarnokoskodó főnök-szervilis-gyáva beosztott párosát; Horváth Vanda érzékeny-aggódó anyja; Koscsis András (Pablo) jovialis orrszarvú, az állat meghökkentően könnyed-ritmusos mozgásával; gitáros dala felrobbantotta a termet.

A gyerekszereplők látható élvezettel játszanak, tényleg mindenki nagyon ügyes; a színészvezetés is igazodik a játékos életkori és egyéni adottságaihoz. Ruzsin Ákos Picasso szerepében telitalálat: a szólókban és a kétszólamú duettekben is erőteljes, biztos, tiszta, „érett gyerekhang” (ha létezik ez a kategória), szépen kitarított lezárásokkal, hajlításokkal. Számomra emlékezetes még a mókuspáros (Farkas Fruzsina és Kovács Fruzsina) lazán pontos, összehangolt mozgása; Pintér Zoltán Dániel (Izidor, a csiga) dobos produkciója. Szalontai Borbála (Dia, a pók) Aerial Silk mutatványa már magában is művészi-fizikai teljesítmény. Takáts Boglárka (Datolya) megszólalásait akkor éreztem erősebbnek, amikor a saját hangterjedelméhez közelebb „kényeskedett”. Jópofa a vegán oroszán (Kuti Gergely) és Parlando, a cincér (Perger Titán).

A *Pablo és Picasso* összességében olyan előadás, amit simán el tudok képzelni családi programként. A végén a gonoszok megjavulnak, harcos feministaként öntudatra ébrednek, vagy megbűnhődnek, de azért nem annyira, hogy a gyerekek utána napokig rossz álmai lennének. Viszont jó alkalom, hogy az előadás után elbeszélgessünk a csemetével – természetesen életkorának megfelelő szinten és stílusban – az önző hatalom, az érzéketlen kapzsiság, az iskolai zaklatás, kiközösítés vagy éppen az igaz barátság, az alkotó képzelet, a kreativitást támogató társadalmi, iskolai és családi környezet természetéről.

P. S. A PókWeb közleménye: a Hüllőszövetség Nagytanácsa Szelle Dávidnak a „Tiszteletbeli Gyík” címet adományozta.

Fürj Katalin